

**บทที่ 4 การศึกษาการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทางสังคมของ
ชุมชนโดยวิธีการวิเคราะห์เครือข่ายชุมชนบนพื้นที่
(Social Network Analysis on Site : SNAS.)**

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4 การศึกษาการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทางสังคมของชุมชนโดยวิธีการ
วิเคราะห์เครือข่ายชุมชนบนพื้นที่ (Social Network Analysis on Site : SNAS.)

4.1 การศึกษาการเปลี่ยนแปลงการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และความผูกพันร่วม

4.1.1 การศึกษารูปแบบการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และความผูกพันร่วม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาประเด็นของการปะทะสัมพันธ์ทางสังคม และความผูกพันร่วมกันของคนในชุมชน กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ดังที่ได้กำหนดไว้ในคำจำกัดความที่ใช้เฉพาะในวิทยานิพนธ์ จึงแบ่งเป็น 2 ประเด็นคือ

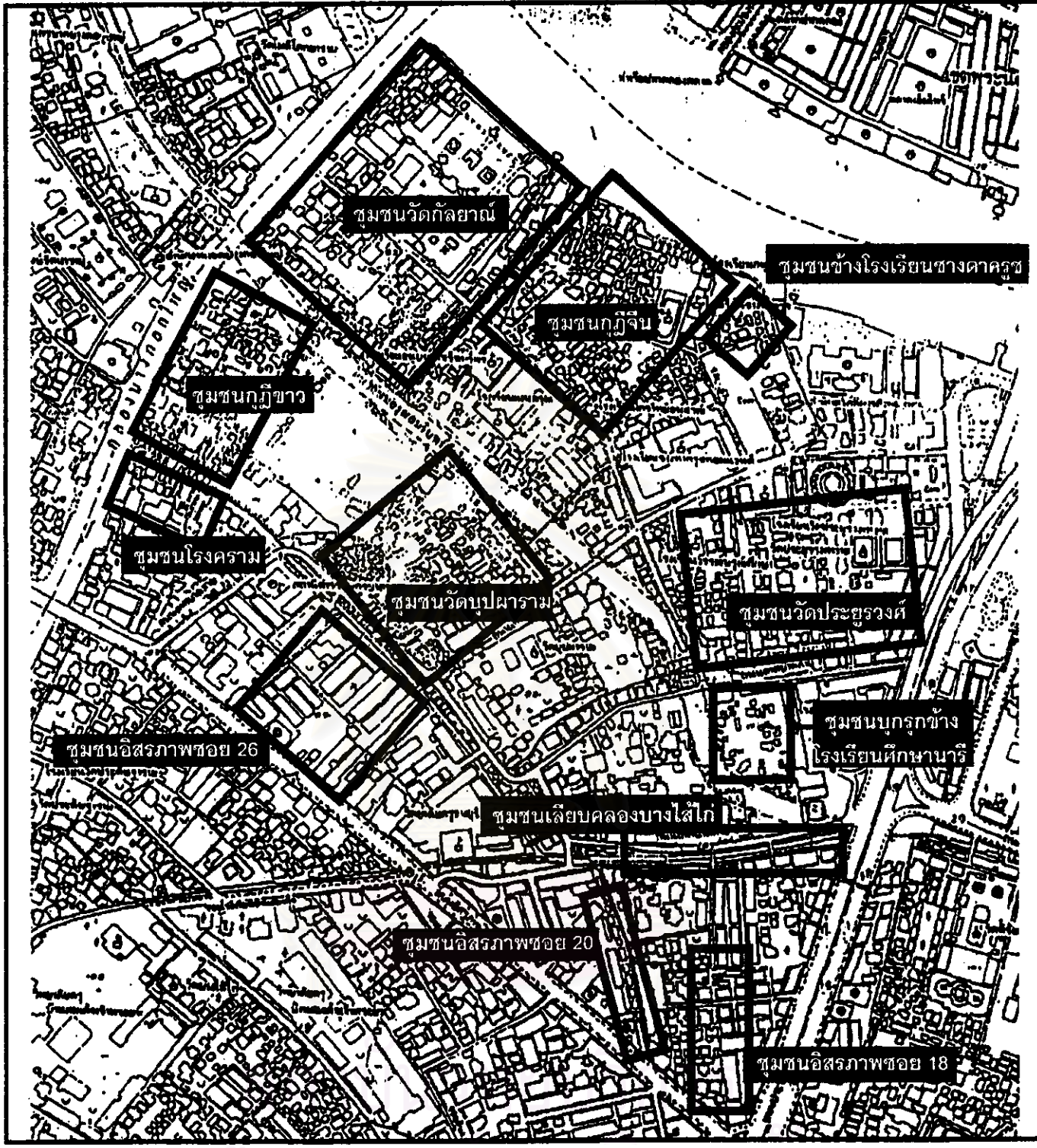
(1) การศึกษาการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมบนพื้นที่แขวงวัดกัลยาณี่ มุ่งเน้นไปที่การศึกษาว่าใครบ้าง (Who) ทำกิจกรรมอะไร (Activities) ที่ไหน (Where) โดยการใช้วิธีการวิเคราะห์เครือข่ายชุมชน และประเมินคุณภาพของเครือข่ายที่เกิดขึ้น ซึ่งนำไปสู่การคาดการณ์การเติบโตของเครือข่ายชุมชน ตลอดจนการใช้งานพื้นที่ในอนาคต

(2) การศึกษาความผูกพันร่วมกันของคนในชุมชน กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพโดยเฉพาะในเรื่องของการใช้ที่ดิน อาคารบ้านเรือนและการตั้งถิ่นฐาน จากการสอบถามและสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนต่างๆในพื้นที่โดยตรง เพื่อศึกษาถึงระดับความผูกพัน และทิศทางการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนหาสาเหตุ และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

จากการสำรวจภาคสนาม และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในบริเวณพื้นที่แขวงวัดกัลยาณี่ พบว่ามีบริเวณชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานแบบถาวร และแบบชั่วคราวที่น่าสนใจทั้งสิ้นรวม 12 บริเวณ ได้แก่ (แผนที่ประกอบ 4.1)

- 1) บริเวณชุมชนกุฎีจีน
- 2) บริเวณชุมชนวัดกัลยาณี่
- 3) บริเวณชุมชนข้างโรงเรียนรางตาครุฑ
- 4) บริเวณชุมชนวัดประยูรวงศ์
- 5) บริเวณชุมชนบุกรุกหลังโรงเรียนศึกษานารี
- 6) บริเวณชุมชนกุฎีขาว
- 7) บริเวณชุมชนโรงคราม
- 8) บริเวณชุมชนวัดบุปผาราม
- 9) บริเวณชุมชนตึกแถวชอยอิสรภาพ 26
- 10) บริเวณชุมชนเลียบบคลองบางไส้ไก่
- 11) บริเวณชุมชนชอยอิสรภาพ 20
- 12) บริเวณชุมชนชอยอิสรภาพ 18

รายละเอียดการวิเคราะห์ชุมชนทั้ง 12 แห่งมีดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 4.1.1 - 4.1.10)

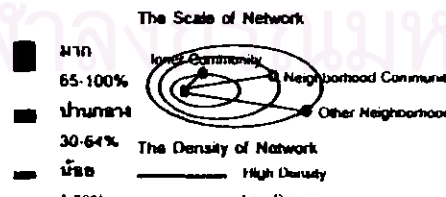
Thesis of Urban and Regional Planning Department Faculty of Architecture, Chulalongkorn University		แผนที่	4.1
แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ กรุงเทพมหานคร Development Planning for Wat kanlaya Subdistrict, Bangkok		มาตราส่วน scale	1 : 5,000
สัญลักษณ์ Legend		แผนที่แสดงชุมชนที่ทำการศึกษ	
		 ขอบเขตของแต่ละชุมชน ในแขวงวัดกัลยาณ	
ที่มา source	จากการสำรวจภาคสนาม และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่		

ตารางที่ 4.1.1 แสดงการวิเคราะห์ชุมชนวัดประจวบรังค์ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เครือข่ายชุมชน (Social Network Analysis : SNA.)

โครงสร้างประชากร	ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน							ระดับการปฏิสัมพันธ์			ลักษณะเครือข่ายชุมชนที่เกิดขึ้น	ระดับความผูกพันของคนในชุมชน								คุณภาพเครือข่ายที่เกิดขึ้น	แนวโน้มเครือข่ายในอนาคต											
	พิธีกรรม	ทำงาน	เรียน/ศึกษา	ซื้อของ	รับชมรายการ	เล่นดนตรี	ทำกิจกรรมอาสา	อื่น ๆ	คนในครอบครัว	คนในชุมชน		คนนอกชุมชน	A	B	C	D	E	F	G			H	ยึดเกาะรวม	เสถียรชุมชน	ความโดดเด่น	ความแปลกแยก						
<p>ผู้ที่อาศัยในชุมชนวัดประจวบรังค์ สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ</p> <p>1. กลุ่มผู้ที่ย้ายมาในชุมชน เป็นผู้เข้ามาแล้วเดิม มีจำนวนและบทบาทในสังคมที่มากที่สุดในสมัยก่อนเมื่อประกอบอาชีพการงานในชุมชนการทหารซึ่งเป็นส่วนมาก ปัจจุบันมีจำนวนบ้านประมาณ 200 หลังคาเรือน ประชากรทั้งหมดมีประมาณ 1700 คน 720 คนอาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่สามแยก 977 ครัวเรือนที่ประกอบด้วย 50% หรือเฉลี่ยอายุ 5% และอุดมศึกษา 1% โดยทั่วไปประชากร - ร้อยละ อายุ 0-17 ปี ประมาณ 20% - ร้อยละ อายุ 18-55 ปี ประมาณ 60% ส่วนมากประกอบอาชีพรับจ้าง และรับราชการ รายได้ประมาณ 2000-6000 บาท - ร้อยละ อายุ 55 ขึ้นไป ประมาณ 40 % ส่วนเกินเกษียณในสมัยก่อน จึงมีบทบาทในการบริหารชุมชนในปัจจุบัน รายได้ไม่แน่นอน</p>									<p>คนในครอบครัว</p> <p>คนในชุมชน</p> <p>คนนอกชุมชน</p>	<p>ชุมชนวัดประจวบรังค์ (เดิม)</p> <p>ลักษณะเครือข่าย</p> <p>รูปแบบเน้นไปที่ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และในชุมชนโดยคนแก่ที่อยู่อาศัยมานานเป็นจุดประสานความสัมพันธ์กับคนใหม่ ซึ่งเน้นกิจกรรมที่เรียบง่ายและเน้นการดูแล ส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง เติบโต และมีความเป็นส่วนตัวสูง</p>																			<p>คุณภาพเครือข่าย</p> <p>ความผูกพันเนื่องจากทหารที่อยู่อาศัยมานานทำให้ระดับความผูกพันอยู่ในเกณฑ์ที่สูงแต่รูปแบบการจัดการและปัญหาของเมืองสมัยใหม่ ทำให้คุณภาพเครือข่ายกำลังเสื่อมถอยลงจากสาเหตุการย้ายถิ่นของวัยเด็กและคนวัยหนุ่มสาวที่ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานจากผลดีของกิจกรรมปัญหาการจัดการให้ดีขึ้นโดยชุมชนวัดและความโดดเด่นระหว่างคนในชุมชนที่เข้มมากขึ้น</p>	แนวโน้มเครือข่าย		
<p>2. กลุ่มผู้ย้ายเข้ามาภายหลังการย้ายจำนวน 20 กว่า และอาศัยการย้ายหรือย้ายมาที่จำนวน 40 กว่า ปัจจุบันมีประชากรทั้งหมดประมาณ 330คน 80ครอบครัวส่วนใหญ่มีอาชีพสวนเกษตร การศึกษาส่วนใหญ่มีระดับอุดมศึกษา 12% และอุดมศึกษา 3% โดยทั่วไปประชากร - ร้อยละ อายุ 0-17 ปี ประมาณ 25% - ร้อยละ อายุ 18-55 ปี ประมาณ 60% ส่วนมากประกอบอาชีพรับจ้าง และรับราชการ รายได้ประมาณ 1000-8000 บาท - ร้อยละ อายุ 55 ขึ้นไป ประมาณร้อยละ 15 ส่วนมากเป็นผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ และไม่ย้ายถิ่นแน่นอน</p>									<p>คนในครอบครัว</p> <p>คนในชุมชน</p> <p>คนนอกชุมชน</p>	<p>ชุมชนวัดประจวบรังค์ (ใหม่)</p> <p>ลักษณะเครือข่าย</p> <p>รูปแบบการปะทะสัมพันธ์ส่วนใหญ่เกิดขึ้นภายในครอบครัวและในกลุ่มประกอบกันเป็นบริเวณย่านการค้าทันสมัย จึงจะมีการติดต่อกับภายนอก เช่น เป็นที่ตั้งสำนักงานย่อย ธนาคารต่างๆ โรงเรียนสอนพิเศษ หรือสถานศึกษา แต่การการเชื่อมต่อกับชุมชนเดิม</p>																					<p>คุณภาพเครือข่าย</p> <p>คุณภาพที่ไม่ดีขึ้นนั้นจะอยู่ในระดับปานกลางถึงต่ำเนื่องจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เสื่อมโทรมไม่เหมาะกับการพักอาศัยเนื่องจาก การที่ไร้ภูมิลำเนาที่มั่นคงและคุณภาพการให้บริการที่ไม่ดีของหน่วยงานราชการ ทำให้ที่ที่เสื่อมโทรมลงอย่างสิ้นเชิงของกิจกรรมทำมาค้าขายในเขตอย่างไปไกลในบริเวณเมืองเก่าร้างโรงเรียนศึกษาวิชวลดีมีเครือข่ายการติดต่อระหว่างกันมากขึ้น เนื่องจากเป็นชนบทป่าเขาน ทำให้คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ที่มากขึ้น แนวโน้มเครือข่าย:</p>	แนวโน้มเครือข่าย

สัญลักษณ์ประกอบการอธิบาย

- ภายในบ้านของตัวเอง
- ภายในชุมชน
- ภายในบริเวณชุมชนใกล้เคียง
- ภายในนอกบริเวณเขตวัดหรือศาสน์

SYMBOL FOR COMMON TIED CHARACTERISTIC

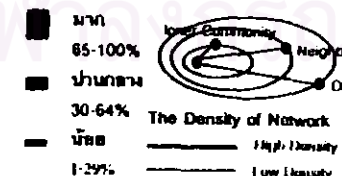
- A: การรับรู้และทัศนคติที่มีอยู่ในประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชุมชน
- B: ความรู้สึกเป็นเจ้าของที่ดิน
- C: ความผูกพันกับอาคารบ้านเรือน
- D: ความผูกพันกับศาสนาทางานาของชุมชน
- E: ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมชุมชนอาคารข้างเคียงที่เฝ้าระวังที่วางสำหรับสาธารณะ
- F: ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในชุมชน
- G: ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตจากสภาพแวดล้อมโดยรอบ
- H: สรุปภาพรวมของระดับความผูกพันของคนในชุมชน

ตารางที่ 4.1.3 แสดงการวิเคราะห์ชุมชนริมคลองบางลำไยใต้ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เครือข่ายชุมชน (Social Network Analysis : SNA.)

โครงการประชากร	ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน						ระดับการปฏิสัมพันธ์			ลักษณะเครือข่ายชุมชนที่เกิดขึ้น	ระดับความผูกพันของคนในชุมชน								การวิจัยวิธีทางสังคม	คุณภาพเครือข่ายที่เกิดขึ้น	แนวโน้มเครือข่ายในอนาคต			
	พิธีกรรม	ทำงาน	เรียน/ศึกษา	ซื้อของ	นัดหมาย	เล่นกีฬา	คนในครอบครัว	คนในชุมชน	คนนอกชุมชน		A	B	C	D	E	F	G	H				อัตราการว่างงาน	ประสิทธิภาพ	ความใกล้ชิด
<p>2 ชุมชนเดือนคลองบางลำไยใต้ โครงการประชากร</p> <p>ผู้อยู่อาศัยส่วนมากมีเชื้อสายจีน และ ความยากจนทุติย อาศัยเช่าเรือนแถว อยู่รวมกันประมาณ 80 ถึง 416 คน 120 ครัวเรือน ประกอบด้วยหัวหน้างาน และข้าราชการส่วนตัว มีสัดส่วนของเด็ก สูงถึง 30% วัฒนธรรม 65% และมี วิทยากร 5% รายได้ประมาณ 1,000 ถึง 4,000 บาทต่อเดือน</p>	●	●			○	○																		
<p>3 ชุมชนเดือนในชุมชนริมคลองบางลำไยใต้ โครงการประชากร</p> <p>ประชากรเป็นผู้อพยพมาจากที่อื่นเมื่อ 7-10 ปีก่อน ปัจจุบันมีประมาณ 200 คน อาศัยอยู่ในตึกแถว 45 คูหา ประกอบด้วยข้าราชการส่วนตัว หรือมีอุตสาหกรรมที่ราชการขนาดเล็กรวม เช่น ลูกชิ้น ฯลฯ รายได้ประมาณ 3,000 - 8,000 บาทต่อเดือน</p>	●	●		●	●	●																		
	<p>ลักษณะเครือข่าย</p> <p>มีการติดต่อกันภายนอกชุมชนเป็นระบบผ่านทางครอบครัวญาติมิตร และเพื่อนในกลุ่ม โดยเฉพาะจากการทำมาหากินในชีวิตประจำวัน เช่น การขายของ พาหนะ และรถเข็น ในขณะที่การติดต่อกับชุมชนอื่น ๆ จะไม่ค่อยปรากฏในบริเวณนี้มาก</p>			<p>ลักษณะเครือข่าย</p> <p>การปฏิสัมพันธ์เป็นไปแบบเฉพาะในกลุ่มครอบครัว และมีความสนใจในปัญหาเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการค้ามาหากินเป็นหลัก เช่น เรื่องการเสียภาษี ผู้คนในกลุ่มนี้มีข้อจำกัดในการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนอื่น ๆ เนื่องจากไม่พึงพอใจในสภาพของชุมชนรอบ ๆ</p>																				

สัญลักษณ์ประกอบทางสถิติ

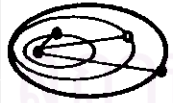
- ภายในบ้านของตัวเอง
- ภายในชุมชน
- ภายในบริเวณชุมชนใกล้เคียง
- ลักษณะพฤติกรรมเฉพาะตัวในชุมชน

SYMBOL FOR COMMON TIED CHARACTERISTIC

- A : การจับคู่ระดับความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของชุมชน
- B : ความรู้สึกเป็นเจ้าของที่ดิน
- C : ความผูกพันกับอาคารบ้านเรือน
- D : ความผูกพันกับอาคารทางศาสนาของชุมชน
- E : ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมชุมชนอาคารบ้านเรือน ที่โครงการพิจารณาสำหรับสาธารณะ
- F : ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในชุมชน
- G : ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตจากสภาพแวดล้อมโดยรอบ
- H : อุปนิสัยการของระดับความผูกพันของคนในชุมชน

ตารางที่ 4.1.4 แสดงการวิเคราะห์ชุมชนโรงครัวม ค้ววิธีการวิเคราะห์เครือข่ายชุมชน (Social Network Analysis : SNA.)

โครงการประชารช	ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน						ระดับการปฏิสัมพันธ์			ลักษณะเครือข่ายชุมชนที่เกิดขึ้น	ระดับความผูกพันของคนในชุมชน								การมีชีวิตรทางสังคม				คุณภาพเครือข่ายที่เกิดขึ้น	แนวโน้มเครือข่ายในอนาคต														
	พิธีบวง	ทำงาน	เล่น / กีฬา	รือจ้อ	นัดพบการ	สังสรรค์	เล่นปุจ	พิธีกรรมศาสนา	อื่น ๆ		คนในชุมชน	คนในชุมชน	คนนอกชุมชน	A	B	C	D	E	F	G	H	ด้านการงาน			ด้านสุขภาพ	ความใจดี	ความผูกพัน											
<p>4 ชุมชนโรงครัวม ตามกรด แบ่งโดยอาศัยขนาดที่ดำเนินการ กระจุกตัวหรือที่อยู่น่า ใต้ดิน</p> <p>1. กลุ่มผู้อยู่อาศัยมานานแต่เดิม โคร่งข้างประชารช</p> <p>ประชารชส่วนใหญ่ของพื้นที่ที่มีประมาณ 500 คน 123ครอบครัว 98ชนิดอาหาร (ในจำนวนนี้เองมี 10 ครอบครัวที่เป็นครัวจันสีหรือคนตัวหนึ่งยังมีเป็นโรงต้มน้ำ) ส่วนใหญ่มีเชื้อศาสนาพุทธ จาการศึกษารังประถมศึกษา 95% มีมัธยมศึกษา 5% มีกิจกรรมอาชีพในบริเวณใกล้เคียง เช่น รับจ้างขายที่ตลาดโรงบับ โรงบองเรือและที่ตู้ ล.และทานมอญ มีรายได้เฉลี่ยประมาณ 2000-6000 บาทต่อเดือน</p>									■	■	■	 <p>ลักษณะเครือข่าย</p> <p>การปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนและเพื่อนในเคียบมีจาก จากภาพประกอบ สีที่ปะจ่าวัน และสภาพกายภาพที่มีทางเข้าออกทางเดียว ทำไปการติดต่อกับภายนอกเป็นไปได้ยาก</p>	<p>The Scale and Density of Network</p> 	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	<p>คุณภาพเครือข่าย</p> <p>ระดับความผูกพันของคนในกลุ่มเกิดจากการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เนื่องมาจากอยู่อาศัยมาเป็นเวลานาน และมีความผูกพันกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในถิ่นที่เป็นอยู่อย่าง จึงมีการตั้งศาลเจ้าที่ มีพิธีบูชาอย่างเป็นประจำเป็นมา ทำไปเครือข่ายชุมชนมีความแน่นทวมและมีคุณภาพที่ดี</p>	<p>แนวโน้มเครือข่าย</p> <p>การเปลี่ยนแปลงเป็นไปไม่จริง ถ้าบรช สัจจะเปลี่ยนได้จากความพยายาม ในการรับจัดถ้าเป็นกิจกรรมชุมชน ในปัจจุบันและกำหนดเป็นระบบโดยอาศัยการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนเข้ามาดูแล และแก้ปัญหา โดยเฉพาะ ปัญหาการได้งบบรช และอุปกรณบรชบรช</p>
	<p>2 กลุ่มผู้เข้าศึกษาฝึก โคร่งข้างประชารช</p> <p>ประชารชจำนวนนี้มีมากถึง 30% หรือประมาณ 150 คน เข้ามาเช่าบ้านและพักอาศัยในอาคารเดิมที่พื้นที่ 500-1,200 บาทต่อเดือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายในบริเวณโดยรอบ เช่น โขงบับ ผลไม้คอง อาหารอีสาน โดยเฉพาะทวม ได้กรอก ขลารายได้ประมาณ 1,000 - 4,000 บาทต่อเดือน</p>									■	■	■	 <p>ลักษณะเครือข่าย</p> <p>รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ในชุมชนมีน้อยมากเนื่องจากไม่มีเวลาในการพบปะผู้คนในชุมชนซึ่งกันและกันมากนัก เนื่องจากลักษณะการประกอบอาชีพจากเช้าจรดเย็นมีค่า จึงทำให้มีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกชุมชนมากกว่าภายในชุมชน</p>	<p>The Scale and Density of Network</p> 	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	<p>คุณภาพเครือข่าย</p> <p>จากบงบับกับทวมศรชฐกิจแบบทางจ้างกับค่า ทำไประดับความผูกพันอยู่ในเกณฑ์ต่ำประกอบด้วยคนที่อยู่เขาอยู่ไม่คิดที่จะอุปถัมภ์ค้ำจุน เนื่องจากมีฐานะไม่มั่นคงจึงทำให้คุณภาพเครือข่ายที่เกิดขึ้นอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำไปพอ</p>

สัญลักษณ์ประกอบทางอธิบาย

- ภายในบ้านของตัวเอง
- ภายในชุมชน
- ภายในบริเวณชุมชนใกล้เคียง
- ภายนอกบริเวณบรชหรือศึกษารัง

The Scale of Network

- มาก 65-100%
- ปานกลาง 30-64%
- น้อย 1-29%

The Density of Network

- High Density
- Low Density

SYMBOL FOR COMMON TIED CHARACTERISTIC

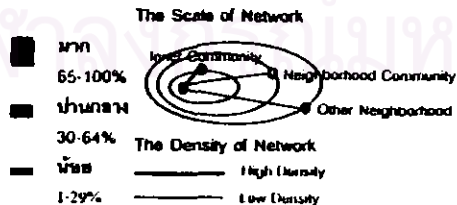
- A: การรับรู้อและมีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของชุมชน
- B: ความรู้สึกเป็นเจ้าของที่ดิน
- C: ความผูกพันกับสภาพบ้านเรือน
- D: ความผูกพันกับสภาพพนาศาสนาของชุมชน
- E: ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมชุมชนอาคารบ้านเรือน ที่โล่งว่างที่ว่างสำหรับสาธารณะ
- F: ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในชุมชน
- G: ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตจากสภาพแวดล้อมโดยรอบ
- H: อุปกรณบรชของระดับความผูกพันของคนในชุมชน

ตารางที่ 4.1.6 แสดงการวิเคราะห์ชุมชนอิสรภาพขอ 20 และขอ 26 ด้วยวิธีการวิเคราะห์เครือข่ายชุมชน (Social Network Analysis : SNA)

โครงสร้างประชากร	ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน						ระดับการปฏิสัมพันธ์			ลักษณะเครือข่ายชุมชนที่เกิดขึ้น	ระดับความผูกพันของคนในชุมชน								คุณลักษณะชีวิตทางสังคม	คุณภาพเครือข่ายที่เกิดขึ้น	แนวโน้มเครือข่ายในอนาคต						
	พิธีกรรม	ทำงาน	เรียน / ศึกษา	ซื้อขาย	นับถือศาสนา	ดื่มสุรา	คนในครอบครัว	คนในชุมชน	คนนอกชุมชน		A	B	C	D	E	F	G	H				ยึดการรวมกลุ่ม	ยึดถือประเพณี	ความผูกพัน			
<p>ชุมชนอิสรภาพขอ 20 โครงสร้างประชากร</p> <p>ประชากรเดิมเป็นภูวนรพชนมาจากปราจีนบุรี และจังหวัดบุรี เมื่อประมาณ 40 ปีมาแล้ว ปัจจุบันมีคนอยู่ทั้งสิ้น 240 คน 30 หลังคาเรือน 45ครอบครัว เศรษฐกิจตามแนวถนนภายในขอ 20 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทำอาหาร เช่น โต๊ะข้าง ลูฮั่น รับรถรับจ้าง โดยเฉพาะรถ 3 ล้อ และค้าขายอิสระโดยอาศัยรถเข็นสินค้าส่วนตัว รายได้ประมาณ 2,000-5,000 บาทต่อเดือน</p>	●	●	○	○	○	○	■	■	■																		
<p>ชุมชนอิสรภาพขอ 26 โครงสร้างประชากร</p> <p>ผู้ถืออาศัยในขอ 26 เป็นผู้ที่เช่าที่อาศัยตามนิคมอุตสาหกรรม มีจำนวนมากถึง 120คู่หาก ประชากรมีประมาณ 400 คนส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีนมาจากบริเวณโดยรอบแนวหวัดถ้อยช้าง ประกอบด้วยครอบครัว ทำการค้า และธุรกิจภายในครัวเรือน เช่น โรงแรมของห้าง กระดาษ กาก เป็นต้น มีการศึกษาชั้นประถมศึกษา 70% มัธยมศึกษา 25% และอาชีวศึกษา 5%</p>	●	●	○	○	○	○	■	■	■																		

สัญลักษณ์ประกอบภาพอธิบาย

- ภายในบ้านของตัวเอง
- ภายในชุมชน
- ภายในบริเวณชุมชนใกล้เคียง
- ภายในเขตแนวหวัดถ้อยช้าง

SYMBOL FOR COMMON TIED CHARACTERISTIC

- A: การรับรู้และทำความเข้าใจในประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชุมชน
- B: ความรู้สึกเป็นเจ้าของที่ดิน
- C: ความผูกพันกับอาคารบ้านเรือน
- D: ความผูกพันกับอาคารทางศาสนาของชุมชน
- E: ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมชุมชนอาคารข้างเคียงที่โครงสร้างที่วางสำหรับสาธารณะ
- F: ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในชุมชน
- G: ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตจากสภาพแวดล้อมโดยรอบ
- H: สรุปภาพรวมของระดับความผูกพันของคนในชุมชน

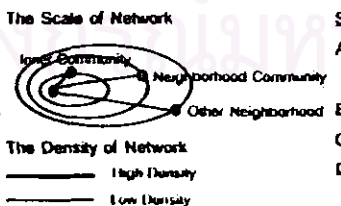
ตารางที่ 4.1.7 แสดงการวิเคราะห์ชุมชนวัดบุญผดุง ค่าวัยวิธีการวิเคราะห์เครือข่ายชุมชน (Social Network Analysis : SNA.)

โครงสร้างประชากร	ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน							ระดับการปฏิสัมพันธ์			ลักษณะเครือข่ายชุมชนที่เกิดขึ้น	ระดับความผูกพันของคนในชุมชน								คุณภาพเครือข่ายที่เกิดขึ้น	แนวโน้มเครือข่ายในอนาคต											
	หมั่นชวนทำงาน	เชิญ/ศึกษาผู้สอน	นั่งบนเก้าอี้	ตั้งบนเก้าอี้	เชิญไปนั่ง	เชิญไปนั่ง	เชิญไปนั่ง	คนในครอบครัว	คนในชุมชน	คนนอกชุมชน		A	B	C	D	E	F	G	H			มีความผูกพัน	มีความใกล้ชิด	ความเปลี่ยนแปลง								
<p>ชุมชนวัดบุญผดุง สามารถแบ่งโดยชาย/หญิงที่ภรรยาอยู่ตัวเองที่ศึกษาได้ดังนี้</p> <p>1. กลุ่มผู้ศึกษาด้วยตนเองเพิ่ม กลุ่มนี้เป็นคนส่วนใหญ่ (80%) ของประชากรทั้งหมด มีประมาณ 1,200 คน 232 หลังคาเรือน 257 ครอบครัว การศึกษาประถมศึกษา 60% มัธยมศึกษา 35% และสูงกว่า 5% นับถือศาสนาพุทธ ประกอบอาชีพรับจ้างค้าขายในชุมชนและนอกชุมชน ลักษณะพิเศษคือมีการมีกิจกรรมเชื่อมโยงในชุมชนกับภายนอกคือ ศึกษาศาสนาและรับจ้างรับฝากฝากเงิน (สหประชา) มีสัดส่วนเด็ก 20% รับแรงงาน 70% และวัยชรา 10%</p>	●	○	○	○	○	○	○	■	■	■	<p>ลักษณะเครือข่าย</p> <p>เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากปัจจัยหลักคือ</p> <p>(1) กิจกรรมป้อนกันโดยโรงเรียน ออปร. โดยคนส่วนใหญ่ในชุมชน เป็นสมาชิกซึ่งเป็นกิจกรรมหลักและมีประโยชน์มากตามลำดับที่ขึ้น</p> <p>(2) กิจกรรมระหว่างวัดบุญผดุง เนื่องจากความใกล้ชิดในเชิงชีวิต ศาสนิกสัมพันธ์กันพระในวัดทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ของวัดและชุมชน เชื่อมโยงกันอย่างไม่ขาด เช่น การสนับสนุนด้านการศึกษาของวัดกับชุมชนจากปัจจัยตั้งที่วัดทั้ง 2 ประเภท ทำให้เครือข่ายชุมชนค่อนข้างยาว หรืออย่างนอกชุมชนทางด้านสังคม โดยมีปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นตัวสนับสนุนเครือข่ายดังกล่าว</p>	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	<p>คุณภาพเครือข่าย</p> <p>แม้ว่าเครือข่ายจะมีความหนาแน่น แต่ในเรื่องคุณภาพระดับความผูกพันกับคนอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่สูงมาก เนื่องจากมีกิจกรรมในชุมชนร่วมกับคนที่เข้ามาอยู่ใหม่ ซึ่งคนได้เข้ามาในชุมชนด้วยปัจจัยภายนอกและส่งเสริมกับคนในท้องถิ่นทำ ประเด็นที่ความหนาแน่นในการขยายตัว ส่วนชุมชนจากกลุ่มมาในสถาบันศาสนา เป็นรากฐานของการสร้างความผูกพันของคนในชุมชนลงคุณภาพของเครือข่ายจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยตั้งของประชากร ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันและผลประโยชน์ความสำคัญของการดำเนินศาสนาที่สามารถเชื่อมโยงชุมชนเข้าด้วยกันได้หรือไม่</p>	<p>แนวโน้มเครือข่าย</p> <p>กระแสการขยายตัวของชีวิตชุมชนเข้ากับกิจกรรม ออปร. สามารถนำไปสู่การขยายชุมชนในชุมชนอื่น ๆ โดยเฉพาะการโยกย้ายในเชิงที่โยกย้ายเมืองได้ (คิดว่า) เป็นศักยภาพในเชิงโครงสร้าง สำหรับชุมชน อย่างไรก็ตามการดำเนินงาน 2 เรื่องใหญ่ ๆ ได้แก่ ความไม่พอใจในการจัดการที่ดินทางวัดที่มีนโยบายให้เข้าหาคนประปรายมากกว่าการเชื่อมโยงกับชุมชนเดิม และโครงสร้างกรรมการชุมชนและคณะกรรมการจากกิจกรรม ออปร. มีชีวิตที่ลดการเชื่อมโยงกัน ทำให้แนวโน้มเครือข่ายในอนาคตจะเน้นกิจกรรมของชุมชนและคณะกรรมการที่เน้นการขยายตัวของชุมชนในเชิงเศรษฐกิจ</p>
<p>2. กลุ่มผู้เข้ามาศึกษาด้วยโดยการเข้าโรงเรียนประชากร</p> <p>กลุ่มผู้เข้านี้มีสัดส่วนประมาณ 30% หรือประมาณ 150 คน เป็นผู้ที่อพยพมาจากทางภาคใต้โดยวัดให้กิจกรรมสนับสนุนจากพระบวชเรียนและธรรมศึกษาของวัดบุญผดุง ประชากรส่วนใหญ่เป็นวัยแรงงานทั้งสิ้น อพยพเข้ามาเพื่อทำงานโดยการจ้างจากพระในวัด บางส่วนเดินทางเข้ามาเพื่อศึกษาต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษา</p>	●	○	○	○	○	○	○	■	■	■	<p>ลักษณะเครือข่าย</p> <p>รูปแบบการปฏิสัมพันธ์จะเฉพาะเฉพาะในกลุ่ม คนในครอบครัวและคนผู้เกิด เนื่องจากไม่ได้มีการเชื่อมกับจากคนในชุมชนเดิมเพราะคนในชุมชนเดิมมีลักษณะพฤติกรรมเฉพาะที่แปลกออกไปเช่น ภาษา, การใช้ชีวิตและทัศนคติ หรือที่คนที่ไม่ใช่พวกหนึ่งผู้มาในชุมชนและชุมชนอื่น ๆ เข้ามา</p>	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	<p>คุณภาพเครือข่าย</p> <p>ระดับความผูกพันอยู่ในเกณฑ์ต่ำถึงปานกลาง ซึ่งกำลังอยู่ในช่วงการปรับตัวจากภาพปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนเดิม ซึ่งไม่มีทางเลือกและความสนับสนุนจากทางวัดของคนที่ยังมาอยู่ใหม่ การปรับตัวดังกล่าวเป็นปัจจัยหลักที่จะทำให้เป็นคุณภาพเครือข่ายที่ดีมากกว่าการอยู่ด้วยความเคยชิน</p>	<p>แนวโน้มเครือข่าย</p> <p>แนวโน้มวิถีทางภาพที่เปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างจากกรรมการขยายเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในงานหลัก ๆ ของชุมชนซึ่งมีงานของนอกสามารถเข้าร่วมกับกิจกรรมของทางวัดได้บ้างและเผื่อว่าคนในชุมชนเดิมในวิถีการเชื่อมสัมพันธ์จะเกิดขึ้น จนทำให้การเชื่อมโยงในชุมชนลดน้อยลงภายใต้สมมุติฐานของการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก</p>	

สัญลักษณ์ประกอบกราฟิก

- ภายในบ้านของตัวเอง
- ภายในชุมชน
- ภายในบริเวณชุมชนใกล้เคียง
- ภายในนอกบริเวณชุมชนใกล้เคียง

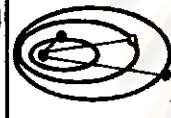

- มาก 65-100%
- ปานกลาง 30-64%
- น้อย 1-29%

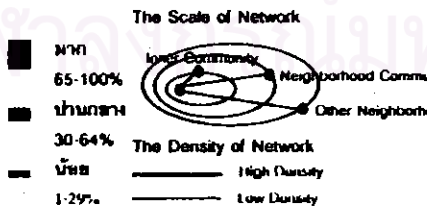
SYMBOL FOR COMMON TIED CHARACTERISTIC

- A: การรับรู้ระดับความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชุมชน
- B: ความรู้สึกเป็นเจ้าของที่ดิน
- C: ความผูกพันกับอาคารบ้านเรือน
- D: ความผูกพันกับอาคารทางศาสนาของชุมชน
- E: ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมชุมชนอาคารข้างเคียงที่โล่งกว้างที่วางสำหรับสาธารณะ
- F: ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในชุมชน
- G: ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตจากสภาพแวดล้อมโดยรอบ
- H: อุปนิสัยการของระดับความผูกพันของคนในชุมชน

ตารางที่ 4.1.8 แสดงการวิเคราะห์ชุมชนปฏิญา ค่ายวิถีการวิเคราะห์เครือข่ายชุมชน (Social Network Analysis : SNA.)

โครงสร้างประชากร	ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน							ระดับการปฏิสัมพันธ์			ลักษณะเครือข่ายชุมชนที่เกิดขึ้น	ระดับความผูกพันของคนในชุมชน								คุณภาพเครือข่ายที่เกิดขึ้น	แนวโน้มเครือข่ายในอนาคต												
	หมั่นชวนทำงาน	เยี่ยม/ศึกษา	ผู้ร้อง	ให้ทุนการ	ส่งทุนการ	ให้เงินประ	พิธีกรรมศาสนา	อื่น ๆ	คนในครอบครัว	คนในชุมชน		คนนอกชุมชน	A	B	C	D	E	F	G			H	ยึดการวางแผน	สืบทอดภูมิ	ความโดดเด่น	ความไม่เด่น							
<p>ชุมชนปฏิญา สามารถแบ่งโดยชายต่อแนวคิดและลักษณะการปฏิสัมพันธ์ ดังนี้</p> <p>1.กลุ่มอีสานส่วนใหญ่ โครงสร้างประชากร ประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิมประมาณ 1,200 คน 150 ครอบครัว 150 หมู่บ้าน เมือง การศึกษาประมาณศึกษา 70% มีถิ่นศึกษา 20% และอุทกษา 10%</p> <p>หลักมากเป็นมุสลิมที่อพยพมาทำงาน และประกอบกันมีอัตลักษณ์ทาง ชี้นำเป็นสถานที่ให้สัญชาตญาณของชุมชนคนส่วนใหญ่ประกอบด้วยกิจกรรมที่เป็นปฏิสัมพันธ์ในกระบวนการ เช่น อารีฟ อัลละ เช่น ช่างเคส เชื้อ ช่างซ่อมอุปกรณ์ไฟฟ้า และอาชีพค้าขายในบริเวณนอกชุมชน อัตราส่วนค่า 30% วันแรงงาน 60% คนชรา 10%</p>	●	○	○	○	○	○	○	■	■	■	 <p>ลักษณะเครือข่าย</p> <p>รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนเกี่ยวข้องกับศาสนาโดยศาสนาและพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นเสมือนตัวขับเคลื่อนในการประสานความสัมพันธ์ ตลอดจนผู้นำชุมชนที่มีคนคิดทางด้านการพัฒนา ในด้านการศึกษา โดยเอาระเบิดทุก ในชุมชน จึงทำให้พ่อแม่ ผู้ปกครองมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดในอีกทางหนึ่งด้วย</p>	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	<p>คุณภาพเครือข่าย</p> <p>ระดับความผูกพันระหว่างคนในกลุ่มชุมชนและกับสภาพแวดล้อมอยู่ในเกณฑ์สูงมากและมีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของชุมชนเป็นอย่างดี ทำให้มีการนำเรื่องราวมาในชุมชนไม่เสื่อมคลายลงไป นอกจากนี้บรรพชนที่รู้จักทางสังคมก็อยู่ในระดับต่ำ</p>	<p>แนวโน้มเครือข่าย</p> <p>แนวโน้มเป็นไปในเชิงสร้างสรรค์ มีความพยายามในการพัฒนาชุมชนของจังหวัดอย่างมาจากการจัดตั้งโรงเรียนสอนกึ่งศตวรรษ การจัดทำโรงเรียนสอนกึ่งศตวรรษ และการพัฒนาชุมชนของตนเองให้เป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมในชุมชน อย่างไรก็ตามคุณภาพทางภาษาออกที่ดูดี สั้น และมีความเป็นส่วนตัวสูง ทำให้คนภายนอกไม่กล้าเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ด้วยในเมืองต้น ประกอบกับการที่คนกลุ่มนี้มีส่วนร่วมทำให้ชุมชนมีความรู้สึกไม่แปลกแยกและมีภาพเป็นสาธารณชนมากขึ้น</p>							
	<p>The Scale and Density of Network</p>								<p>The Scale and Density of Network</p>																								
	<p>ระดับการปฏิสัมพันธ์</p>								■	■		■	<p>The Scale and Density of Network</p>																				
<p>2 กลุ่มแนวความคิดอีสานมอประโฮง โครงสร้างประชากร ประชากรประมาณ 200 คน และอาศัยอยู่ในชุมชนเช่นกัน แต่มีแนวทางการดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากชุมชนมุสลิมของชน นำโดยนายดวง เชนราน ซึ่งเป็นผู้นำที่คนส่วนมากไม่ให้ความยอมรับ เนื่องจากใช้วิธีเอื้อเฟื้อรุ่มรุ่มในการหาผลประโยชน์ให้กับมูลนิธิของตน</p>	●	●	○	○	○	○	○	■	■	■	 <p>ลักษณะเครือข่าย</p> <p>รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ อยู่เฉพาะในกลุ่ม และการดำเนินธุรกิจ กับภายนอกทำให้ขาดการติดต่อกับคนในชุมชนเป็นอย่างมากประกอบกับทัศนคติที่คนยังห่างแนวความคิดในการบริหารชุมชนกับกรรมการชุมชนปัจจุบัน จึงพยายามดำเนินวิถีการทำงานแนวความคิดของตนเองอย่างไม่สนใจเสียงส่วนใหญ่</p>	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	<p>คุณภาพเครือข่าย</p> <p>ระดับความผูกพันเฉพาะในกลุ่มอยู่ในเกณฑ์สูง เนื่องจากปัจจัยในการบริหารองค์กรมูลนิธิและกิจกรรมที่ละเอียดประโฮงต่าง ๆ ในระดับที่ความผูกพันกับชุมชนอยู่ในเกณฑ์ต่ำ และขาดทัศนคติในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ดียิ่งด้วย</p>	<p>แนวโน้มเครือข่าย</p> <p>แนวโน้มเป็นไปในเชิงลบ เนื่องจากไม่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในชุมชน นอกจากนี้ยังมีมูลค่าเป็นค่าในทรัพย์สินที่ระบบราชการมากในปัจุบัน และการวางตัวในชั้นพิเศษ ให้สิทธิพิเศษในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เข้ามา ซึ่งค่าชุมชนนี้เป็นอุปสรรคต่อการเดินโครงการเครือข่ายที่อื่น เครือข่ายจึงน่าจะยังเกิดขึ้น และอยู่ดูแลไม่ให้อุด</p>		
	<p>The Scale and Density of Network</p>								<p>The Scale and Density of Network</p>																								
	<p>ระดับการปฏิสัมพันธ์</p>								■	■		■	<p>The Scale and Density of Network</p>																				

- สัญลักษณ์ประกอบกรอชิต**
- ภายในบ้านของตนเอง
 - ภายในชุมชน
 - ภายในบริเวณชุมชนใกล้เคียง
 - ภายในนอกเมืองและราชวัดที่ตมณีน

SYMBOL FOR COMMON TIED CHARACTERISTIC

A : การรับรู้และความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของชุมชน

B : ความรู้สึกเป็นเจ้าของที่ดิน

C : ความผูกพันกับอาคารบ้านเรือน

D : ความผูกพันกับอาคารทางศาสนาของชุมชน

E : ความตั้งใจต่อสภาพแวดล้อมชุมชนอาคารข้างเคียง ที่ไม่กว้างขวางสำหรับสาธารณะ

F : ความตั้งใจต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในชุมชน

G : ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตจากสภาพแวดล้อมโดยรอบ

H : สรุปลักษณะระดับความผูกพันของคนในชุมชน

ตารางที่ 4.1.9 แสดงการวิเคราะห์ชุมชนวัดกัลยาณณ์ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เครือข่ายชุมชน (Social Network Analysis : SNA)

โครงสร้างประชากร	ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน							ระดับการปฏิสัมพันธ์			ลักษณะเครือข่ายชุมชนที่เกิดขึ้น	ระดับความผูกพันของคนในชุมชน								คุณภาพเครือข่ายที่เกิดขึ้น	แนวโน้มเครือข่ายในอนาคต								
	หน้ามือนักงาน	ทำงาน	เรียน/ศึกษา	ช้อปปิ้ง	นัดพบการ	เล่นการ	เที่ยว	มีกิจกรรมทางศาสนา	อื่น ๆ	คนในครอบครัว		คนในชุมชน	คนนอกชุมชน	A	B	C	D	E	F			G	H	เข้าร่วมงาน	มีกิจกรรม	ความใกล้ชิด	ความผูกพัน		
<p>ชุมชนวัดกัลยาณณ์</p> <p>แบ่งโดยอาศัยเกณฑ์ด้านการกระจายตัวประชากรที่ลักษณะ ใหญ่</p> <p>1 กลุ่มผู้ที่ทำงานหรือส่วนใหญ่ โครงสร้างประชากร</p> <p>ประชากรส่วนใหญ่ประมาณ 1,300คน 250 หลังคาเรือน 290 ครอบครัวมีเด็กสองคนหรือมากกว่าเด็กชายวัยเรียนตั้งแต่ 60% มีพ่อแม่ที่ 30% และสูงวัยกว่า 10% เด็กส่วนเด็ก 20% ครอบครัวยุคใหม่ 75% และคนชรา 5% อาชีพรับจ้างทั่วไป ช่างฝีมือ งาน ค้าขายส่วนตัวในชุมชน เช่น ทำอาหาร ขายของใส่บาตร รายได้ประมาณ 2,000-10,000 บาท</p>		●	○							■	■	■																<p>คุณภาพเครือข่าย</p> <p>ระดับความผูกพันอยู่ในเกณฑ์สูง เนื่องจากความพยายามในการแก้ไขปัญหาสภาพทางกายภาพชุมชน ความเข้าใจและนิยามที่ขยายขยายครอบครัวขยายภายใต้ทิศทางของวัดผ่านทางกรรมการชุมชน เป็นการตรวจสอบอย่างมีจุดประสงค์ เป็นหมอกเพื่อปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐานของการอยู่อาศัยโดยไม่ละเมิดประเพณี เช้าวันที่ยาวนานมาก คุณภาพเครือข่ายจึงอยู่ในเกณฑ์สูงตามไปด้วย</p>	<p>แนวโน้มเครือข่าย</p> <p>ปัจจัยในการตรวจสอบและมีส่วนร่วมกับระดับความผูกพันที่สูงจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นไปในเชิงบวก เช่น โดยการพัฒนารัฐธรรมนูญการพัฒนารัฐธรรมนูญการพัฒนารัฐธรรมนูญและดำเนินการที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมของวัดไปให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตใหม่ รวมทั้งสิทธิและผลประโยชน์จากการเมืองท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนและยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนและเป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงสังคม</p>
<p>2กลุ่มผู้ที่อาศัยหรือครอบครัวนอกในชุมชน</p> <p>ประชากรส่วนใหญ่ทำงานและศึกษา อาชีพส่วนใหญ่เป็นการรับราชการและรับราชการ มีจำนวนประมาณ 200 คน 40 หลังคาเรือน ใน ปัจจุบันมีงานตั้งอยู่ส่วนมากตามต้นตอซึ่งอาศัยอยู่และเปลี่ยนไปทำงานที่ภาคอุตสาหกรรม และในชุมชนมีการรับจ้างในโรงงาน ส่วนใหญ่ทำเกษตรระดับประมาณปีละรายได้ 1,000-4,000 บาทต่อเดือน</p>	●					●				■	■	■																<p>คุณภาพเครือข่าย</p> <p>ระดับความผูกพันกับสภาพแวดล้อมอยู่ในเกณฑ์ต่ำ เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการอยู่อาศัย แม้จะมีการก่อสร้างที่ทันสมัยก็ตาม ประชากรไม่ค่อยพอใจในสภาพแวดล้อมที่แออัด ชุมชนแออัดและขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เนื่องจากเป็นที่ที่อาศัยทำให้เป็นที่ที่ร่วมของเหตุการณ์ที่คาดไม่ถึง</p>	<p>แนวโน้มเครือข่าย</p> <p>รูปแบบแนวโน้มจะเน้นการฟื้นฟูชุมชนเฉพาะขึ้นมา เนื่องจากมีการปรับปรุงพื้นที่ของชีวิตที่ทันสมัยกัน ในทางสังคม จึงเป็นการที่พัฒนาในเชิงบวก แต่ในทางกายภาพ จากสภาพความไม่แน่นอนในที่อยู่อาศัยและสภาพความเสื่อมโทรมของพื้นที่ที่จะเป็นอุปสรรคในการพัฒนา</p>

สัญลักษณ์ประกอบกรอิจิยา

- ภายในบ้านของหัวอง
- ภายในชุมชน
- ภายในบริเวณชุมชนใกล้เคียง
- ภายในเขตที่น่านแอ่งวัดกัลยาณณ์

The Scale of Network

- มาก 65-100%
- ปานกลาง 30-64%
- น้อย 1-29%

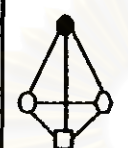

The Density of Network

- High Density
- Low Density

SYMBOL FOR COMMON TIED CHARACTERISTIC

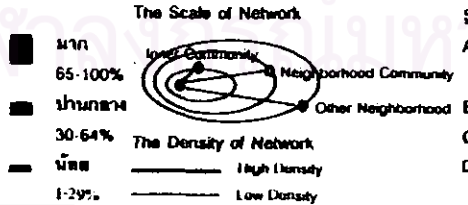
- A: การจับคู่และความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ และความเป็นมารของชุมชน
- B: ความรู้สึกเป็นเจ้าของที่ดิน
- C: ความผูกพันกับอาคารบ้านเรือน
- D: ความผูกพันกับอาคารทางศาสนาของชุมชน
- E: ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมชุมชนอาคารข้างเคียง/ที่โล่งกว้างที่วางสำหรับสาธารณะ
- F: ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในชุมชน
- G: ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตจากสภาพแวดล้อมโดยรอบ
- H: สุขภาพกายของระดับความผูกพันของคนในชุมชน

ตารางที่ 4.1.10 แสดงการวิเคราะห์ชุมชนปฏิจึน ด้วยวิธีการวิเคราะห์เครือข่ายชุมชน (Social Network Analysis : SNA.)

โครงการประเภท	ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน						ระดับการปฏิสัมพันธ์			ลักษณะเครือข่ายชุมชนที่เกิดขึ้น	ระดับความผูกพันของคนในชุมชน								กรรมวิธีวัดทางสังคม	คุณภาพเครือข่ายที่เกิดขึ้น	แนวโน้มเครือข่ายในอนาคต												
	ห้บ่มบ่นทำงาน	ให้บ่น/ศึกษา	ร้องขอ	สนับสนุนการ	ดำเนินการ	ช่วยรับ	วิธีกระจาย	อื่น ๆ	คนในครอบครัว		คนในชุมชน	คนนอกชุมชน	A	B	C	D	E	F				G	H	ยึดการทางสังคม	ยึดการทางสังคม	ความไกล่ไกล้ว	ความผูกพัน						
ชุมชนปฏิจึนโครงการ ประชากรมีประมาณ 1,850 คน 280 ครัวเรือน 346 ครอบครัว ส่วนใหญ่ 95% นับถือศาสนาคริสต์ และ 5% นับถือศาสนาพุทธ การศึกษาข้างต้น ปวช.ถึงปริญญา 30% มัธยมศึกษา 50% และสูงกว่า 20% อาชีพบริหารการรัฐวิสาหกิจ และประกอบธุรกิจส่วนตัว ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนที่ย้ายมาตั้งถิ่นฐาน มีชื่อเสียงโด่งดังและเป็นชาวผู้ร้ดชาติ รวมทั้งบุคคลที่นับถือศาสนาคริสต์จากทั้งหมดผู้ที่อยู่อาศัยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม จากลักษณะพฤติกรรมและความรู้สึกนึกคิด แต่ไม่มีชนเผ่าทางวัฒนธรรมรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ได้แก่ กลุ่มคนไทย กลุ่มชาวจีนและคนไทย และกลุ่มเขารวม	●	●		●	●	●	●		■	■	■																						
	 <p>ลักษณะเครือข่ายชุมชน</p> <p>ภาพปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างคนในชุมชนและภายนอก ผ่านทางกรรมการบริหารชุมชน และการบริหารชุมชนจากภายนอก ซึ่งในสมัยก่อนมีบทบาทสูงโดยอาศัยเครือข่ายของวิสาหกิจที่เชื่อมโยงทั้งในประเทศและต่างประเทศ ภาพบ่งบอกตามลักษณะคนในชุมชนเป็นกลุ่มย่อย ๆ กลับมากระทำกิจกรรมสัมพันธ์กันอยู่ด้วยกันเป็นระบบและเป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อสร้างสรรพสามรวมปัจจัยสำคัญในเมืองกรรมนิคมศาสนา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในพื้นที่แห่งนี้ อยู่ก่อนจากกัน บทบาทของชุมชนที่เป็นแหล่งให้บริการศึกษาร่วมกัน โดยรอบทำให้ชุมชนมิได้พึ่งการคิดเพื่อเป็นปฏิสัมพันธ์ในแนวร่วมวิสาหกิจ อย่างไรก็ตาม</p>																																
The Scale and Density of Network										 <p>The Scale and Density of Network</p>																							

สัญลักษณ์ที่ใช้ในโครงการวิเคราะห์

- ภายในบ้านของตัวจริง
- ภายในชุมชน
- ภายในบริเวณชุมชนใกล้เคียง
- ภายในเขตบริหารแนวร่วมวิสาหกิจ

SYMBOL FOR COMMON TIED CHARACTERISTIC

- A: การรับรู้และ ความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของชุมชน
- B: ความรู้สึกเป็นเจ้าของที่ดิน
- C: ความผูกพันกับอาคารบ้านเรือน
- D: ความผูกพันกับอาคารทางศาสนาของชุมชน
- E: ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมชุมชนอาคารบ้านเรือน และสิ่งอำนวยความสะดวก
- F: ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในชุมชน
- G: ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตจากสภาพแวดล้อมโดยรอบ
- H: สุขภาพรวมทั้งระดับความผูกพันของคนในชุมชน

สรุปการศึกษารูปแบบการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและความผูกพันร่วม สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเด็นคือ

ประเด็นที่ 1) รูปแบบเครือข่ายชุมชนจากการศึกษาชุมชนต่างๆในแขวงวัดกัลยาณ์

ประเด็นที่ 2) สาเหตุและปัจจัยในการเติบโต ตลอดจนการเสื่อมสลายของเครือข่ายชุมชนดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1) รูปแบบเครือข่ายชุมชนจากการศึกษาชุมชนต่างๆในแขวงวัดกัลยาณ์

จากแนวคิดการศึกษาเครือข่ายชุมชนของ Frankenberg(1966) โดยใช้ความหนาแน่นของเครือข่ายในการกำหนดลักษณะประชากรในเขตเมืองหรือชนบท แต่จากการค้นคว้าเพิ่มเติมในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ พบว่ารูปแบบเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ของคนในครอบครัวด้วยกันเอง และการติดต่อกับคนในชุมชน คนในชุมชนอื่นที่อยู่ในเขตละแวกบ้าน และคนภายนอกแขวงวัดกัลยาณ์ ทำให้สามารถแบ่งเครือข่ายออกได้เป็น 4 ลักษณะคือ

(1) เครือข่ายรูปปิรามิด (Pyramid Type) จากการศึกษาชุมชนกุฎิจีน วัดบุปผาราม วัดกัลยาณ์ และชุมชนกุฎิขาว พบว่ามีลักษณะร่วมที่สำคัญบางประการ ได้แก่

- คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมในชุมชนสูง และมีการรับรู้ ความภาคภูมิใจในประวัติความเป็นมาของชุมชนเป็นอย่างดี

- มีการบริหารชุมชนอย่างเป็นระบบโดยอาศัยการเชื่อมโยงภายใน (คนในชุมชน) และภายนอก (หน่วยราชการ อาสาสมัคร และองค์กรเอกชน)

- ความสัมพันธ์แบบเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ ช่วยให้เกิดการประนีประนอมในการแก้ปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน

- ชุมชนมีการนับถือศาสนาค่อนข้างเคร่งครัด หรือมีที่ยึดเหนี่ยวบางประการที่มั่นคง

- ระดับความผูกพันอยู่ในเกณฑ์สูงและดัชนีชี้วัดทางสังคมมีค่าต่ำ

- ฐานะทางเศรษฐกิจและระดับการศึกษาของคนส่วนใหญ่ในชุมชนอยู่ในเกณฑ์ที่ดี

- ชุมชนมีความเป็นศูนย์กลางในกิจกรรมเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง เช่น การศึกษา ศาสนา ฯลฯ ทั้งในระดับชุมชน ย่านหรือระดับเมือง

(2) เครือข่ายรูปสามเหลี่ยม (Triangle Type) แบ่งเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

(2.1) เครือข่ายรูปสามเหลี่ยมซ้าย (Left Triangle) มีลักษณะร่วมกันดังนี้

- รูปแบบการปฏิสัมพันธ์เกิดกับคนในชุมชนและคนในละแวกบ้านมาก โดยเกิดจากการค้าขายอาหารและสินค้าที่จำเป็น ตลอดจนจนการบริการต่างๆ

- ไม่มีการติดต่อและปฏิสัมพันธ์กับภายนอก อย่างเป็นระบบมากนักมักใช้ชีวิตอย่างอยู่กันเองตามธรรมชาติ

- มีความคล้ายคลึงกันทางด้านอาชีพ ซึ่งมักกระจุกตัวอยู่ในบริเวณเดียวกัน
- มีความสนใจเรื่องราวใกล้ตัวมาก โดยเฉพาะเรื่องการทำมาหากินและอยู่อาศัย

(2.2) เครือข่ายรูปสามเหลี่ยมขวา (Right Triangle) มีลักษณะร่วมกัน ดังนี้

- คนในชุมชนมาจากที่หลากหลาย จึงปรากฏความแตกต่างกันในหลายวัฒนธรรม
- รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ มักเกิดภายนอกชุมชนมากเป็นพิเศษ เช่น จากการไปทำงาน รับจ้าง หรือใช้ชีวิตภายนอกมากกว่าภายในบ้าน
- ผู้อยู่อาศัยไม่ค่อยสนใจเรื่องใกล้ตัว เช่น ที่อยู่อาศัย เพื่อนบ้าน ฯลฯ เนื่องจากไม่มีเวลาว่างมากนักภายหลังการประกอบอาชีพในแต่ละวัน

- ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ค่อยจะดีนัก และไม่คิดที่จะอยู่อาศัยแบบถาวร
- สภาพแวดล้อมทางกายภาพทวดโทรม ไม่ได้รับการปรับปรุงดูแลเพิ่มเติมใดๆ
- มักไม่ปรากฏพื้นที่สาธารณะ เพื่อใช้เป็นที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน

(2.3) เครือข่ายรูปสามเหลี่ยมกลาง (Middle Triangle) มีลักษณะร่วมกันดังนี้

- คนในชุมชนมักเป็นคนอยู่ในกลุ่มเดียวกันที่มีความสัมพันธ์แบบญาติสนิท หรือคนรู้จักที่สนิทสนมเป็นพิเศษแล้วชักจูงกันมา
- รูปแบบปฏิสัมพันธ์ จะปรากฏเฉพาะกับคนในกลุ่มมากอย่างเห็นได้ชัด
- ขาดกิจกรรม และความสนใจที่จะเชื่อมโยงกับคนที่อยู่อาศัยมาก่อน และชุมชนโดยรอบ
- มีปัญหาและความสนใจเฉพาะเรื่องของตัวเองเท่านั้น เช่น การทำมาหากิน การเดินทาง ฯลฯ
- สภาพแวดล้อมไม่ได้รับการสนใจ และปล่อยปละละเลย จึงมีสภาพที่เสื่อมโทรม
- มีความพยายามในการสร้างวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มขึ้นมา และพยายามแบ่งแยกตัวเองออกไปจากชุมชนโดยรอบ

- คนในชุมชนพยายามรวมกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมบางประการ

(3) เครือข่ายรูปศูนย์กลาง (Central Type) จากการศึกษาชุมชนคอมมิวนิสต์ บางส่วนในชุมชนภูเขียว รวมทั้งแนวโน้มของชุมชนชอยอิสรภาพ 18 และ 26 พบว่ามีลักษณะร่วมกัน ดังนี้

- รูปแบบความสัมพันธ์หรือการปฏิสัมพันธ์เป็นแบบทางการ เช่น เพื่อนร่วมงาน คนรู้จัก หรือนายจ้าง ลูกจ้าง เป็นต้น
- ทัศนคติเป็นไปในเชิงแบ่งแยก ไม่ยอมรับคนอื่น และไม่สนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัวมากนัก
- ระดับความผูกพันน้อย มีความเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมัน
- มักไม่ได้รับการตอบสนองหรือปฏิสัมพันธ์กลับในเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากทัศนคติที่มีความเชื่อ

มันในตัวสูงและมองคุณค่าของผู้อื่นด้อยกว่าตน (Highly Confident Characteristic)

- มีอาชีพที่หลากหลาย และกระจัดกระจายในการประกอบกิจกรรมหาเลี้ยงชีพ
- สภาพแวดล้อมมีความเป็นเมืองสูง จากสภาพกายภาพในแบบสมัยใหม่และการใช้ชีวิตแบบเมืองที่ไม่มีเวลาว่างมากนัก โดยอาศัยการพึ่งพาสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นหลัก

(4) เครือข่ายรูปเส้นตรง (Linear Type) จากการศึกษาชุมชนนุกระกหลังโรงเรียนศึกษานารี และบางสวนในชุมชนเลียบบคลองบางไผ่ไก่ พบว่ามีลักษณะร่วมกัน ดังนี้

- ความสัมพันธ์เป็นแบบไม่เป็นทางการมากเป็นพิเศษ เช่น คนคุ้นเคยกัน เพื่อนบ้าน เป็นต้น
- ไม่มีกิจกรรมทางสังคมมากนัก และไม่มี ความพยายามในการสร้างเครือข่ายทั้งในระดับที่เล็กที่สุด (ครอบครัว) จนถึงระดับชุมชนที่มีขนาดใหญ่
- คนในชุมชนไม่ได้อยากอยู่อาศัย และอยากย้ายออกไปจากพื้นที่ แต่ยังขาดโอกาสและทางเลือกอื่นในปัจจุบัน
- มักพบในที่พักอาศัยแบบชั่วคราวที่มีสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมมากๆ
- พื้นที่ไม่ได้รับการปรับปรุงให้เหมาะการพักอาศัย และขาดสาธารณูปโภคที่จำเป็น
- พบในบริเวณที่เป็นชุมชนนุกระกที่สาธารณะ หรือบริเวณตึกแถวเก่าที่ไม่มีคนพักอาศัย
- ไม่ได้รับการยอมรับจากคนภายนอกเนื่องจากเป็นที่นุกระกที่สาธารณะและก่อปัญหาทางสังคมให้กับบริเวณโดยรอบ เช่น อาชญากรรม ยาเสพติด เป็นต้น

ประเด็นที่ 2) สาเหตุและปัจจัยในการเติบโต ตลอดจนการเสื่อมสลายของเครือข่ายชุมชน

จากการศึกษาชุมชนต่างๆ แล้วทำการวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีผลต่อเครือข่ายชุมชนในเรื่องของรูปแบบการปฏิสัมพันธ์และระดับความผูกพัน ทำให้สามารถแบ่งปัจจัยออกได้เป็น 2 แบบคือ

- (1) ปัจจัยที่มีผลในเชิงสร้างสรรค์ (Positive Factor) ได้แก่
- การจัดการอย่างมีระบบ การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบจากคนส่วนใหญ่ในชุมชน
 - การศึกษาสมัยใหม่ที่มากขึ้นสำหรับประชากรในชุมชน
 - โอกาสในการแสดงออกเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของคนในชุมชน และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคล ในการอยู่อาศัยในชุมชน
 - กิจกรรมที่เชื่อมโยงกับภายนอกอย่างเป็นทางการ เช่น กรรมการชุมชน อาสาสมัคร หรือกลุ่มกิจกรรมย่อยต่างๆ ทั้งจากภาครัฐและเอกชน
 - โครงสร้างการอยู่อาศัยเป็นแบบช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และมีระดับความผูกพันสูง ตลอดจนมีความใกล้ชิดในระบบเชิงเครือญาติ หรือคนรู้จักสนิทสนม เป็นต้น

- การนับถือศาสนาหรือความเชื่อบางอย่างที่ก่อให้เกิดความศรัทธา
- แนวทางการบริหารงานที่ขึ้นอยู่กับคุณภาพของผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและตามธรรมชาติ ตลอดจนผู้มีอำนาจที่เกี่ยวข้อง เช่น พระ นักบวช ฯลฯ

(2) ปัจจัยที่มีผลในเชิงถดถอย (Negative Factor) ได้แก่

- ค่านิยมทางวัตถุจากสิ่งก่อสร้างสมัยใหม่ การนับถือคนที่มีทรัพย์สินมบัติมาก
- ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และการเมืองท้องถิ่น
- การจัดการที่สวนทางกับความรู้สึกนึกคิดของคนส่วนใหญ่ในชุมชน นำมาซึ่งความขัดแย้งในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาการปรับปรุงการใช้ที่ดิน
 - ความไม่แน่นอนในเรื่องการใช้ที่ดิน กรรมสิทธิ์ในการเช่าอยู่อาศัย
 - ความเสื่อมในจิตสำนึกชุมชน เนื่องจากความไม่ปลอดภัยในการอยู่อาศัย
 - ความแปลกแยกจากคนต่างถิ่นที่เข้ามาทำนักรในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

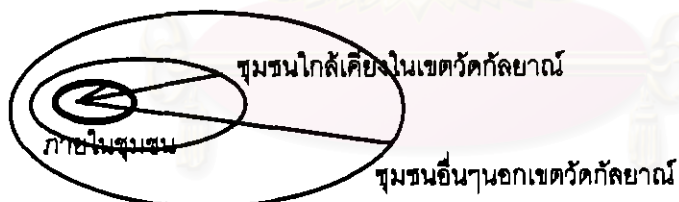
4.1.2 รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ของชุมชนต่างๆ ในแขวงวัตักัลยาน์ และบทบาทหน้าที่ของพื้นที่แขวงวัตักัลยาน์ในปัจจุบัน

สมมุติฐานเบื้องต้นของการศึกษาในประเด็นนี้คือ ขนาดและความหนาแน่นของเครือข่ายชุมชน (The scale and density of network) ที่ได้จากการวิเคราะห์ในหัวข้อ 4.1 (ตารางที่ 4.1.1-4.1.10) สามารถจำแนกโดยอาศัยคุณสมบัติของการเชื่อมโยงในระดับต่างๆ ที่เกิดขึ้นมา และมีผลทำให้เกิดลักษณะการอยู่อาศัยร่วมบางประการของชุมชนต่างๆ ซึ่งเป็นลักษณะทางสังคมของชุมชน ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ได้ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นลักษณะทางกายภาพ ในแง่ที่อยู่อาศัยและการใช้สอยพื้นที่ที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดเป็นบทบาท หน้าที่ของพื้นที่ของส่วนต่างๆ ในตอนท้ายที่สุดนั่นเอง จากตารางสรุปขนาดและความหนาแน่นของเครือข่ายชุมชน (ตารางที่ 4.11) ของชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ศึกษาจำนวน 12 ชุมชน ทำให้สามารถแบ่งชุมชนได้เป็น 3 ลักษณะคือ

(1) ชุมชนที่มีเครือข่ายขั้นพื้นฐาน (Primary Community Network) มีลักษณะดังนี้

- การปะทะสัมพันธ์เกิดขึ้นเฉพาะคนภายในกลุ่ม หรือภายในชุมชนเป็นส่วนใหญ่
- ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นไปในลักษณะที่คล้ายคลึงกันทั้งในแง่ที่อยู่อาศัย กิจกรรมทางสังคม ทำให้เกิดบริเวณที่มีความเป็นส่วนตัวสูง และตัดขาดจากภายนอก
- การใช้พื้นที่เป็นไปในทางเดียว ไม่เกิดความหลากหลายด้านการใช้สอยมากนัก เช่น เป็นตึกแถวจำนวนมากเรียงรายกัน หรือเป็นบริเวณบ้านพักอาศัยรวมๆ กัน เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 4.1 ขนาดและความหนาแน่นของเครือข่ายชุมชนขั้นพื้นฐาน

(2) ชุมชนที่มีเครือข่ายขั้นที่สอง (Secondary Community Network) มีลักษณะดังนี้

- การใช้พื้นที่มีความหลากหลายมากขึ้น แต่เป็นไปในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน เช่น บริเวณโรงเรียนกวดวิชา บริเวณโกดังเก็บของ เป็นต้น
- การปะทะสัมพันธ์ลักษณะหนึ่งจะเกิดขึ้นกับคนในกลุ่มและคนในชุมชนโดยรอบมากกว่าคนนอกพื้นที่ (ภาพประกอบที่ 4.2 แบบที่ 1) และลักษณะที่สองคือเกิดขึ้นกับคนในกลุ่มและคนภายนอกพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ (ภาพประกอบที่ 4.2 แบบที่ 2) รูปแบบการปะทะสัมพันธ์ของทั้งสองลักษณะอยู่กึ่งกลางระหว่างเครือข่ายขั้นแรก ซึ่งมีลักษณะความเป็นส่วนตัว และตัดขาดจากภายนอก

นอกจากนี้กับเครือข่ายชั้นที่สาม ซึ่งมีลักษณะเปิดกว้างในทุกระดับ ทำให้ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นการรวมกลุ่มของกิจกรรมเฉพาะอย่างเพื่อบริการพื้นที่โดยรอบ หรือนอกพื้นที่เป็นการเฉพาะเจาะจงลงไป เช่นกลุ่มโรงงานขนาดย่อย กลุ่มสินค้าและบริการเฉพาะอย่าง เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 4.2 ขนาดและความหนาแน่นของเครือข่ายชุมชนชั้นที่สอง

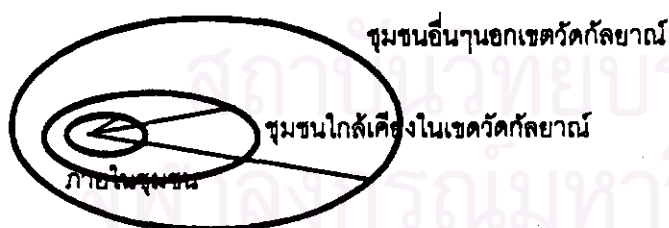

(3) ชุมชนที่มีเครือข่ายชั้นที่สาม (Thirdary Community Network) มีลักษณะดังนี้

- การปะทะสัมพันธ์เป็นไปได้ในทุกระดับ ไม่ถูกปิดกั้นความสัมพันธ์ จึงเกิดความหลากหลายของความสัมพันธ์ทางสังคม แต่ยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของความสัมพันธ์แบบแรกไปโดยปริยาย เนื่องจากเครือข่ายของคนในชุมชนมีคุณภาพหนาแน่น ซึ่งมักเกิดในชุมชนที่มีคนพักอาศัยมาแต่เดิมมาก และกลายเป็นผู้มีบทบาทในการชี้นำชุมชนในปัจจุบัน

- การใช้งานพื้นที่ เป็นไปใน 3 ระดับคือ พื้นที่ส่วนตัว (Private Area) พื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semipublic Area) และพื้นที่สาธารณะ (Public Area) ซึ่งมีคนนอกพื้นที่เข้ามาใช้บริการมากเป็นพิเศษ พื้นที่จึงมีกิจกรรมต่างๆ ซ้อนทับอยู่เป็นจำนวนมาก สังเกตได้จากความหนาแน่นของกิจกรรมที่หลากหลาย ซึ่งมารวมอยู่ในบริเวณเดียวกัน

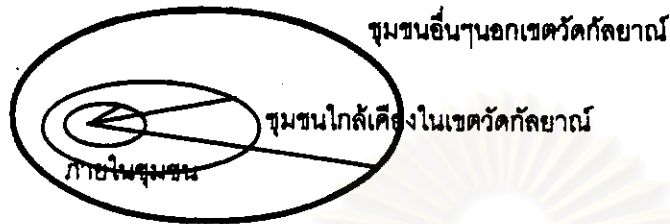
ภาพประกอบที่ 4.3 ขนาดและความหนาแน่นของเครือข่ายชุมชนชั้นที่สาม

สำหรับเครือข่ายพิเศษที่ไม่สามารถจัดเข้ากลุ่มได้นั้น (ภาพประกอบที่ 4.4) หมายถึงเครือข่ายที่มีเฉพาะการติดต่อกับภายนอก ซึ่งพบที่กลุ่มผู้เช่าพักอาศัยในชุมชนโรงคราม และกลุ่มอิสลามผลประโยชน์ในชุมชนกุฎิชาวนั้น เครือข่ายลักษณะนี้เป็นเครือข่ายที่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างหลวมๆหรือไม่เป็นระบบ รวมทั้งมีค่าระดับความผูกพันระหว่างกันอยู่ในเกณฑ์ต่ำ โดยมีการ

รวมกลุ่มเพื่อผลประโยชน์บางอย่างในบางขณะเท่านั้น ทำให้ขาดลักษณะทางกายภาพที่ชัดเจน อย่างไรก็ตามเครือข่ายดังกล่าวนี้ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาไปสู่ระบบเครือข่ายในขั้นแรก โดยมีเงื่อนไขของการยอมรับของคนในชุมชน ประกอบกับปัจจัยเสริมในทางบวก ที่จะช่วยให้เครือข่ายนั้นสามารถพัฒนาไปได้ต่อไป

ภาพประกอบที่ 4.4 ขนาดและความหนาแน่นของเครือข่ายชุมชนพิเศษ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.11 ขนาดและความหนาแน่นของเครือข่ายชุมชนในบริเวณแขวงวัดกัลยาณ์
(The scale and density of network)

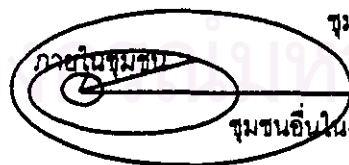
ชุมชน	กลุ่มผู้พักอาศัย ในชุมชน	ขนาดและความหนาแน่น ของเครือข่ายชุมชน
1. ชุมชนวัดประยูรวงศ์	- กลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิม	
	- กลุ่มผู้อยู่อาศัยใหม่	
2. ชุมชนนุกรุกหลังโรงเรียน ศึกษานารี	- กลุ่มผู้นุกรุก	
3. ชุมชนริมคลอง บางไส้ไก่	- ชุมชนรอบศาลเจ้าเดิม	
	- ชุมชนเลียบคลอง	
	- ชุมชนตึกแถวริมคลอง	
4. ชุมชนโรงคราม	- กลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิม	
	- กลุ่มผู้เช่าพักอาศัย	
5. ชุมชนคอมมิวนิสต์	- กลุ่มคนในชุมชน	
6. ชุมชนอิสรภาพ ซอย 18	- กลุ่มคนในชุมชน	
7. ชุมชนอิสรภาพ ซอย 20	- กลุ่มคนในชุมชน	

ตารางที่ 4.11 (ต่อ) ขนาดและความหนาแน่นของเครือข่ายชุมชนในบริเวณแขวงวัดกัลยาณ์
(The scale and density of network)

ชุมชน	กลุ่มผู้พักอาศัย ในชุมชน	ขนาดและความหนาแน่น ของเครือข่ายชุมชน
8. ชุมชนอิสรภาพ ซอย 26	- กลุ่มคนในชุมชน	
9. ชุมชนวัดนุปผาราม	- กลุ่มผู้อาศัยเดิม	
	- กลุ่มผู้เช่าพักอาศัย	
10. ชุมชนกุฎีขาว	- กลุ่มอิสลามส่วนใหญ่	
	- กลุ่มอิสลามผลประโยชน์	
11. ชุมชนวัดกัลยาณ์	- กลุ่มผู้พักอาศัยส่วนใหญ่	
	- กลุ่มผู้พักอาศัยริมคลอง บางกอกใหญ่	
12. ชุมชนกุฎีจีน	- กลุ่มคนในชุมชน	

สัญลักษณ์

ขนาดของเครือข่าย

ชุมชนอื่นนอกแขวงวัดกัลยาณ์

ภายในชุมชน

ชุมชนอื่นในแขวงวัดกัลยาณ์

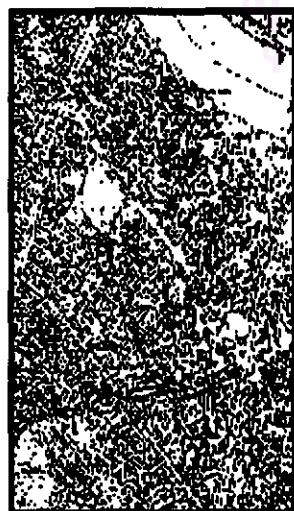
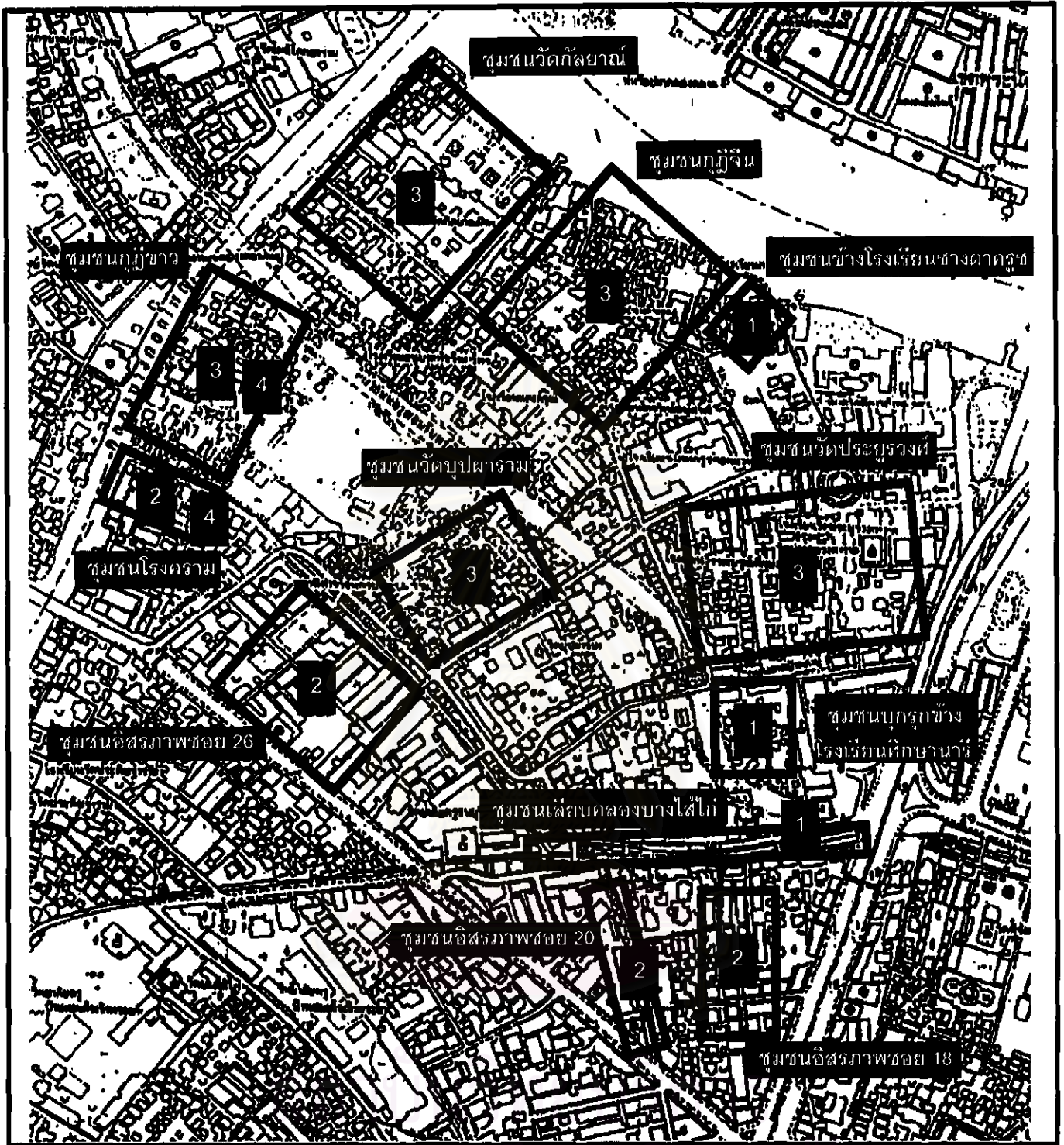
ความหนาแน่นของเครือข่าย แสดงโดยความหนาของเส้นรอบรูปวงรี

ที่มา : ผู้วิจัย (2542)

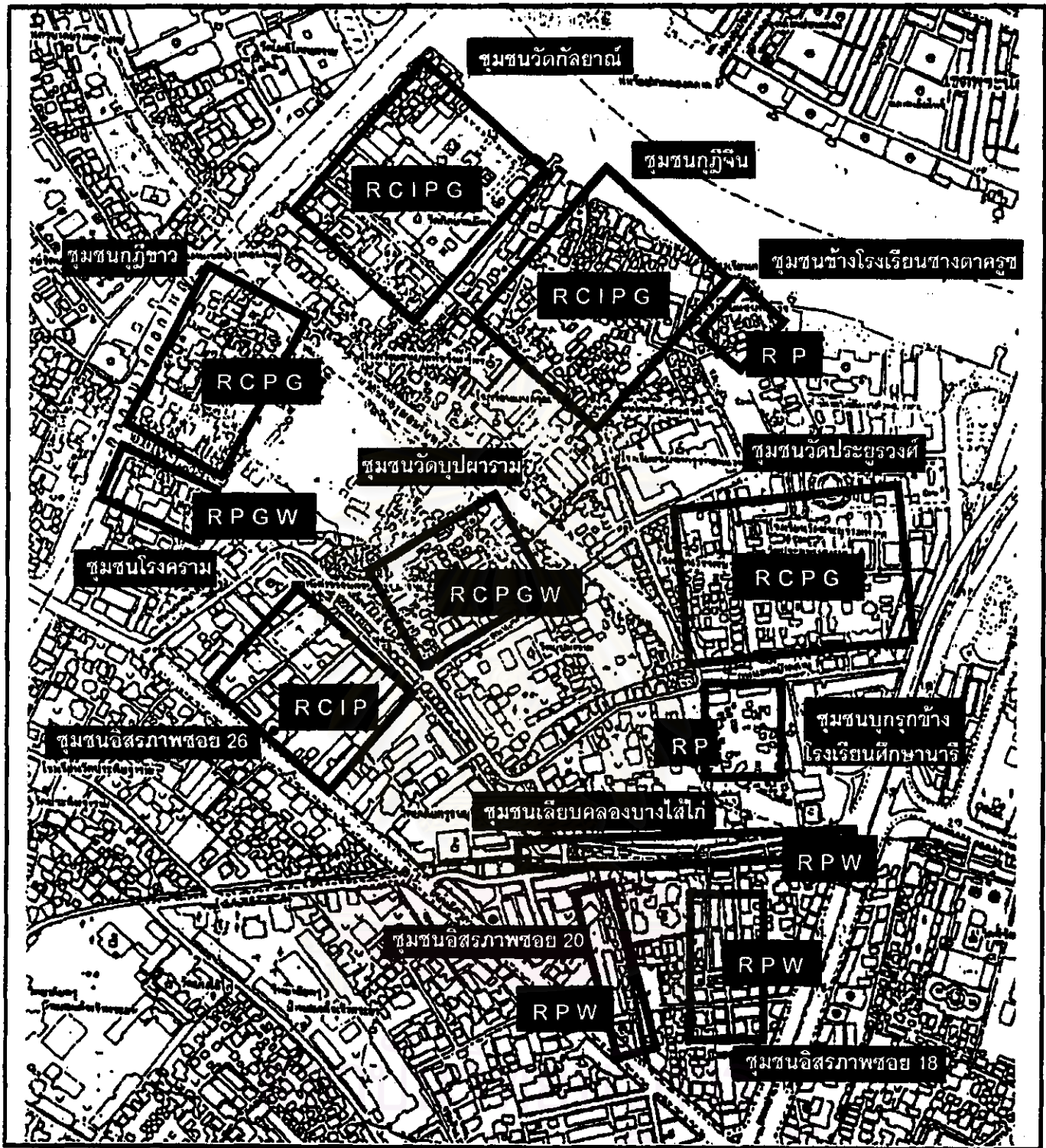
จากการศึกษารูปแบบการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนต่างๆ ในแขวงวัดกัลยาณัม แล้วทำการวิเคราะห์ลักษณะของเครือข่ายที่เกิดขึ้น ในแง่ของขนาดและความหนาแน่นของเครือข่าย นำมาจัดลำดับของเครือข่ายบนพื้นที่จริง (แผนที่ 4.2) พบว่าสภาพในปัจจุบัน ชุมชนเก่าแก่ที่มีมาแต่เดิมได้พัฒนาตัวเองเป็นเครือข่ายที่เปิดกว้าง มีการติดต่อกับโลกภายนอกอย่างมาก แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงมีความสัมพันธ์ของคนในกลุ่ม หรือในชุมชนทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งทำให้บทบาทของการเป็นแหล่งที่พักอาศัยยังคงสืบเนื่องต่อไปได้ ในขณะเดียวกันบริเวณที่มีเครือข่ายในขั้นแรกหรือขั้นที่สอง กำลังดำเนินความสัมพันธ์ในอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกเป็นหลัก เช่น เจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดิน การลงทุนโดยภาคเอกชน เป็นต้น ปัจจัยภายนอกเหล่านี้เคลื่อนไหวได้อย่างอิสระและต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่ปัจจัยภายใน เช่นรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ ความผูกพันและความมีส่วนร่วม ก็กำลังพัฒนาตัวเองไปอย่างไร้เป้าหมายที่ชัดเจน หากแต่มีวัตถุประสงค์เดียวคือ ผลประโยชน์ของตนเองที่อยู่เหนืออื่นใดทั้งหมด ทำให้รูปแบบการเติบโตเป็นไปในลักษณะแยกเป็นส่วนตัวมากขึ้น (More Individuality) ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นในเชิงของระบบสังคมแบบเมืองมากขึ้น ซึ่งต้องอาศัยกลไกในการจัดการในลักษณะที่เปลี่ยนไปจากเดิม

จากรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้น ประกอบกับการสำรวจภาคสนาม นำไปสู่การสรุปบทบาทและหน้าที่ของพื้นที่ในส่วนต่างๆ ของพื้นที่ที่ทำการศึกษา (แผนที่ 4.3 ประกอบ) สรุปได้ดังนี้

- พื้นที่ชุมชนเดิมที่มีเครือข่ายในขั้นที่สาม พบว่ามีบทบาท หน้าที่ใช้สอยเพื่อการพักอาศัยเป็นหลัก และมีองค์ประกอบของชุมชนทางกายภาพที่หลากหลาย เนื่องจากมีการติดต่อและมีการเชื่อมโยงกับภายนอกสูง รวมทั้งมีลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชน ในแง่ของประวัติความเป็นมา และรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ตลอดจนอาคารบ้านเรือน โดยเฉพาะอาคารสำคัญทางศาสนา
- พื้นที่ชุมชนเดิมที่มีเครือข่ายในขั้นที่สอง พบว่ามีบทบาท หน้าที่ใช้สอยเพื่อกิจกรรมเฉพาะด้านเป็นหลัก เช่นเป็นย่านการค้า ย่านโรงงาน ซึ่งผลผลิตงานเข้ากับย่านที่พักอาศัยที่มีรูปแบบสมัยใหม่ และเน้นไปในทางสูง ทำให้ลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีความเป็นเมืองสูง
- พื้นที่ชุมชนเดิมที่มีเครือข่ายในขั้นพื้นฐาน พบว่ามีบทบาท หน้าที่ใช้สอยเพื่อการพักอาศัยแต่ขาดองค์ประกอบทางกายภาพเพื่อการตั้งถิ่นฐานที่เหมาะสม เพื่อการอยู่อาศัยที่มีคุณภาพที่ดี เช่น ขาดสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่เพียงพอกับความต้องการของคนในชุมชน เป็นต้น นอกจากนั้นสังเกตได้ว่า พื้นที่ในบางส่วนเป็นพื้นที่เสื่อมโทรม พื้นที่ว่าง และพื้นที่ที่เอกชนได้เริ่มเข้าไปจับจองกรรมสิทธิ์เรียบร้อยแล้วในปัจจุบัน

Thesis of Urban and Regional Planning Department Faculty of Architecture, Chulalongkorn University		แผนที่ 4.2
แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ์ กรุงเทพมหานคร Development Planning for Wat kanlaya Subdistrict, Bangkok		มาตราส่วน scale 1 : 5,000
แผนที่แสดงรูปแบบเครือข่ายชุมชน		
สัญลักษณ์ Legend <div style="text-align: center;"> N </div>	<div style="display: flex; flex-direction: column; align-items: center;"> <div style="display: flex; align-items: center; margin-bottom: 5px;"> <div style="width: 15px; height: 15px; background-color: black; margin-right: 5px;"></div> ชุมชนที่มีเครือข่ายขั้นพื้นฐาน (Primary Community Network) </div> <div style="display: flex; align-items: center; margin-bottom: 5px;"> <div style="width: 15px; height: 15px; background-color: black; margin-right: 5px;"></div> ชุมชนที่มีเครือข่ายขั้นที่สอง (Secondary Community Network) </div> <div style="display: flex; align-items: center; margin-bottom: 5px;"> <div style="width: 15px; height: 15px; background-color: black; margin-right: 5px;"></div> ชุมชนที่มีเครือข่ายขั้นที่สาม (Thirdary Community Network) </div> <div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="width: 15px; height: 15px; background-color: black; margin-right: 5px;"></div> ชุมชนที่มีเครือข่ายแบบพิเศษ </div> </div>	
ที่มา source จากการสำรวจภาคสนาม และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่		

	Thesis of Urban and Regional Planning Department Faculty of Architecture, Chulalongkorn University		แผนที่ 4.3												
	แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ กรุงเทพมหานคร Development Planning for Wat kanlaya Subdistrict, Bangkok		มาตราส่วน scale 1:5,000 แผนที่แสดงบทบาท หน้าทีของพื้นที่แขวงวัดกัลยาณในปัจจุบัน												
	สัญลักษณ์ Legend	<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="border: 1px solid black; width: 30px; text-align: center; font-weight: bold;">R</td> <td style="padding: 2px;">ที่พักอาศัย (Residential Area)</td> <td style="border: 1px solid black; width: 30px; text-align: center; font-weight: bold;">P</td> <td style="padding: 2px;">ที่เอกชน (Private Area)</td> </tr> <tr> <td style="border: 1px solid black; width: 30px; text-align: center; font-weight: bold;">C</td> <td style="padding: 2px;">พาณิชย์กรรม (Commercial Area)</td> <td style="border: 1px solid black; width: 30px; text-align: center; font-weight: bold;">G</td> <td style="padding: 2px;">ที่ราชการ (Government Area)</td> </tr> <tr> <td style="border: 1px solid black; width: 30px; text-align: center; font-weight: bold;">I</td> <td style="padding: 2px;">อุตสาหกรรม (Industrial Area)</td> <td style="border: 1px solid black; width: 30px; text-align: center; font-weight: bold;">W</td> <td style="padding: 2px;">ที่เสื่อมโทรม (Waste Area)</td> </tr> </table>	R	ที่พักอาศัย (Residential Area)	P	ที่เอกชน (Private Area)	C	พาณิชย์กรรม (Commercial Area)	G	ที่ราชการ (Government Area)	I	อุตสาหกรรม (Industrial Area)	W	ที่เสื่อมโทรม (Waste Area)	
R	ที่พักอาศัย (Residential Area)	P	ที่เอกชน (Private Area)												
C	พาณิชย์กรรม (Commercial Area)	G	ที่ราชการ (Government Area)												
I	อุตสาหกรรม (Industrial Area)	W	ที่เสื่อมโทรม (Waste Area)												
ที่มา source จากการศึกษาจากคสนาม															

4.1.3 ทิศทางการเปลี่ยนแปลงเครือข่ายชุมชน

การวิเคราะห์ทิศทางการเปลี่ยนแปลงเครือข่ายชุมชน โดยอาศัยการประเมินระดับความผูกพันของคนในชุมชนกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (นิยามเฉพาะที่ใช้ในวิทยานิพนธ์) ประกอบไปด้วยประเด็นในการพิจารณา 8 ประเด็น คือ

- 1) การรับรู้และความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชุมชน
- 2) ความรู้สึกเป็นเจ้าของที่ดิน
- 3) ความผูกพันกับอาคารบ้านเรือน
- 4) ความผูกพันกับอาคารทางศาสนาของชุมชน
- 5) ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน อาคารข้างเคียง ที่โล่งว่างและที่ว่างสำหรับสาธารณะ
- 6) ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในชุมชน
- 7) ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตจากสภาพแวดล้อมโดยรอบ
- 8) สภาพภาพรวมของระดับความผูกพันของคนในชุมชน

จากการสำรวจ เก็บข้อมูลจากพื้นที่จริง (ตารางที่ 4.11) โดยตัวแทนของแต่ละชุมชน คือกลุ่มคนส่วนใหญ่ของแต่ละชุมชนนั้นๆ นำมาพิจารณาทิศทางการเปลี่ยนแปลง โดยสร้างเกณฑ์มาตรฐาน ดังนี้ (แผนภูมิ 4.1 ประกอบ)

ค่าเฉลี่ยคะแนนปานกลางถึงสูง (30%-100%) จัดว่าเป็นทิศทางการเปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์
 ค่าเฉลี่ยคะแนนน้อย (1%-29%) จัดว่าเป็นทิศทางการเปลี่ยนแปลงในเชิงถดถอย

อย่างไรก็ตามการสร้างค่าเกณฑ์มาตรฐานจากค่าเฉลี่ยคะแนนที่ได้มานั้น ยังไม่เพียงพอที่จะใช้ประเมินเพื่อหาข้อสรุปถึงทิศทางการเปลี่ยนแปลงเครือข่ายชุมชน ผู้วิจัยจึงได้ทำการตรวจสอบกับสภาพความเป็นจริง โดยอาศัยคุณภาพเครือข่ายที่เกิดขึ้น ประกอบกับแนวโน้มเครือข่ายที่ได้จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ เป็นเครื่องมือในการพิจารณาหาข้อสรุปทิศทางการเปลี่ยนแปลงเครือข่ายทางสังคม ซึ่งจะนำไปสู่การคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงบทบาท หน้าที่ให้สอยของพื้นที่ในส่วนต่างๆ ตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.12 การประเมินระดับความผูกพันของคนในชุมชน

ชุมชน	ระดับความผูกพันของคนในชุมชน								ลักษณะเครือข่ายที่เกิดขึ้น		ทิศทางการเปลี่ยนแปลงเครือข่าย
	A	B	C	D	E	F	G	H	ปัจจุบัน	อนาคต	
ชุมชนวัดประยุรวงศ์	2	2	3	3	2	2	2	2	แบบปิรามิด	แบบสามเหลี่ยม	เชิงถดถอย
ชุมชนบุกรุกหลังโรงเรียน	1	1	1	1	1	1	1	1	แบบเส้นตรง	แบบเส้นตรง	เชิงถดถอย
ชุมชนริมคลองบางลำไ้	2	1	1	1	2	2	2	2	แบบสามเหลี่ยม	แบบสามเหลี่ยม	เชิงถดถอย
ชุมชนโรงคราม	3	1	2	3	2	2	2	2	แบบสามเหลี่ยม	แบบปิรามิด	เชิงสร้างสรรค์
ชุมชนหลังโรงเรียนรางตาครุฑ	1	1	1	1	1	2	1	1	แบบศูนย์กลาง	แบบเส้นตรง	เชิงถดถอย
ชุมชนอิสรภาพรอย 18	1	1	1	1	1	1	1	1	แบบสามเหลี่ยม	แบบเส้นตรง	เชิงถดถอย
ชุมชนอิสรภาพรอย 20	1	1	1	1	1	1	1	1	แบบสามเหลี่ยม	แบบเส้นตรง	เชิงถดถอย
ชุมชนอิสรภาพรอย 26	1	3	3	2	2	2	2	2	แบบสามเหลี่ยม	แบบเส้นตรง	เชิงถดถอย
ชุมชนวัดบุปผาราม	3	1	2	3	3	2	2	3	แบบปิรามิด	แบบปิรามิด	เชิงสร้างสรรค์
ชุมชนกุฎีขาว	3	2	3	3	3	3	3	3	แบบปิรามิด	แบบปิรามิด	เชิงสร้างสรรค์
ชุมชนวัดกัลยาณั	3	2	3	3	3	3	3	3	แบบปิรามิด	แบบสามเหลี่ยม	เชิงถดถอย
ชุมชนกุฎีจีน	3	3	3	3	3	3	3	3	แบบปิรามิด	แบบปิรามิด	เชิงสร้างสรรค์

สัญลักษณ์

A: การรับรู้และความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของชุมชน

E: ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมชุมชนอาคารข้างเคียง ที่โด้งว้างที่ว้างสำหรับสาธารณะ

สัญลักษณ์ค่าคะแนน

B: ความรู้สึกเป็นเจ้าของที่ดิน

D: ความผูกพันกับอาคารทางศาสนาของชุมชน

F: ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในชุมชน

H: สภาพภาพรวมของระดับความผูกพันของคนในชุมชน

1 หมายถึง ค่าต่ำสุด

2 หมายถึง ค่าปานกลาง

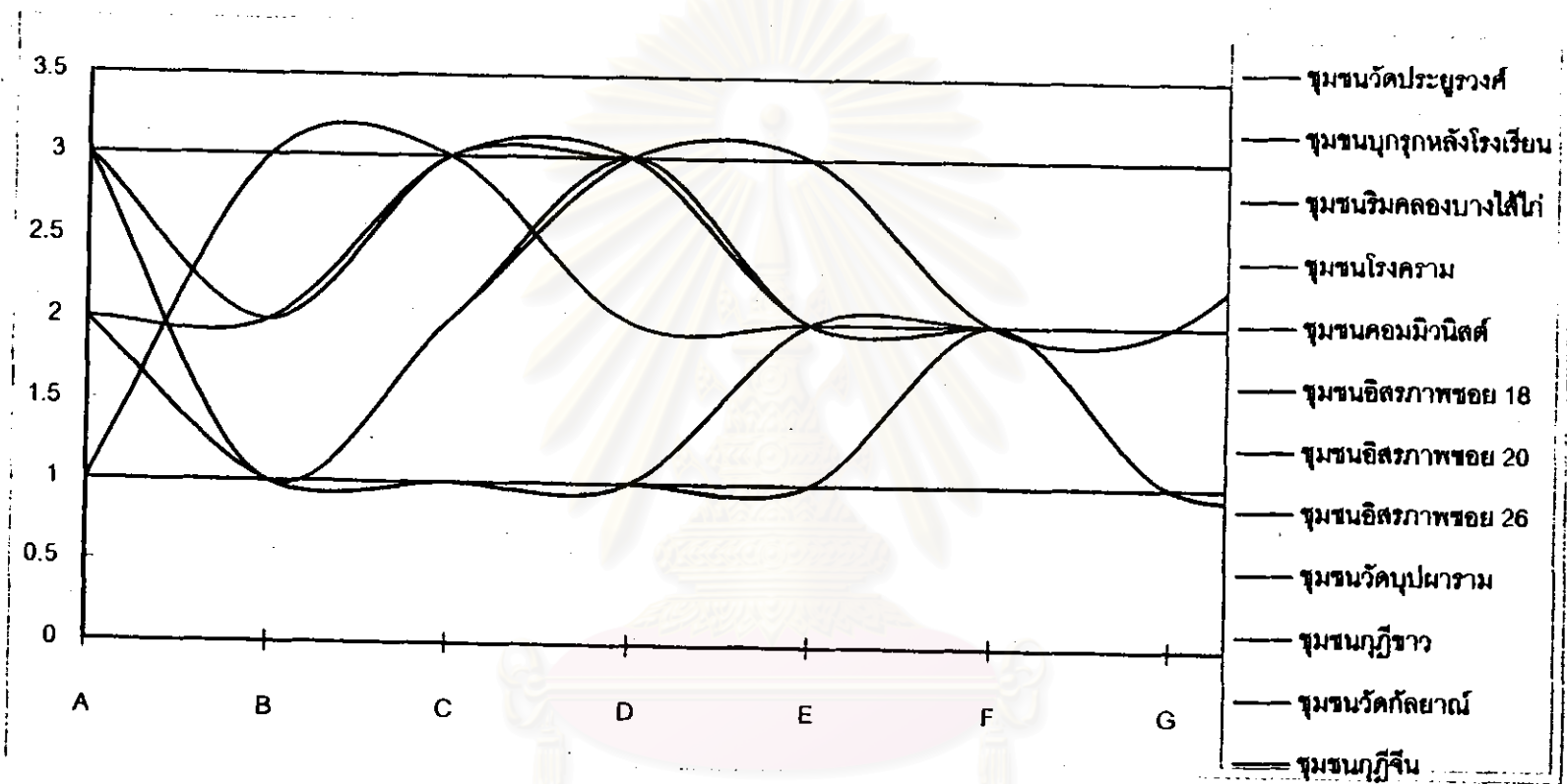
C: ความผูกพันกับอาคารบ้านเรือน

G: ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตจากสภาพแวดล้อมโดยรอบ

3 หมายถึง ค่าสูงสุด

ที่มา : ผู้วิจัย (2542)

แผนภูมิที่ 4.1 ระดับความผูกพันของคนในชุมชน

สัญลักษณ์

A: การรับรู้และความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของชุมชน

E: ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมชุมชน/อาคารข้างเคียง ที่โล่งกว้างที่ว่างสำหรับสาธารณะ

สัญลักษณ์ค่าคะแนน

1 หมายถึง ค่าต่ำสุด

B: ความรู้สึกเป็นเจ้าของที่ดิน

D: ความผูกพันกับอาคารทางศาสนาของชุมชน

H: สรุปภาพรวมของระดับความผูกพันของคนในชุมชน

2 หมายถึง ค่าปานกลาง

3 หมายถึง ค่าสูงสุด

C: ความผูกพันกับอาคารบ้านเรือน

G: ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตจากสภาพแวดล้อมโดยรอบ

ที่มา : ผู้วิจัย (2542)

จากการประเมินระดับความผูกพันของคนในชุมชน (ตารางที่ 4.12) ทำให้สามารถแบ่งประเภทของชุมชนได้เป็น 3 ลักษณะได้แก่

(1) ชุมชนที่มีภาพรวมของระดับความผูกพัน อยู่ในเกณฑ์สูงถึงปานกลาง และมีทิศทางการเปลี่ยนแปลงเครือข่ายในเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากคุณภาพของเครือข่ายในอนาคต มีแนวโน้มการเคลื่อนตัวไปสู่เครือข่ายที่มีคุณภาพดีขึ้นจากเดิม ได้แก่ ชุมชนโรงคราม ชุมชนวัดบุปผาราม ชุมชนกุฎีจีน และชุมชนกุฎีขาว

(2) ชุมชนที่มีภาพรวมของระดับความผูกพัน อยู่ในเกณฑ์สูงถึงปานกลาง และมีทิศทางการเปลี่ยนแปลงเครือข่ายในเชิงถดถอย ซึ่งจะทำให้คุณภาพของเครือข่ายในอนาคต มีแนวโน้มการเคลื่อนตัวไปสู่เครือข่ายที่มีคุณภาพลดลงไปจากเดิม ได้แก่ ชุมชนริมคลองบางลำไ้ ชุมชนวัดกัลยาณิ์ ชุมชนวัดประยุรวงศ์ และชุมชนอิสรภาพชอย 26

(3) ชุมชนที่มีภาพรวมของระดับความผูกพัน อยู่ในเกณฑ์ต่ำ และมีทิศทางการเปลี่ยนแปลงเครือข่ายในเชิงถดถอย ซึ่งจะทำให้คุณภาพของเครือข่ายในอนาคต มีแนวโน้มการเคลื่อนตัวไปอย่างไร้จุดหมายที่แน่นอน และมีคุณภาพลดลงไปจากเดิม ได้แก่ ชุมชนหลังโรงเรียนช่างตากูช ชุมชนบุกรุกหลังโรงเรียนศึกษานารี ชุมชนอิสรภาพชอย 18 และ 20

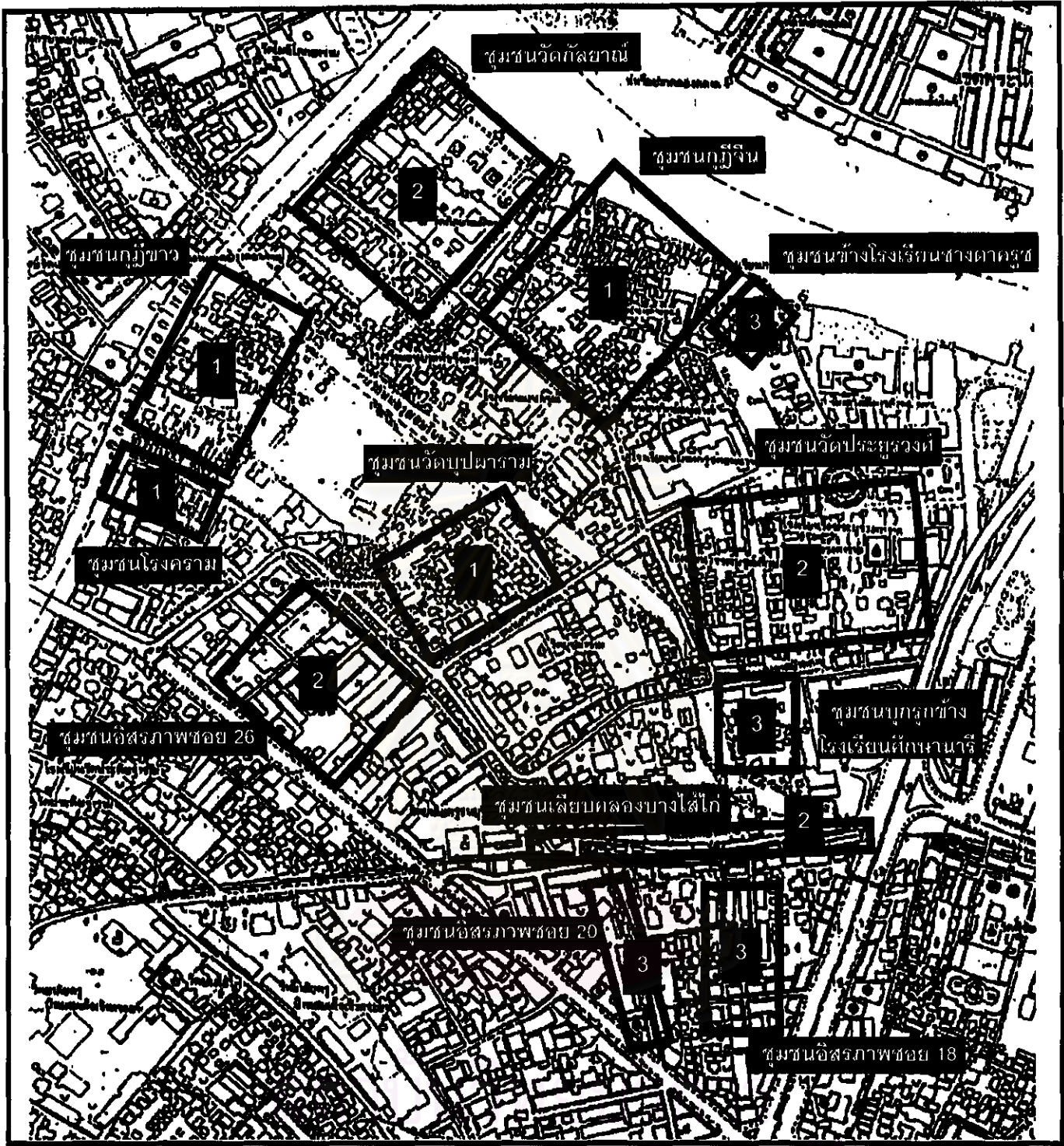
จากการศึกษาในประเด็นทิศทางการเปลี่ยนแปลงเครือข่ายชุมชนซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงความผูกพันของคนในชุมชนนั้น สามารถสรุปสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงระดับความผูกพัน 4 ประการคือ

1) ค่านิยมการนับถือวัตถุ (Materialization) ทำให้วัตถุประสงค์การพัฒนามุ่งไปในเชิงผลประโยชน์มากกว่าการช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบก่อนที่ไม่ได้มุ่งหวังผลประโยชน์ในรูปที่เป็นตัวเงิน

2) ความเสื่อมโทรมของจิตสำนึกร่วมของคนในชุมชน อันเนื่องมาจาก คนนอกอพยพเข้ามาในพื้นที่มากขึ้น และคนในเริ่มย้ายออกไปตั้งถิ่นฐานแห่งใหม่ ตลอดจนการขาดการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มย่อย (Sub-Culture) ของคนในชุมชนเดิมไปสู่คนรุ่นใหม่

3) การได้รับการศึกษาศาสตร์สมัยใหม่ (Scientific Education) โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ที่ได้มีโอกาสทางการศึกษาซึ่งทำให้ความเชื่อ ทศนคติและค่านิยมได้เปลี่ยนไปจากเดิม ซึ่งสังเกตได้จากความขัดแย้งทางแนวคิดในการจัดการชุมชน รูปแบบการทำกิจกรรมในชุมชน รวมทั้งความรู้สึกลงในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน สิ่งต่างๆ เหล่านี้มีความหลากหลายและมีทางเลือกหลายแนวทาง อันแสดงถึงโอกาสในการพัฒนาโดยคนในชุมชนเองเป็นผู้จัดการกิจกรรมดังกล่าว

4) ความไร้ประสิทธิภาพในการจัดการเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชน (Uneffective Urban Management) ทั้งในเรื่องการควบคุมโดยภาครัฐ ที่ขาดแนวทางที่ชัดเจนและกลไกในการตรวจสอบหรือจัดการโดยองค์กรของภาคเอกชนหรือของชุมชนเองนั้น จึงเกิดความขัดแย้งมากมาย โดยเฉพาะในเรื่องกรรมสิทธิ์และการใช้ที่ดิน การขาดการจัดการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพของพื้นที่ และปัญหาในเรื่องสาธารณูปโภค สาธารณูปการ สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาในอนาคต

	<p>Thesis of Urban and Regional Planning Department Faculty of Architecture, Chulalongkorn University</p>	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%;">แผนที่</td> <td style="width: 50%;"></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">4.4</td> <td></td> </tr> </table>	แผนที่		4.4	
	แผนที่					
	4.4					
<p>แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ กรุงเทพมหานคร Development Planning for Wat kanlaya Subdistrict, Bangkok</p>	<p>มาตราส่วน scale 1 : 5,000 แผนที่แสดงความผูกพัน-เครือข่าย</p>					
<p>สัญลักษณ์ Legend</p> <div style="text-align: center;"> </div>	<ul style="list-style-type: none"> 1 ชุมชนที่มีระดับความผูกพันสูงถึงปานกลาง และมีการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ 2 ชุมชนที่มีระดับความผูกพันสูงถึงปานกลาง และมีการเปลี่ยนแปลงเชิงถดถอย 3 ชุมชนที่มีระดับความผูกพันต่ำ และมีการเปลี่ยนแปลงเชิงถดถอย 					
<p>ที่มา source</p>	<p>จากการสำรวจภาคสนาม และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่</p>					

4.1.4 สรุปการเปลี่ยนแปลงการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และความผูกพันร่วม

จากการวิเคราะห์รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยอาศัยขนาดและความหนาแน่นของเครือข่ายชุมชนที่เกิดขึ้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะได้แก่

- 1) ชุมชนที่มีเครือข่ายชั้นพื้นฐาน (Primary Community Network)
- 2) ชุมชนที่มีเครือข่ายชั้นที่สอง (Secondary Community Network)
- 3) ชุมชนที่มีเครือข่ายชั้นที่สาม (Thirdary Community Network)

นอกจากนั้นยังปรากฏชุมชนที่มีเครือข่ายแบบพิเศษ หรือไม่สามารถระบุได้อีกด้วย

ในประเด็นของการวิเคราะห์รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งนำไปสู่การคาดการณ์บทบาท หน้าที่ของพื้นที่ พบว่ามีข้อสรุปดังนี้

- 1) พื้นที่ชุมชนเดิมที่มีเครือข่ายในชั้นที่สาม พบว่ามีบทบาท หน้าที่ใช้สอยเพื่อการพักอาศัยเป็นหลัก และมีองค์ประกอบของชุมชนทางกายภาพที่หลากหลาย
- 2) พื้นที่ชุมชนเดิมที่มีเครือข่ายในชั้นที่สอง พบว่ามีบทบาท หน้าที่ใช้สอยเพื่อกิจกรรมเฉพาะด้านเป็นหลัก เช่น เป็นย่านการค้า ย่านโรงงาน ซึ่งผสมผสานเข้ากับย่านที่พักอาศัยที่มีรูปแบบสมัยใหม่ และเน้นไปในทางสูง ทำให้ลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีความเป็นเมืองสูง
- 3) พื้นที่ชุมชนเดิมที่มีเครือข่ายในชั้นพื้นฐาน พบว่ามีบทบาท หน้าที่ใช้สอยเพื่อการพักอาศัยแต่ขาดองค์ประกอบทางกายภาพเพื่อการตั้งถิ่นฐานที่เหมาะสม เช่น ขาดสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่เพียงพอกับความต้องการของคนในชุมชน เป็นต้น

จากการประเมินระดับความผูกพันของคนในชุมชน สามารถแบ่งประเภทของชุมชนได้เป็น 3 ลักษณะได้แก่

- 1) ชุมชนที่มีภาพรวมของระดับความผูกพัน อยู่ในเกณฑ์สูงถึงปานกลาง และมีทิศทางการเปลี่ยนแปลงเครือข่ายในเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากคุณภาพของเครือข่ายในอนาคต มีแนวโน้มการเคลื่อนตัวไปสู่เครือข่ายที่มีคุณภาพดีขึ้นจากเดิม ได้แก่ ชุมชนโรงคราม ชุมชนวัดบุญผาราม ชุมชนกุฎีจีน และชุมชนกุฎีขาว
- 2) ชุมชนที่มีภาพรวมของระดับความผูกพัน อยู่ในเกณฑ์สูงถึงปานกลาง และมีทิศทางการเปลี่ยนแปลงเครือข่ายในเชิงถดถอย ซึ่งจะทำให้คุณภาพของเครือข่ายในอนาคต มีแนวโน้มการเคลื่อนตัวไปสู่เครือข่ายที่มีคุณภาพลดลงไปจากเดิม ได้แก่ ชุมชนริมคลองบางลำไ้ ชุมชนวัดกัลยาณ์ ชุมชนวัดประยุรวงศ์ และชุมชนอิสรภาพชอย 26
- 3) ชุมชนที่มีภาพรวมของระดับความผูกพัน อยู่ในเกณฑ์ต่ำ และมีทิศทางการเปลี่ยนแปลงเครือข่ายในเชิงถดถอย ซึ่งจะทำให้คุณภาพของเครือข่ายในอนาคต มีแนวโน้มการเคลื่อนตัวไปอย่างไร้จุดหมายที่แน่นอน และมีคุณภาพลดลงไปจากเดิม ได้แก่ ชุมชนหลังโรงเรียนช่างตาครุฑ ชุมชนบุกรุกหลังโรงเรียนศึกษานารี ชุมชนอิสรภาพชอย 18 และ 20

4.2 การศึกษาการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทางกายภาพของชุมชน

4.2.1 การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทางกายภาพของชุมชน

การศึกษาในประเด็นนี้ มุ่งเน้นเพื่อการวางแผนเมือง โดยอาศัยข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม (2541) แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศใน 3 ช่วง ได้แก่ พ.ศ. 2529 2536 และ 2538 ประกอบกับแผนที่กรุงเทพมหานครทั้งสามได้แก่ แผนที่กรุงเทพ (18 ธันวาคม ร.ศ 115) แผนที่กรุงเทพ (พ.ศ. 2477) และ PLAN OF BANGKOK (1981) รวมทั้งแผนที่กรุงเทพ จากการสำรวจของ JICA (พ.ศ. 2536) โดยทำการศึกษาใน 2 ประเด็นคือ

(1) รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ศึกษาวิวัฒนาการรูปแบบและลักษณะการตั้งถิ่นฐานในบริเวณแขวงวัดกัลยาณ์ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งอาคารบ้านเรือนและสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ (Built Environment) เพื่อทำการแบ่งประเภทอาคารที่เกิดขึ้น ตลอดจนค่าระดับความสูงจากพื้นดินและจำนวนชั้นของอาคารต่างๆ ที่ปรากฏในพื้นที่แขวงวัดกัลยาณ์

(2) ระบบคมนาคมขนส่งในพื้นที่ (Transportation System) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงระบบเส้นทางการเชื่อมโยงการสัญจรในพื้นที่ และการเข้าถึงพื้นที่ (Site Accessibility)

(1) รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และอาคารบ้านเรือน

การศึกษการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานทั้งในอดีตและปัจจุบันของพื้นที่วัดกัลยาณ์แห่งนี้นั้น อ้างอิงจากแผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ รูปถ่ายและเอกสารทางประวัติศาสตร์ต่างๆ ทำให้สามารถแบ่งวิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานได้เป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่

- ขั้นตอนที่ 1 ชั้นเริ่มแรกของการตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำเจ้าพระยา (สมัยอยุธยา และก่อนสมัยกรุงธนบุรี)
- ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการกระจุกตัวของชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยาและคลองบางกอกใหญ่ (สมัยกรุงธนบุรี)
- ขั้นตอนที่ 3 ชั้นการก่อสร้างชุมชนที่ขยายตัวจากชุมชนริมน้ำเป็นการตั้งถิ่นฐานบนบกที่อาศัยการสัญจรทางถนนเป็นหลัก (สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น)
- ขั้นตอนที่ 4 ชั้นของการขยายตัวของชุมชนกระจุกกระจายเต็มพื้นที่ เป็นชั้นที่มีการเติบโตของการตั้งถิ่นฐานสูงที่สุด (พ.ศ. 2525-2535)
- ขั้นตอนที่ 5 ขั้นตอนการเคลื่อนตัวเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงจากการก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ในพื้นที่ (พ.ศ. 2535-2540)
- ขั้นตอนที่ 6 ขั้นตอนของการปรับตัวจากแรงกระตุ้นการพัฒนาในพื้นที่ (พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเริ่มแรกของการตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำเจ้าพระยา

ในสมัยอยุธยาและก่อนสมัยธนบุรี จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่มีการอ้างอิงตำบลบางกอกและแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิม (คลองบางกอกใหญ่ในปัจจุบัน) จนกระทั่งมีการขุดคลองลัดบางกอก (แม่น้ำเจ้าพระยาในปัจจุบัน) ทำให้ตำบลบางกอกมีฐานะเป็นตำบลหน้าด่านเรียกเก็บภาษีจากเรือที่เข้ามาค้าขายกับกรุงศรีอยุธยา รูปแบบการตั้งถิ่นฐานจึงเริ่มต้นจากความสำคัญดังกล่าว และปรากฏว่ามีการตั้งถิ่นฐานบริเวณ 2 ฝั่ง แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นกลุ่มของเรือนแพที่ยังคงใช้สัญจรทางน้ำในการติดต่อความหนาแน่นของการตั้งถิ่นฐานคาดว่าจะไม่หนาแน่นมากนัก เนื่องจากเป็นตำบลปากน้ำเล็ก ๆ ที่ห่างไกลจากเมืองหลวง คือกรุงศรีอยุธยาในขณะนั้น ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนไทยที่ใช้ชีวิตริมน้ำตามธรรมชาติ ไม่มีการค้าขายอย่างเป็นระบบมากนัก ในขณะที่ข้าราชการบางส่วนที่มีหน้าที่ในการจัดเก็บภาษี หรือส่วยกับเรือที่เข้ามาค้าขายนั้น มีเชื้อสายจีนผสมอยู่ด้วย จึงคาดได้ว่าน่าจะเริ่มมีการตั้งถิ่นฐานบนบกริมน้ำของคนจีนดังกล่าวทั้ง 2 ฝั่งแม่น้ำ โดยศูนย์กลางการกระจุกตัวน่าจะอยู่ที่ฝั่งพระนคร ซึ่งต่อมามีการขยายตัวอย่างมากในสมัยธนบุรี และก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การกระจุกตัวของคนจีนในฝั่งแขวงวัดกัลยาณมิตรในช่วงนี้นั้น น่าจะเป็นสมมุติฐานของการเกิดศาลเจ้าเทียนอันกงในเวลาต่อมา

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้เติบโตต่อเนื่องที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการก่อสร้างป้อมวิไชยประสิทธิ์ โดยทหารชาวฝรั่งเศส ทำให้มีชาวฝรั่งเศสเข้ามาดูแลป้อมนั้น ในเวลาต่อมา และภายหลังที่ชาวฝรั่งเศสเหล่านั้นได้ถูกขับออกไป ความสำคัญของป้อมจึงได้เปลี่ยนเป็นส่วนหนึ่งของพระราชวังสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในสมัยธนบุรี และมีผลต่อการตั้งถิ่นฐานในเวลาต่อมาเป็นอย่างยิ่ง

สรุปรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่สำคัญในขั้นตอนที่ 1 คือ

1. เริ่มมีการกระจุกตัวริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา (คลองลัดบางกอก ในสมัยนั้น) เนื่องจากความได้เปรียบจากทำเลที่ตั้ง ทำให้มีการขยายตัวของชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะภายหลังที่มีการก่อสร้างป้อมทั้งสองฝั่งแม่น้ำ
2. ชุมชนที่เกิดขึ้น เป็นชุมชนริมน้ำ อาศัยในเรือนแพเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะชาวไทย ยังคงใช้ชีวิตตามธรรมชาติ ในขณะที่เริ่มมีการตั้งหลักแหล่งของชาวจีนและชาวต่างชาติ ชุมชนที่เกิดขึ้นยังไม่มีการแบ่งแยกที่ชัดเจนนักการใช้ที่ดินส่วนใหญ่ ยังคงปล่อยเป็นเรือกสวน หรือไร่ผลไม้ตามธรรมชาติ โดยเฉพาะในฝั่งธนบุรี ในขณะที่ทางฝั่งพระนคร (ในสมัยรัตนโกสินทร์) ยังคงเป็นนาตามสำหรับปลูกข้าว ความหนาแน่นของประชากรคาดว่าจะยังคงเบาบางเมื่อเทียบกับกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นราชธานีในขณะนั้น

3. ลักษณะอาคารบ้านพักอาศัยส่วนใหญ่ เป็นเรือนแพไม้ไผ่ลอยอยู่ในน้ำและบ้านเรือนในบางส่วนของคนต่างชาติ อาจเป็นอาคารกึ่งน้ำกึ่งบก คือ ไม้ไผ่ตั้งอยู่บนบกเสียดีเดียว และยังคงใช้ไม้เป็นวัสดุก่อสร้างสำคัญรวมทั้งศาลเจ้าจีนเล็ก ๆ ด้วย ในขณะที่ป้อมปราการขนาดใหญ่เริ่มมีการก่อสร้างก่ออิฐถือปูน และอาศัยรูปแบบป้อมรูปดาวจากฝรั่งเศส นับว่าเป็นอาคารขนาดใหญ่หลังแรกในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการกระจุกตัวของชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยา และคลองบางกอกใหญ่

ขั้นตอนนี้เกิดขึ้นในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น ภายหลังจากได้มีการสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี ทำให้เกิดชุมชนที่สำคัญ 2 ชุมชนอย่างชัดเจน คือ ชุมชนกุฎีฝรั่ง (ในเวลาต่อมาเรียกว่าชุมชนกุฎีจีน) จากการได้รับพระราชทานที่ดินจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และชุมชนมัสยิดบางหลวง (ในเวลาต่อมาเรียกชุมชนกุฎีขาว) ซึ่งได้แยกตัวออกมาจากชุมชนมัสยิดต้นสน

เนื่องจากหลักฐานรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในสมัยธนบุรี ไม่ปรากฏชัดเจนในเอกสารทางประวัติศาสตร์มากนักจึงสันนิษฐานได้เพียงว่า คงจะมีความคึกคักพอสมควร เนื่องจากเป็นบริเวณลุ่มน้ำที่ใกล้กับพระราชวังธนบุรี มากที่สุด ประกอบกับตลาดปากคลองตลาด (หรือปากคลองตลาดในปัจจุบัน) เป็นจุดแลกเปลี่ยนขนถ่ายสินค้าทางการเกษตรที่สำคัญจากเมืองท่าปากอ่าว องค์ประกอบดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นของการตั้งถิ่นฐานครั้งสำคัญอีกครั้ง ภายหลังจากสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นการรวบรวมผู้คนที่แตกกระสานซ่านเซ็น และจากทหารร่วมรบในสงครามกู้เอกราชจากพม่า นอกจากนั้น การแบ่งสันปันส่วนที่ดินจากการพระราชทานถือเป็นจุดเริ่มต้นของการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินในเวลาต่อมา ในส่วนของอาคารบ้านเรือนคงยังไม่มีมีการก่อสร้างมากนัก เนื่องจากเป็นช่วงภายหลังสงคราม แต่ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาต่อมา คือ การรวมกลุ่มของผู้คนในสมัยนั้น จากความแตกต่างทางเชื้อชาติ ทำให้เกิดความชัดเจนของกลุ่มที่พักอาศัย เช่น กุฎีจีน กุฎีฝรั่ง กุฎีแขก ฯลฯ ทำให้เริ่มมีการอพยพเข้ามาของคนในกลุ่มเดียวกัน เช่น จากจันทบุรี ตราด หรือเมืองบริวารอื่น ๆ ซึ่งส่งผลให้ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนผลักดันให้เกิดการตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรขึ้นในที่สุด

ในช่วงเวลาของรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นช่วงเวลาที่มีการตั้งถิ่นฐานชัดเจนมากที่สุด โดยมีการแบ่งกรรมสิทธิ์ที่ดินให้แก่เชื้อพระวงศ์ถือครองกรรมสิทธิ์ประกอบกับคติดการสร้างวัดเพื่อเป็นสิริมงคล และเป็นศูนย์กลาง ทำให้เชื้อพระวงศ์เหล่านั้นได้สร้างวัดขึ้นในที่ของตน โดยมีข้าราชการบริวาร อาศัยแวดล้อมอยู่ในบริเวณนั้น จนได้เกิดเป็นชุมชนไทยโบราณ ที่ยังคงมีวัดเป็นศูนย์กลาง เช่น วัดประยูรวงศ์ วัดดอกไม้ (วัดบุปผาราม) เป็นต้น คติของไทยนี้ได้หล่อหลอมไปยัง

ชุมชนอื่น ๆ ที่ไม่ได้มีสัญชาติไทยโดยกำเนิด ในการใช้ศาสนสถานเป็นศูนย์กลางชุมชน เช่น วิหาร
ทางศาสนา มัสยิดบางหลวง โดยเฉพาะมัสยิดบางหลวงมีการก่อสร้างในลักษณะโบสถ์ แต่ได้ดัดแปลง
การใช้สอยภายในเป็นมัสยิด แสดงถึงการผสมผสานคติความเชื่อได้เป็นอย่างดี

สรุปรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานที่สำคัญในชั้นตอนที่ 2 คือ

1. ชุมชนมีการรวมกลุ่มตามเชื้อชาติ อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของลักษณะการตั้ง
ถิ่นฐานโดยแบ่งเป็นชุมชนต่าง ๆ ในเวลาต่อมา โดยมีคติการใช้ศาสนสถานเป็นศูนย์กลางของแต่ละ
ชุมชน การกระจุกตัวของชุมชนยังคงอยู่ริมแม่น้ำลำคลองซึ่งเป็นทางสัญจรที่สำคัญ และเริ่มมีการตั้ง
บ้านเรือนอยู่บนบก รายล้อมศาสนสถานที่ยังสร้างขึ้นใหม่ เนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นจาก
ในอดีต

2. กรรมสิทธิ์ที่ดินแต่ละแปลง ซึ่งมีขนาดใหญ่เป็นของเชื้อพระวงศ์ การใช้ที่ดินส่วนใหญ่
เพื่อการพักอาศัย ศาสนสถาน และพื้นที่เพาะปลูกเกษตรกรรม ในชั้นตอนนี้การคมนาคมขนส่งโดย
อาศัยคลองย่อย ๆ เชื่อมโยงแต่ละพื้นที่เข้าหากัน ยังคงมีความสำคัญและทำให้พื้นที่ปลูกสร้างอาคาร
ไม่ขยายตัวออกไปจากบริเวณเดิมมากมายนัก

3. ลักษณะอาคารบ้านพักอาศัย เป็นทั้งเรือนแพริมน้ำ และบ้านพักริมน้ำที่ตั้งอยู่บนบก
มักจะหันหน้าเข้าหาแม่น้ำหรือคลอง มีความสูง 1-2 ชั้น สร้างด้วยไม้และเป็นลักษณะบ้านไทยริมน้ำ
สมัยเก่าที่ด้านหลังทำเป็นแปลงเพาะปลูก ซึ่งมักเป็นของเจ้านายเชื้อพระวงศ์ในสมัยนั้น นอกจากนั้น
อาคารอีกลักษณะที่ปรากฏคือ ศาสนสถาน โดยเฉพาะวัดไทยที่มีการสร้างโบสถ์ วิหาร เจดีย์มีขนาด
ใหญ่และถาวร เช่น โบสถ์วัดกัลยาณมิตร (สมัยรัชกาลที่ 3) และเจดีย์วัดประยูรวงศาวาส เป็นต้น
อาคารทางศาสนาในสมัยนี้ ใช้เทคนิคการก่ออิฐถือปูน ผสมเครื่องไม้ทำให้อาคารมีขนาดใหญ่กว่า
ที่เคยปรากฏ ในขณะที่โบสถ์ทางศาสนา ก็มีการบูรณะและสร้างใหม่ครอบอาคารเดิม ทำให้มีขนาด
ใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้เนื่องมาจากปัญหาน้ำท่วมทำให้อาคารทรุดโทรมได้ง่าย

ชั้นตอนที่ 3 ชั้นการก่อสร้างชุมชนที่ขยายตัวจากชุมชนริมน้ำ

ชั้นตอนนี้เป็นการตั้งถิ่นฐานบนบกที่อาศัยการสัญจรทางถนนเป็นหลัก ปัจจัยสำคัญของ
วิวัฒนาการในช่วงนี้คือระบบคมนาคมขนส่งที่เปลี่ยนจากการสัญจรทางน้ำมาเป็นทางบกทำให้เกิด
การพัฒนาตามแนวถนน โดยเฉพาะภายหลังที่มีการก่อสร้างสะพานพุทธยอดฟ้า ถนนประชาธิปไตย
อนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และถนนอิสราภาพ แรงกระตุ้นดังกล่าวส่งผลให้พื้นที่เนื้อ
เมืองขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยไม่ได้เกิดจากบริเวณหรือชุมชนเดิมที่เกิดขึ้นก่อนแต่อย่างใด ส่งผล
ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งในแง่อาคารบ้านเรือน สภาพแวดล้อม และประชากร ที่เกิดขึ้นหรืออพยพ
เข้ามาอยู่ใหม่กับของเก่า และต้องอาศัยระยะเวลาในการปรับตัวทั้งในทางสังคม และทางกายภาพ

จนเกิดการผสมผสานระหว่างกัน ดังจะเห็นได้ว่าเกิดสภาพความขัดแย้งที่มีความซับซ้อนและหลอหลอมจนเป็นลักษณะใหม่ จากการวิเคราะห์ความผูกพันและปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน (บทที่ 4)

อย่างไรก็ตามในระยะที่ 3 นี้ ระบบถนนสายหลักและผลกระทบต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานั้น ยังมีไม่มากเหมือนในขั้นตอนต่อไป เนื่องจากยังไม่มี การเชื่อมโยงระบบถนนย่อย ๆ เข้าสู่บริเวณแขวงวัดกัลยาณ์อย่างเป็นทางการเป็นระบบมากนัก ปรากฏแต่เพียงถนนตามธรรมชาติที่ใช้เชื่อมโยงระหว่างกันเท่านั้น

ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง นั่นก็คือกรรมสิทธิ์ที่ดินที่ได้รับการตกทอดมรดกมาจากบรรพบุรุษ ปรากฏการณ์ที่สำคัญคือ การแบ่งที่ดินออกเป็นแปลงขนาดเล็กเพื่อขาย เช่น บริจาค แจกให้หลวงหรือวัด ทำให้เกิดการถ่ายโอนกรรมสิทธิ์ไปสู่สามัญชนอย่างกว้างขวาง มีผลทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบที่แตกต่างไปจากอดีต นั่นคือเพื่อการค้า พาณิชยกรรม รวมทั้งอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น โรงซ่อมผ้า โรงซ่อมเรือ โรงเก็บน้ำมัน เป็นต้น ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเชื่อมโยงกับเมืองสมัยใหม่ภายใต้รูปลักษณะอาคารเดิม รวมทั้งการพัฒนาของแหล่งสถานศึกษาสมัยใหม่เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนารูปแบบของแหล่งสถานศึกษาสมัยใหม่ ในบริเวณฝั่งธนบุรีนี้ด้วย

สรุปรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่สำคัญในขั้นตอนที่ 3 คือ

1. ชุมชนมีการตั้งถิ่นฐานบนบกชัดเจน มีการใช้ระบบถนนเป็นการสัญจรหลักแทนการสัญจรทางน้ำ ซึ่งในบริเวณแขวงวัดกัลยาณ์ ยังได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงน้อยอยู่ในระยะนี้ เนื่องจากขาดระบบถนนเชื่อมโยงกับถนนสายสำคัญ ทำให้อิทธิพลภายนอกเข้ามาไม่ได้มากนัก ดังนั้นการขยายตัวของชุมชน จึงยังคงมีความเกี่ยวข้องกับบริเวณเดิมมากกว่า

2. กรรมสิทธิ์ที่ดินได้เปลี่ยนจากที่ดินผืนใหญ่ เจ้าของน้อยราย เป็นลักษณะการซื้อเช่าแบ่งเป็นแปลงเล็ก ๆ ทำให้เกิดความหลากหลายในการจัดการการใช้พื้นที่โดยอาศัยความได้เปรียบทางทำเลที่ตั้ง และความสามารถในการเชื่อมโยงกับทางน้ำสายสำคัญได้ จึงเกิดโรงเรียนเพื่อการค้าตลอดริมน้ำอย่างถาวรกว่าในอดีต นอกจากนั้น การใช้ที่ดินเพื่อเป็นสถานศึกษาสมัยใหม่ ก็เป็นอีกลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ การใช้สอยทั้งสองแบบนี้ ทำให้ต้องมีการก่อสร้างอาคารขนาดใหญ่ขึ้น

3. ลักษณะอาคารบ้านพักอาศัยเป็นบ้านไทยริมน้ำสมัยเก่า ซึ่งเจ้าของกรรมสิทธิ์เป็นข้าราชการ สามัญชน มากกว่าเมื่อก่อน โดยเฉพาะตลอดแนวคลองบางกอกใหญ่ และอาคารบ้านไทยที่มีการใช้สอยแบบตะวันตก เช่น มีห้องรับแขก, หานอาหาร ฯลฯ รวมทั้งมีการก่ออิฐถือปูน ซึ่งในสมัยก่อนไม่นิยมใช้กับอาคารบ้านพักอาศัย ก็ได้รับการยอมรับมากขึ้น จากชาวต่างชาติที่เข้ามาพักอาศัยในบริเวณนี้และใกล้เคียง นอกจากนั้น อาคารโรงเรียนขนาดใหญ่ อุหรือโกดัง คาดว่าน่าจะเริ่มปรากฏในช่วงนี้ และมักจะก่อสร้างเป็นอาคารไม้ขนาดปานกลาง เมื่อเทียบกับสมัยปัจจุบัน อาคาร

เรือนไม้แนวยาวแบ่งเป็นห้อง ๆ เพื่อให้เป็นห้องเรียน ในลักษณะคล้ายบ้านไม้ 2 ชั้น มีระเบียงยาว ยังคงปรากฏหลักฐานในปัจจุบันอีกด้วย สังเกตได้ว่าอาคารทุกประเภท ทุกขนาด แม้จะมีการใช้สอยที่แตกต่างกันไม่น้อยมสร้างเป็นอาคารใหญ่โตไปกว่า อาคารทางศาสนาที่มีอยู่เดิมเกือบจะทั้งสิ้น และไม่เน้นการก่อสร้างในทางสูง อาจเป็นสาเหตุเนื่องมาจากโครงสร้างที่ใช้ก่อสร้างส่วนใหญ่นั้นเป็นไม้ ประกอบกับคติความเชื่อที่เน้นศาสนสถานเป็นศูนย์กลางชุมชนก็เป็นได้

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นตอนของการขยายตัวของชุมชนกระจัดกระจายเต็มพื้นที่ เป็นขั้นที่มีการเติบโตของการตั้งถิ่นฐานสูงที่สุด (พ.ศ. 2525-2535)

จากแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ. 2529 แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเต็มที่ของเนื้อเมือง โดยเฉพาะในบริเวณแนวถนนประชาธิปไตย และถนนอิสรภาพที่มีการก่อสร้างอาคารขนาดใหญ่ และตึกแถวสมัยใหม่อย่างเห็นได้ชัด ซึ่งได้เบี่ยงเบนแนวโน้มการขยายตัวของเมืองไปตามแนวถนนมากกว่าทางแม่น้ำและคลองแบบเดิม ทำให้ชุมชนเดิมที่อยู่ตามแนวริมน้ำมีสภาพไม่แตกต่างไปจากเดิมมากนัก แต่มีความหนาแน่นของอาคารบ้านเรือนมากขึ้นจนเต็มพื้นที่ ในขณะที่เดียวกัน พื้นที่ศาสนสถานในบางส่วนก็ได้แบ่งให้เขาทำเป็นบ้านพักอาศัย ทำให้การขยายตัวของสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ กระจัดกระจายมากขึ้นไปอีก

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นผลมาจากอิทธิพลการพัฒนาเมืองสมัยใหม่ที่แพร่เข้าสู่บริเวณแขวงวัดกัลยาณ์ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในขณะเดียวกันระบบถนนย่อย ๆ ภายในที่ใช้เชื่อมโยงกับถนนหลัก ก็มีการพัฒนาจากถนนธรรมชาติเดิม ได้แก่ ถนนเทศบาลสาย 1, 2 และ 3 ซึ่งไม่สามารถรองรับปริมาณการสัญจรได้อย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดปัญหาการเข้าถึงพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ในขณะที่ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีการจัดสร้างที่อยู่อาศัยอย่างรีบเร่งเป็นจำนวนมาก จึงเกิดเป็นความแออัด และสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ไม่เอื้อต่อการพักอาศัย ในภาพรวมของการอยู่อาศัย

ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือในเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน ซึ่งพบว่าพื้นที่ในบริเวณชุมชนเก่าแก่ ด้านเหนือของแขวงวัดกัลยาณ์ ได้แก่ บริเวณชุมชนกุฎิขาว กุฎิจีน วัดกัลยาณ์ วัดประยูรวงศ์ และวัดนุฬาราม กรรมสิทธิ์ที่ดินเกือบจะทั้งหมดเป็นของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ทำให้การใช้ที่ดินใกล้เคียงกับในอดีตก่อนหน้านี้นั้นมากหรือมีการเปลี่ยนแปลงน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับบริเวณอื่น ๆ แต่ในบริเวณอื่น ๆ นั้น โดยเฉพาะบริเวณด้านทิศใต้ของแขวงวัดกัลยาณ์ ซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของสกุลขุนนาคและเครือญาติ ตลอดจนเอกชนรายย่อยอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก ทำให้รูปแบบการใช้ที่ดินเป็นไปในเชิงพาณิชย์กรรมอย่างสิ้นเชิง สังเกตได้จากการกระจุกตัวของร้านค้า สำนักงาน ธนาคาร อพาร์ทเมนต์ให้เช่า ปั้มน้ำมัน และสถานบันเทิง ส่วนอยู่ในแนวริมถนนประชาธิปไตย และถนนอิสรภาพทั้งสิ้น

สรุปรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่สำคัญในขั้นตอนที่ 4 คือ

1. ชุมชนมีการเติบโตกระจายเต็มพื้นที่ จัดเป็นยุคที่รุ่งโรจน์ที่สุดของการตั้งถิ่นฐานและกิจกรรม ที่มีการหล่นหลอม ปรับตัวทั้งจากชุมชนเดิมและชุมชนใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น โดยมีการกระจายตัวสูงสุดในทุกพื้นที่ ทั้งในส่วนของชุมชนเดิมที่มีการขยายตัว และชุมชนใหม่ที่มีการพัฒนาโดยไม่อิงกับชุมชนเดิม โดยเฉพาะบริเวณริมถนนประชาติปกและถนนอิสรภาพ

2. ลักษณะอาคารบ้านพักอาศัย ในส่วนของชุมชนดั้งเดิม อาคารบ้านพักอาศัยไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก แต่มีข้อที่น่าสังเกตคือ เริ่มมีสภาพทรุดโทรมลงและบางส่วนไม่มีคนอยู่อาศัย เป็นอาคารร้าง ซึ่งมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับทั้งหมด แต่ภาพรวมเป็นอาคารที่เริ่มจะเก่า ในขณะที่มีจำนวนผู้พักอาศัยเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้สภาพอาคารทรุดโทรมเร็วกว่าที่ควรจะเป็น โดยเฉพาะในอาคารประเภทบ้านเช่าที่แบ่งเป็นห้องเล็ก ๆ ให้เช่า

นอกจากนั้น ในบริเวณของชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ มีการก่อสร้างห้องแถว หรือเรือนแถวไม้ ครึ่งอิฐครึ่งไม้ให้เช่าเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีรูปแบบที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน มีหน้ากว้างไม่เกิน 3.50 เมตร เทคนิคการก่อสร้างแบบปูน ซึ่งมาทดแทนการใช้ไม้เป็นวัสดุก่อสร้าง ทำให้อาคารก่อสร้างไปในทางตั้งได้มากขึ้น ซึ่งมีผลทำให้อาคารที่เกิดขึ้นใหม่ทุกประเภท เช่น ตึกแถวสมัยใหม่ อาคารเรียน รวมทั้งอาคารของทางราชการ ล้วนมีขนาดใหญ่ (Large Scale Building) และมีความสูงมากกว่า 2 ชั้นทั้งสิ้น เช่น อาคารเรียนในโรงเรียนช่างตาครูชคอนแวนต์ สถาบันราชภัฏธนบุรี และสำนักเทศกิจ กรุงเทพมหานคร (ศาลากลาง จังหวัดธนบุรีเดิม)

ขั้นตอนที่ 5 ขั้นตอนการเคลื่อนตัวเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงจากการก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ในพื้นที่ (พ.ศ. 2535-2540)

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคือ การก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ทั้งสองโครงการได้แก่ โครงการก่อสร้างถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่ และการสร้างประตูละบายน้ำ ในคลองบางกอกใหญ่ ซึ่งทำให้พื้นที่บางส่วนได้รับการเวนคืน รวมทั้งการทำเขื่อนคอนกรีตริมคลองย่อย ๆ ในพื้นที่ โครงการเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่โดยตรง จากการศึกษาวิวัฒนาการการเติบโตของชุมชนในพื้นที่แขวงวัดกัลยาณ์แห่งนี้ ไม่มีครั้งใดที่จะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงเช่นนี้ เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมา แรงกระตุ้นการพัฒนาจะค่อย ๆ เข้ามา มีบทบาทต่อชีวิตผู้คนทั้งในชุมชนเก่าและใหม่ การก่อสร้างโครงการทั้งสองโครงการนี้ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบของการเข้าถึง ทั้งในลักษณะของการสัญจร การคมนาคมขนส่งที่ทำลายความสำคัญของการเชื่อมโยงทางน้ำ และส่งเสริมให้ถนนมีความสำคัญมากยิ่งขึ้นในอนาคต ไม่เพียงแต่สภาพทางกายภาพที่เปลี่ยนแปลงไป การศึกษาในหัวข้อที่ 4.1 ได้ชี้ให้เห็นถึงสภาพทางสังคมที่มีผลต่อผู้อยู่อาศัยในแขวงวัดกัลยาณ์ อันเนื่องมาจากโครงการทั้งสองด้วย

ข้อสังเกตที่พบจากการสำรวจภาคสนาม สรุปได้ว่า

1. อาคารต่าง ๆ โดยเฉพาะบ้านพักอาศัย เริ่มหมดอายุการใช้งานหรืออยู่ในสภาพที่ควรได้รับการปรับปรุง เนื่องจากสภาพการก่อสร้างจากการถูกเวนคืนและความเสื่อมโทรมของอาคาร อาคารร้างที่ไม่มีผู้อยู่อาศัยมีมากขึ้น แต่ยังคงสงวนไว้เป็นของส่วนบุคคล การต่อเติมอาคารกันหลาย ๆ ส่วนได้ส่งผลให้เกิดความแออัดมากขึ้น เช่น การขยายเติมพื้นที่ปลูกสร้าง รวมทั้งการต่อเติมตามมิติตามเกิด ทำให้เกิดสภาพที่สับสน ยุ่งเหยิง และไม่ถูกสุขลักษณะ เช่น การต่อเติมครัว หรือที่ทำอาหารเหนือคองย้อย ๆ ที่ทำเชื่อมคอนกรีตกันไว้ เป็นต้น

นอกจากนี้ อาคารประเภทตึกแถวสมัยแรกเริ่ม ก็กำลังประสบปัญหาความชื้นในอาคาร เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป เช่น ถูกบังโดยการก่อสร้างอาคารใกล้เคียงหรือสะพานขนาดใหญ่ เป็นต้น ประกอบกับบางส่วนไม่มีผู้อยู่อาศัย ใช้เป็นที่เก็บสินค้า หรือไม่ได้รับการดูแล ทำให้สภาพอาคารอยู่ในสภาพที่ไม่เหมาะแก่การพักอาศัยมากนัก

2. คนในชุมชนเดิม ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง ได้ย้ายออกไปจากพื้นที่มากขึ้น เนื่องจากฐานที่สูงขึ้น ความไม่แน่ใจในกรรมสิทธิ์และการใช้ประโยชน์ที่ดินในอนาคต และบางส่วนถูกเวนคืนที่ดิน จึงได้มีการย้ายไปตั้งหลักแหล่งในบริเวณใหม่ ๆ เช่น บริเวณบางแค พุทธมณฑล และท่าพระ เป็นต้น โดยเฉพาะในคนรุ่นใหม่ที่ทำงานนอกพื้นที่และมีการศึกษาสูง นอกจากนั้นยังพบอีกว่าอาคารบ้านพักอาศัยที่คนเดิมย้ายออกไปแล้วนั้น มีการปรับปรุงเป็นห้องเช่าเล็ก ๆ ให้คนนอกเข้ามาเช่าพักอาศัย ซึ่งคาดว่าในอดีต (2535) มีสัดส่วนสูงถึง 30% ของประชากรทั้งหมดในแขวงวัดกัลยาณัม และลดลงมาเป็น 16.12% ในปัจจุบัน

3. ที่ดินบริเวณริมถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่เริ่มมีการเก็งกำไร และกว้านซื้อโดยเอกชน เพื่อลงทุนโครงการขนาดใหญ่ เช่น ที่ดินขนาดใหญ่ข้างชุมชนกุฎิชาวมิโครงการก่อสร้างเป็นโรงพยาบาลขนาดใหญ่ แต่ยังไม่ดำเนินการใดๆ ในปัจจุบัน (2542) สังเกตได้ว่าที่ดินริมถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่ได้ถูกจับจองโดยเอกชนมากขึ้น และเป็นที่ดินขนาดใหญ่เกือบจะทั้งสิ้น ดังนั้นการพัฒนาในเชิงพาณิชย์กรรม เช่นเดียวกับถนนหลักสายอื่น ๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร จึงน่าจะเป็นแนวโน้มการพัฒนาในบริเวณนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ตัวอย่างเช่น มีการก่อสร้างอาคารพาณิชย์สูง 4 ชั้น ในบริเวณตลาดนกกระจอกเดิม (ปลายปี 2541) เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 6 ขั้นตอนของการปรับตัวจากแรงกระตุ้นการพัฒนาในพื้นที่
(พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน)

จากสภาพในปัจจุบันพบว่าปัจจัยที่สำคัญคือ การเริ่มใช้ถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่อย่างไม่เป็นทางการ ทำให้คนเริ่มเคยชินกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป และเริ่มปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้

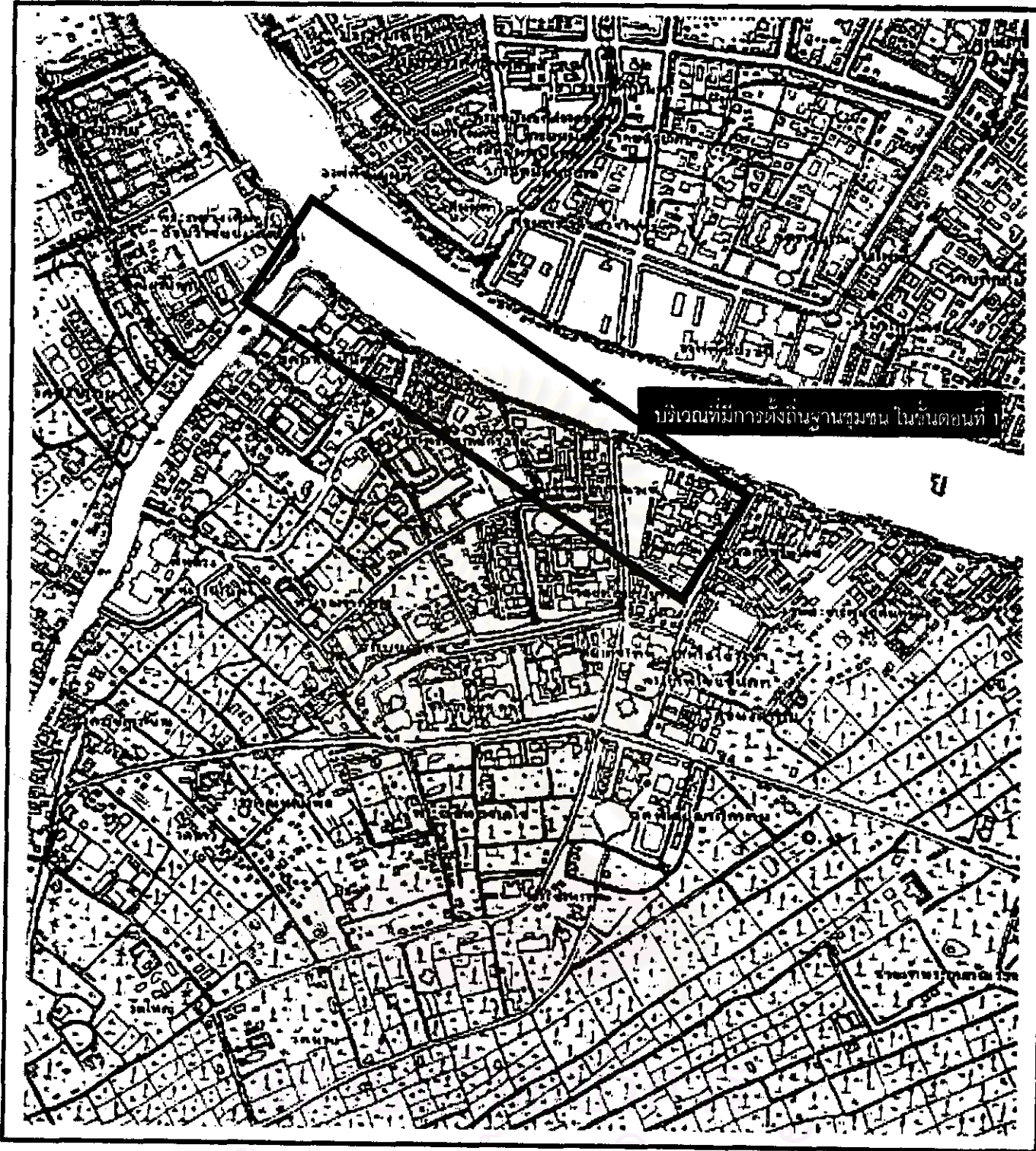
สอดคล้องกับสภาพทางกายภาพใหม่มากขึ้น โดยเฉพาะการสัญจรพื้นที่ปัจจุบัน ยังสอดคล้องให้เห็นถึงแนวโน้มในอนาคต ซึ่งคาดว่า การสัญจรในถนนใหม่นี้จะทดแทนการเข้าถึงด้วยถนนเทศบาลย่อย ๆ ในพื้นที่แห่งนี้ เนื่องจากมีการเชื่อมโยงกับถนนสายหลักที่ดีกว่า

นอกจากนั้น แนวโน้มการใช้ที่ดินโดยเฉพาะบริเวณริมถนนตัดใหม่นี้ นั้น ในบางส่วนที่เป็นของเอกชนที่มุ่งพัฒนาในเชิงพาณิชย์ และในส่วนของที่พักอาศัยก็มีการสร้างถนนเชื่อมโยงกันมากขึ้น รวมทั้งในส่วนของที่จอดรถอีกด้วย ทำให้พื้นที่โล่งว่างในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนมีการปรับปรุงอาคารหลังจากที่การก่อสร้างถนนต่าง ๆ ใกล้จะเสร็จแล้วนั้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ จะยังคงอยู่ต่อไป หากกรรมสิทธิ์ที่ดินยังไม่มีการย้ายโอน หรือนโยบายการใช้ที่ดินของทางรัฐยังคงเป็นพื้นที่อนุรักษ์และพักอาศัย ผลกระทบที่สำคัญที่สุดคือผลต่อผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนเดิมนั้นกับผู้ที่จะเข้ามาอยู่ใหม่ จะสามารถผสมผสานวัฒนธรรมการอยู่อาศัยระหว่างกันได้ดีเพียงใด

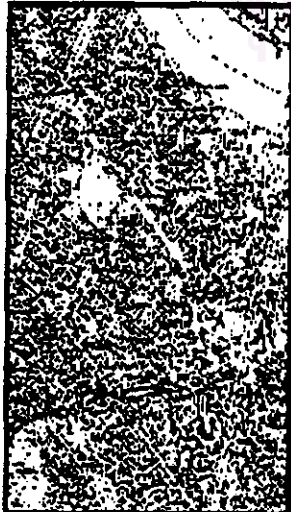
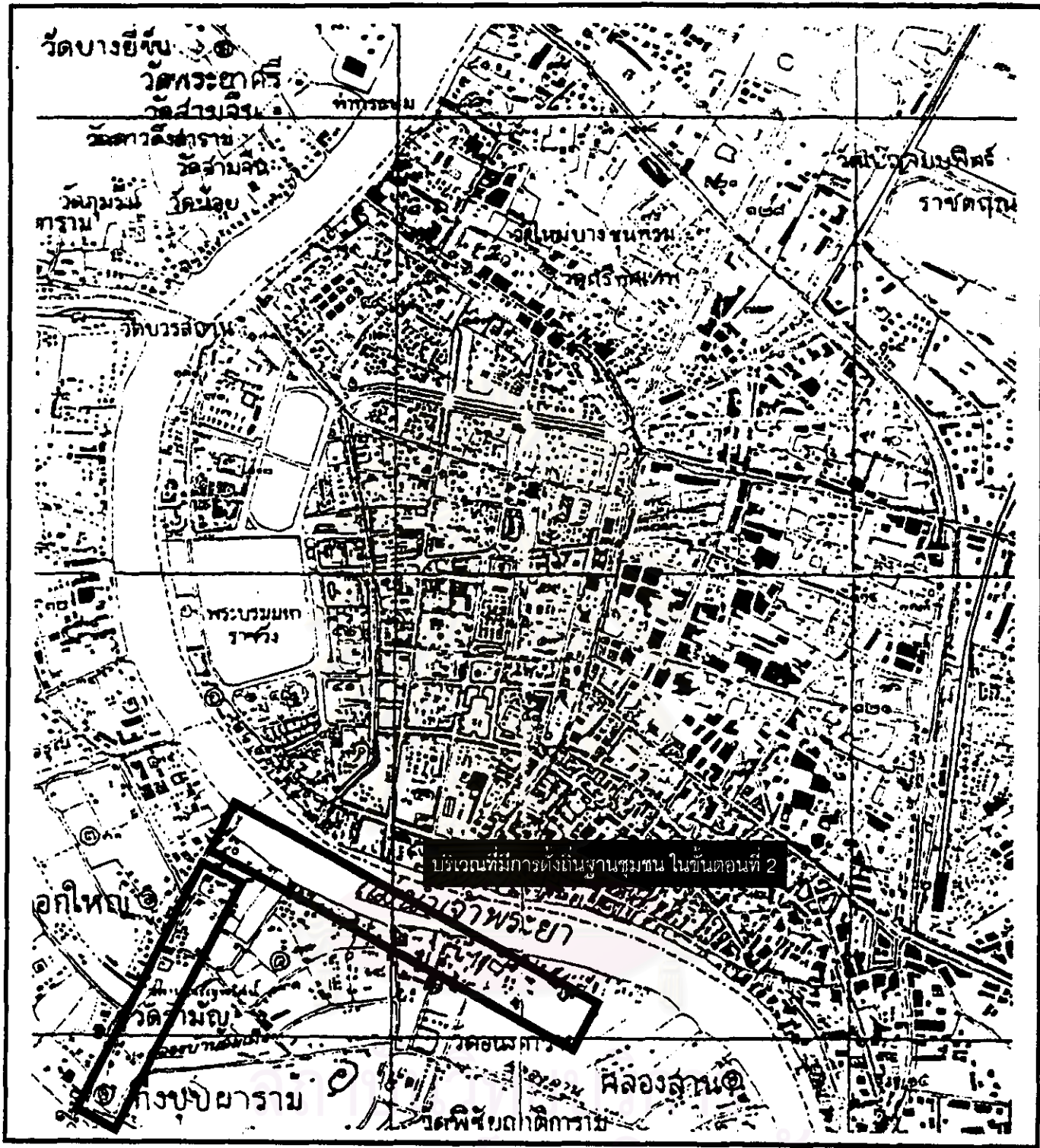
การคาดการณ์ดังกล่าวอาศัยการวิเคราะห์ระดับความผูกพันการปฏิสัมพันธ์ ประกอบกับปัจจัยอื่น ๆ แล้วนั้น (หัวข้อ 4.1) ทำให้คาดการณ์ได้ว่า ในช่วง 5 ปีข้างหน้า จะยังคงมีการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป (Continuous Alteration) และในช่วง 5 ปีถัดไป จะเริ่มเกิดมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เคยเกิดขึ้นในพื้นที่ นั่นคือบางส่วนจะมีการย้ายออกไปจากชุมชนเดิม แต่ยังคงสัญลักษณ์ของความเป็นชุมชนเดิมไว้ในลักษณะของพิธีกรรม ความเชื่อ อาคารสำคัญและความผูกพันบางประการ ที่จะทำให้เกิดความต่อเนื่องไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ในฐานะที่เป็นแหล่งกำเนิดของตน ในขณะที่คนภายนอกก็เข้ามาพักอาศัย และมีบทบาทในการรวมเป็นชุมชนใหม่ ๆ มากขึ้นในพื้นที่

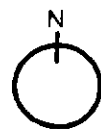

สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้การคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงในช่วง 5 ปีข้างหน้า เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป ได้มาจากข้อเท็จจริงที่ว่า การพัฒนาพื้นที่ในปัจจุบันได้หยุดชะงักจากภาวะเศรษฐกิจถดถอย จึงเกิดพื้นที่ว่างที่รอการพัฒนามากมาย โดยเฉพาะตลอดแนวถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่ ที่ปัจจุบันมีการบุกเบิกไปสร้างอาคารที่พักอาศัย จำนวนสูงถึง 573 หลังคาเรือน (จากการสำรวจของฝ่ายโยธา เขตธนบุรี ปี 2540) และมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ หากไม่ได้รับการแก้ไข ดังเช่น การบุกเบิกที่สาธารณะในพื้นที่ และสร้างเป็นอาคารกึ่งชั่วคราวกึ่งถาวรที่สามารถพบเห็นได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ริมน้ำทั้งสองด้าน

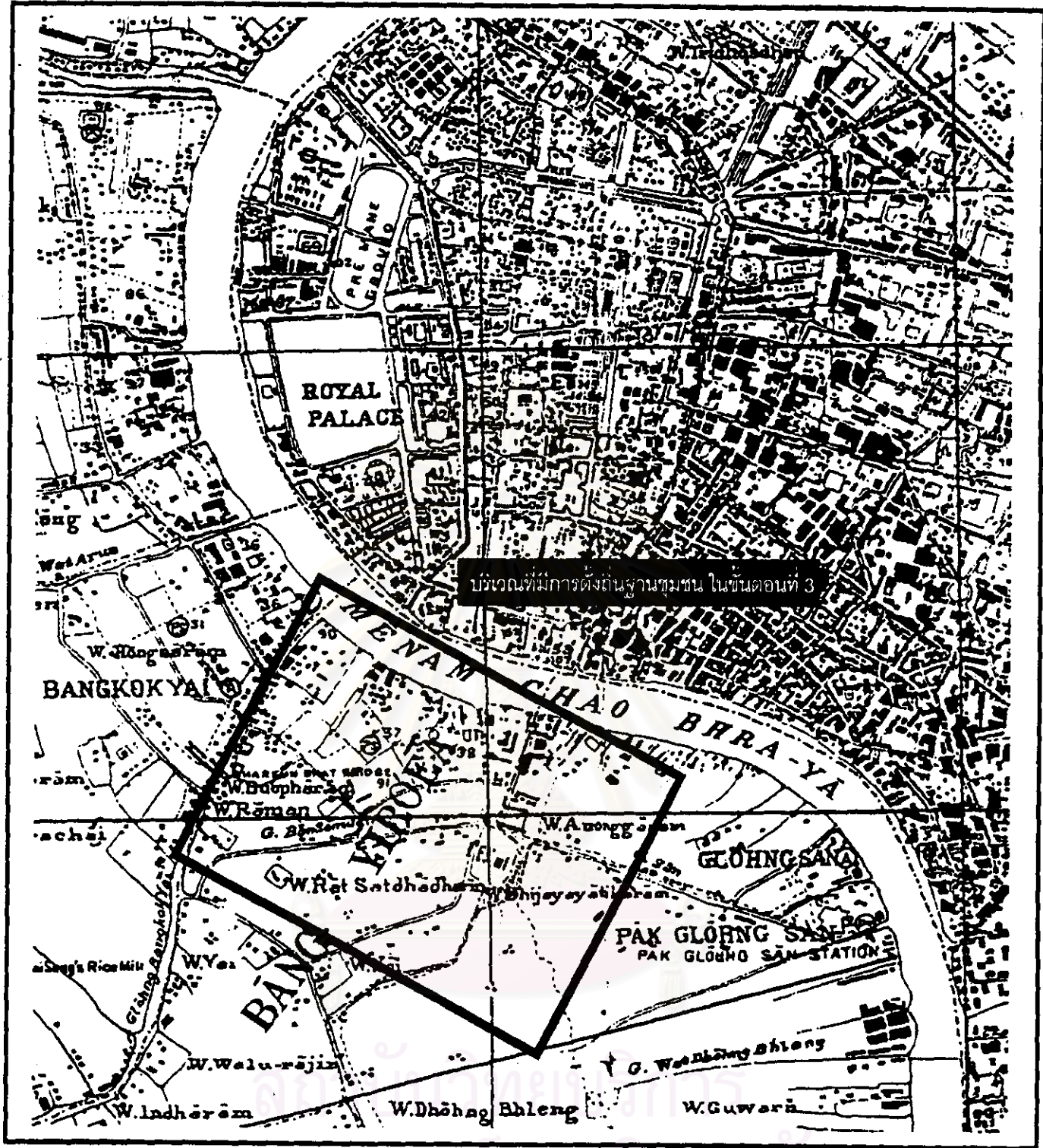
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis of Urban and Regional Planning Department Faculty of Architecture, Chulalongkorn University		แผนที่
		4.5
แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ์ กรุงเทพมหานคร Development Planning for Wat kanlaya Subdistrict, Bangkok		มาตรฐาน scale 1 : 5,000 แผนที่แสดงการตั้งถิ่นฐานขั้นที่ 1
สัญลักษณ์ Legend		
  บริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานชุมชน ในขั้นตอนที่ 1		
ที่มา source จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และเอกสารอ้างอิง		

Thesis of Urban and Regional Planning Department Faculty of Architecture, Chulalongkorn University		แผ่นที่	4.6
		มาตราส่วน scale 1 : 5,000	
แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ์ กรุงเทพมหานคร Development Planning for Wat kanlaya Subdistrict, Bangkok		แผนที่แสดงการตั้งถิ่นฐานชั้นที่ 2	
สัญลักษณ์ Legend			
		 บริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานชุมชน ในชั้นตอนที่ 2	
ที่มา source จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และเอกสารอ้างอิง			

Thesis of Urban and Regional Planning Department		แผนที่
Faculty of Architecture, Chulalongkorn University		4.7
แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ์ กรุงเทพมหานคร		มาตราส่วน scale 1 : 5,000
Development Planning for Wat kanlaya Subdistrict, Bangkok		แผนที่แสดงการตั้งถิ่นฐานชั้นที่ 3
สัญลักษณ์ Legend		
  บริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานชุมชน ในชั้นตอนที่ 3		
ที่มา source จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และเอกสารอ้างอิง		

Thesis of Urban and Regional Planning Department
 Faculty of Architecture, Chulalongkorn University

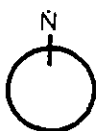
แผนที่ 4.8

แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ์ กรุงเทพมหานคร
 Development Planning for Wat kanlaya Subdistrict, Bangkok

มาตราส่วน scale 1 : 5,000

แผนที่แสดงการตั้งถิ่นฐานขั้นที่ 4

สัญลักษณ์
 Legend

□ บริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานชุมชน ในขั้นตอนที่ 4

ที่มา source จากแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2529

	Thesis of Urban and Regional Planning Department Faculty of Architecture, Chulalongkorn University		แผนที่ 4:9
	แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ์ กรุงเทพมหานคร Development Planning for Wat kanlaya Subdistrict, Bangkok		มาตรฐาน scale 1 : 5,000 แผนที่แสดงการตั้งถิ่นฐานขั้นที่ 5
สัญลักษณ์ Legend			
บริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานชุมชน ในขั้นตอนที่ 5			
ที่มา source จากแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2536			

Thesis of Urban and Regional Planning Department		แผนที่
Faculty of Architecture, Chulalongkorn University		4.10
แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ์ กรุงเทพมหานคร		มาตราส่วน scale 1:5,000
Development Planning for Wat kanlaya Subdistrict, Bangkok		แผนที่แสดงการตั้งถิ่นฐานขั้นที่ 6
สัญลักษณ์ Legend		
ที่มา source	จากแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2538	

สรุปรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่แขวงวัดกัลยาณ์

จากการวิเคราะห์จากการกระจุกตัวของอาคารบ้านเรือน และสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ทำให้สามารถแบ่งประเภทของการรวมกลุ่ม ได้เป็น 4 ลักษณะคือ

(1) แบบล้อมรอบพื้นที่ตรงกลาง (Inner Court Type) ได้จากการวิเคราะห์ชุมชนกุฎิขาว ชุมชนวัดกัลยาณ์ พบว่ามีลักษณะดังนี้

- อาคารบ้านเรือนส่วนใหญ่ จะหันหน้าเข้าหาศาสนสถาน ทำให้ดูเหมือนว่าวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่อยู่ล้อมรอบ และเกิดเป็นพื้นที่โล่งว่างขนาดใหญ่ตรงกลางคล้ายคอร์ท (Inner Court)

- ชุมชนมีทางเข้าออกเชื่อมโยงได้หลายทิศทางกับภายนอก
- พื้นที่โล่งว่างตรงกลาง ถูกใช้เป็นศูนย์กลางในการพบปะซึ่งกันและกันของคนในชุมชน และเป็นที่พักผ่อนพิริกรรม งานพิธีทางศาสนา รวมทั้งงานรื่นเริงต่าง ๆ

(2) แบบกระจายออกจากศูนย์กลาง คล้ายโยแมงมุม (Central Type) จากการวิเคราะห์ชุมชนกุฎิจีน พบว่ามีลักษณะดังนี้

- ทางเข้าออกจะเชื่อมโยงกับศูนย์กลางโดยตรง และมีลักษณะปิด ซึ่งหมายถึงการที่ขาดการเชื่อมโยงกับภายนอกในหลายทิศทาง เนื่องจากทางเข้าออกมีจำกัด

- อาคารส่วนใหญ่ยังคงหันหน้าเข้าหาโบสถ์ข้างตาคูร์ต และในบางส่วนที่ติดแม่น้ำเจ้าพระยาจึงหันหน้าเข้าหาแม่น้ำ

- พื้นที่ศูนย์กลาง ทำหน้าที่เป็นทั้งทางผ่านของการสัญจร พื้นที่โล่งว่างเพื่อพิธีกรรมทางศาสนา และกิจกรรมสันตนาการต่าง ๆ สำหรับคนในชุมชนและนอกชุมชน

(3) แบบเส้นตรงหรือตามแนวถนน ซอยต่าง ๆ (Linear Type) จากการวิเคราะห์ชุมชนโรงคราม ชุมชนริมคลองบางไส้ไก่ ชุมชนวัดประยูรวงศ์ ชุมชนคอมมิวนิสต์ ชุมชนอิสรภาพ ซอย 18, 20 และ 26 พบว่ามีลักษณะดังนี้

- อาศัยทางเข้าออกเพียงทางเดียว หรือสองทางจากถนนสายสำคัญที่ผ่านชุมชน ทำให้เกิดลักษณะซอยตัน ทางเข้าออกที่เป็นทางเดียวกัน

- ที่โล่งว่างสำหรับเป็นที่พบปะในชุมชน จะปรากฏเป็นจุดเล็ก ๆ ริมทางเข้าออกหน้าซอย และไม่มีความเป็นสาธารณะมากนักสำหรับคนในชุมชนด้วยกันเอง เนื่องจากส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ภายในบ้าน ไม่ค่อยออกมาทำกิจกรรมร่วมกันมากนัก

- มีความพยายามครอบครองบุรุษที่สาธารณะโดยเฉพาะที่อยู่หน้าบ้านหรือหลังบ้านของตัวเอง เช่นทำเป็นที่นั่งเล่นส่วนตัว ที่จอดรถ ที่เก็บของ ที่ประกอบอาหาร หรือขายของ

(4) แบบกระจัดกระจาย (Dispersed Type) จากการศึกษาชุมชนวัดบุปผาราม และชุมชนบุรุษหลังโรงเรียนศึกษานารี พบว่ามีลักษณะดังนี้

- ไม่มีศูนย์กลางชุมชนที่แน่ชัด หรือไม่มีลักษณะที่ชัดเจนเหมือนในสามลักษณะดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น

- ขอบเขตของชุมชนไม่แน่นอน สามารถขยายตัวออกไปได้ โดยไม่ต้องอ้างอิงกับชุมชนเดิมมากนัก

- ทางเข้าออกมีได้หลายทาง แต่มีคุณภาพของการเชื่อมโยงที่ไม่ชัดเจน และใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่

- ที่โล่งว่างที่ปรากฏจะกระจัดกระจายเป็นหย่อมเล็ก ๆ ตามหน้าบ้านหรือที่ว่างที่ไม่มีการจับจอง เพื่อใช้รวมกลุ่มเป็นที่ทำกิจกรรม

สรุปรูปแบบอาคารบ้านเรือน และสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ

รูปแบบอาคารบ้านเรือน และสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ เท่าที่ปรากฏในปัจจุบัน (2541) สามารถแบ่งอาคารได้ 3 ประเภท คือ อาคารประเภทตึกแถว เรือนแถว อาคารประเภทบ้านพักอาศัย และอาคารประเภทอื่น ๆ ได้แก่ โกดัง อู่ซ่อมพาทานะ สถานีราชการ โรงเรียน วัด เป็นต้น โดยอาศัยเกณฑ์การพิจารณาใน 4 ประการ ได้แก่

- ประการที่ 1) สภาพอาคารในปัจจุบัน
- ประการที่ 2) อายุการใช้งานของอาคาร
- ประการที่ 3) รูปร่างหน้าตาของอาคาร
- ประการที่ 4) วัสดุหลักที่ใช้ก่อสร้างอาคาร

อาคารประเภทตึกแถว เรือนแถว

จากการสำรวจอาคารต่าง ๆ สามารถแบ่งขั้นตอนการพัฒนาของอาคารต่าง ๆ ได้ 3 ขั้นตอนตามระยะเวลาการก่อสร้าง (ตารางที่ 4.2.1.1) เพื่อศึกษาถึงวิวัฒนาการและรูปแบบของอาคารในพื้นที่แขวงวัดกัลยาณิ โดยมุ่งเน้นถึงสภาพในปัจจุบัน (2541) เพื่อใช้วิเคราะห์ค่าความสูงอาคาร และจำนวนชั้นของอาคาร (แผนที่ 4.11-4.12) พบว่า อาคารขนาดใหญ่ที่มีความสูงเกิน 24 เมตร และมีจำนวนสูงกว่า 4 ชั้น ล้วนเป็นอาคารของทางราชการทั้งสิ้น ได้แก่ อาคารสำนักเทศกิจที่กำลังก่อสร้างใหม่ อาคารเรียนของสถาบันราชภัฏธนบุรี และอาคารเรียนของโรงเรียนวัดกัลยาณมิตร

นอกจากนั้นยังมีอาคารตึกแถวบางส่วนริมถนนอิสรภาพและถนนประชาธิปไตย ซึ่งมีความสูงเฉลี่ยประมาณ 5 ชั้น ความสูงของอาคารดังกล่าวมาแล้วนั้น มีผลต่อภูมิทัศน์ในพื้นที่ เนื่องจากมีวิหารหลวงพ่อโต วัดกัลยาณมิตร โบสถ์ข้างตาคูขู และเจดีย์วัดประยูรวงศาวาสเป็นอาคารสูงเดิมที่มีความสำคัญ จนกลายเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของพื้นที่แขวงวัดกัลยาณมิตร

ตารางที่ 4.2.1 แสดงวิวัฒนาการและรูปแบบของอาคารในพื้นที่วัดกัลยาณมิตร

ระยะเวลาการพัฒนา	ประเภทของอาคาร ตึกแถว เรือนแถว
<p>ระยะที่ 1 เริ่มต้นการพัฒนาในพื้นที่ (ประมาณก่อน พ.ศ. 2520)</p>	<p>อาคารในช่วงนี้ มักมีความสูง 2 ชั้น (ประมาณ 7-8 เมตร) มีอายุประมาณ 20-30 ปี วัสดุที่ใช้เป็น โครงสร้างคอนกรีต หรือก่ออิฐฉาบปูน ซึ่งปรากฏใน 2 ลักษณะ คือประเภทที่มีหลังคาปั้นหยามุงด้วยกระเบื้องซีเมนต์ และประเภทเป็นหลังคาคอนกรีตเรียบ (Slab) จากการสังเกตพบว่าอาคารเหล่านี้ได้รับการปรับปรุงและมีการใช้สอยอย่างต่อเนื่อง จนถึงปัจจุบัน ในลักษณะของที่พักอาศัยทำให้มีการปรับปรุงซ่อมแซมให้มีสภาพดีในปัจจุบัน จากร่องรอยการปรับปรุง ทำให้พอสันนิษฐานได้ว่าโครงสร้างบางส่วน เช่น ผนัง ทำด้วยไม้ และต่อมาเปลี่ยนเป็นก่ออิฐฉาบปูน</p>
<p>ระยะที่ 2 การพัฒนาในช่วงกลาง (พ.ศ. 2520-2535)</p>	<p>อาคารใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก และมีความสูง 3 ชั้นขึ้นไป (ประมาณ 10.00 เมตร ขึ้นไป) มักปรากฏในบริเวณที่มีการพัฒนาในเชิงพาณิชย์ เช่น ริมถนนประชาธิปไตย มิตรภาพ หรือบริเวณวัดประยูรวงศาวาส สภาพอาคารเหล่านี้ในปัจจุบันกลับมีสภาพทรุดโทรมและขาดการบูรณะฟื้นฟู เนื่องจากผลกระทบจากสภาพแวดล้อม เช่น ละอองพระปกเกล้า และการไม่มีผู้พักอาศัย ทำให้อาคารมีสภาพร้าง และไม่ได้อยู่ในที่สุด จึงมีสภาพเสื่อมโทรมเร็วกว่าที่กำหนดรูปร่างหน้าตาอาคารยังไม่เปลี่ยนไปจากเดิมมากนัก</p>

ตารางที่ 4.2.1 แสดงวิวัฒนาการและรูปแบบของอาคารในพื้นที่วัดกัลยาณัม (ต่อ)

ระยะเวลาการพัฒนา	ประเภทของอาคาร ตึกแถว เรือนแถว
ระยะที่ 3 การพัฒนาสมัยใหม่ (ตั้งแต่ พ.ศ. 2535)	อาคารในสมัยนี้ จะมีรูปร่างหน้าตาที่แปลกไปจากสภาพแวดล้อม เช่น การใช้สี รูปทรงโรมัน เป็นต้น รวมทั้งในเรื่องขนาดและความสูงอาคาร ซึ่งส่วนใหญ่สูง 5 ชั้นขึ้นไป (ประมาณ 15.00-18.00 เมตร) วัสดุเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก และวัสดุสมัยใหม่ เช่น อลูมิเนียม ในส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมสภาพอาคารยังอยู่ในสภาพค่อนข้างใหม่ และมีการดัดแปลงการใช้สอยด้านล่าง เช่น เป็นร้านอาหาร โรงพิมพ์ สำนักงานขนาดเล็ก หรือที่เก็บสินค้า เป็นต้น

อาคารประเภทบ้านพักอาศัย

อาคารบ้านพักในชุมชนจะสังเกตได้ชัด เนื่องจากมีลักษณะเฉพาะที่มีเส้นทึบในแง่ของการอยู่อาศัยและความเชื่อมโยงกับชุมชน กล่าวคืออาคารมักมีความสูงชั้นเดียวหรือสองชั้น(ความสูงไม่เกิน 5.00 เมตร) และมีหลังคาปั้นหยาคลุมแต่ละหลัง แต่อยู่ใกล้กันคล้ายหมู่ของบ้าน (Cluster - House) ที่ใช้ที่ว่างบางอย่างร่วมกัน เช่น ทางเดิน ที่นั่งเล่น ที่ชายของหน้าบ้าน เป็นต้น อาคารเหล่านี้จึงกลายเป็นบริเวณที่มีการใช้สอยสาธารณะของคนในชุมชน และเป็นศูนย์กลางในการพบปะของคนในชุมชนอีกด้วยสภาพในปัจจุบันค่อนข้างดี เนื่องจากการปรับปรุง และใช้สอยอย่างต่อเนื่อง

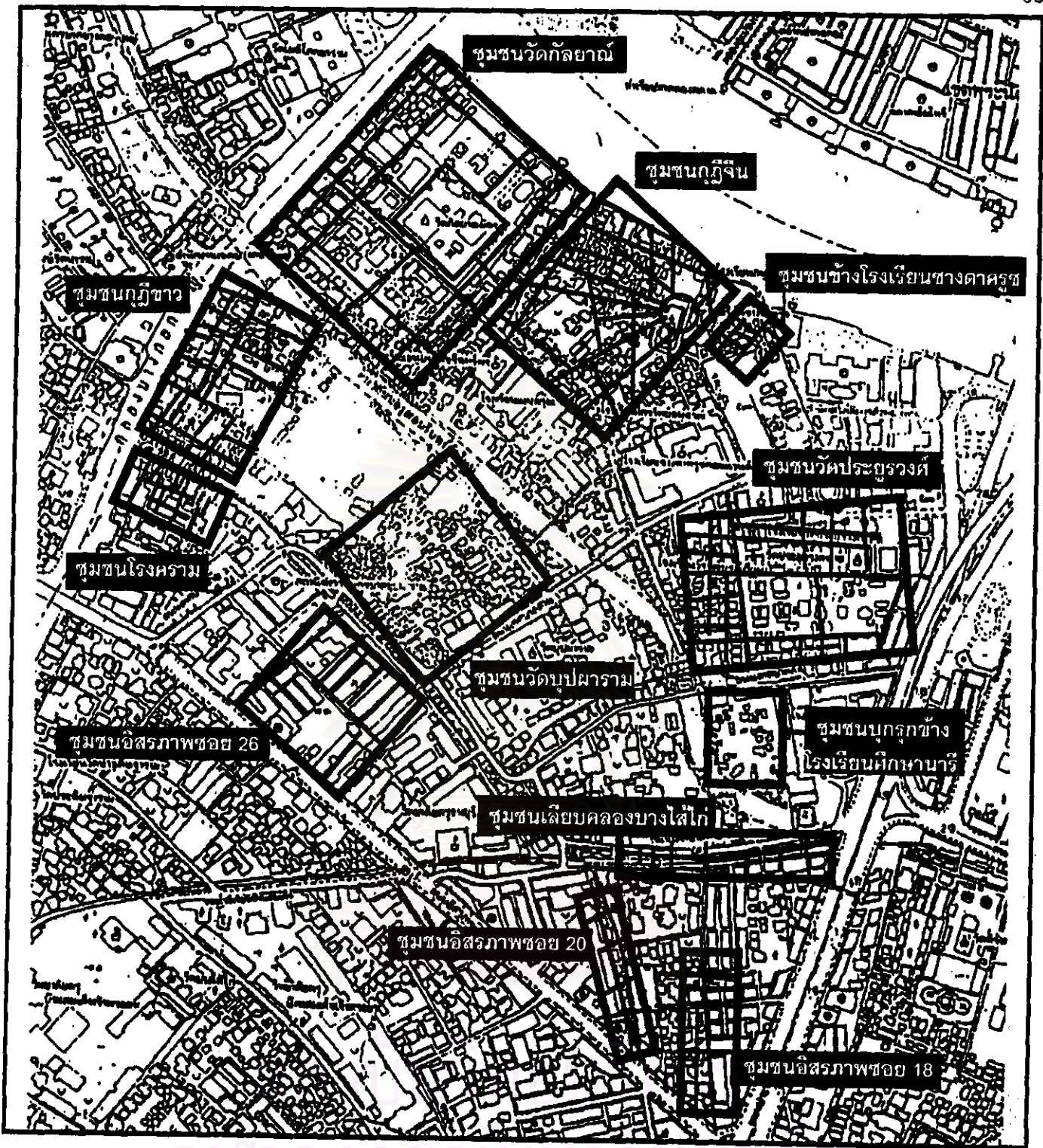
อาคารบ้านพักอาศัยที่ปรากฏมักมี 2 ลักษณะคือ การก่อสร้างด้วยไม้ทั้งหลัง หรือครึ่งอิฐครึ่งไม้ อาคารส่วนใหญ่มักมีความสูง 2 ชั้น หรือประมาณ 6.00-8.00 เมตร ลักษณะพิเศษที่เห็นได้ชัดคือบ้านพักเหล่านี้ไม่มีรั้วรอบขอบชิด ที่แบ่งกันพื้นที่สาธารณะและส่วนตัวจากกันโดยเด็ดขาด จึงเกิดการกระจุกตัวของอาคาร จนเรียกว่าแออัด เนื่องจากไม่มีที่โล่งว่างระหว่างกันมากนัก แต่ในขณะเดียวกันการใช้พื้นที่สาธารณะกลับถูกแบ่งปันร่วมกัน (Space Sharing) เพื่อเป็นที่สาธารณะ เช่น ทางเดินหน้าบ้าน ซึ่งเชื่อมกับบ้านทุกหลังอย่างตรงไปตรงมา สภาพอาคารในปัจจุบันอยู่ในเกณฑ์ดีพอสมควร แต่สิ่งที่น่าสนใจที่สุดคือ ความพยายามในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งเกิดจากสภาพกายภาพที่ใช้ร่วมกัน ส่งผลให้เกิดความมีส่วนร่วมในความเป็นเจ้าของร่วมกัน (Sense of Belonging)

นอกจากนี้ยังปรากฏลักษณะอาคารบ้านพักสมัยใหม่ ซึ่งมักเป็นอาคารรูปทรงสมัยใหม่ (Modern Style) มีบริเวณที่ว่างล้อมรอบบ้าน ตลอดจนมีรั้วรอบขอบชิดอย่างถาวร และแบ่งแยกจากบริเวณโดยรอบอย่างเด็ดขาดซึ่งมักปรากฏในที่ดินของเอกชนที่มีการซื้อขายโดยสมบูรณ์ ปรากฏชัดในบริเวณริมถนนมิตรภาพ ที่มีบ้านเดี่ยวของผู้ที่มีฐานะดีกระจุกตัวตามแนวถนน ความสูงของอาคารส่วนใหญ่ประมาณ 2 ชั้น (ประมาณ 9.00 เมตร) อย่างไรก็ตาม สัดส่วนของอาคารสมัยใหม่นี้มันยังมีน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนบ้านทั้งหมดในแขวงวัดกัลยาณ์ เนื่องมาจากกรรมสิทธิ์ที่ดินส่วนใหญ่ยังไม่เป็นสิทธิขาดของส่วนบุคคลมากนัก ถึงแม้จะมีแนวโน้มการพัฒนาจากการตัดถนนอรุณอมรินทร์ใหม่ก็ตาม

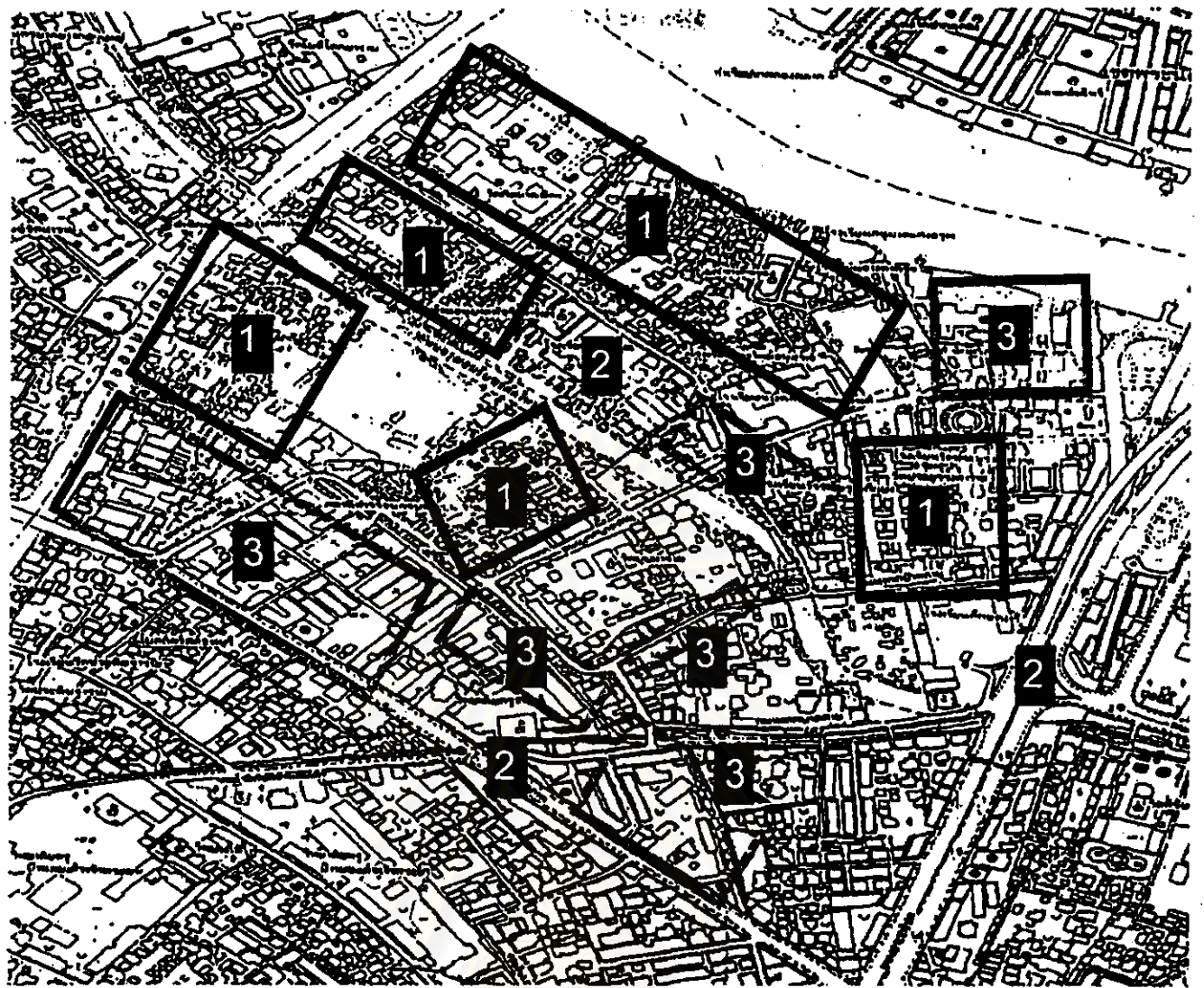
อาคารประเภทอื่น ๆ

อาคารประเภทอื่น ๆ เช่น โรงเรียน วัด สถานที่ราชการ โกดัง อู่ซ่อมพาหนะ เป็นต้น อาคารในระยะเริ่มแรกนั้น จะมีสัดส่วนที่สัมพันธ์กับสัดส่วนมนุษย์ (Human Scale) กล่าวคือมีขนาดที่ไม่ใหญ่โตไปกว่าสัดส่วนอาคารพักอาศัย (Residential Scale) ยกเว้นอาคารทางศาสนาที่เน้นความเป็นศูนย์กลางชุมชน อย่างไรก็ตามก็ยังมีขนาดใหญ่โต (Large Scale) เนื่องจากเทคโนโลยีการก่อสร้างที่มีจำกัด ทำให้ดูคล้ายกับเป็นอาคารขนาดเล็ก เมื่อเทียบกับอาคารในสมัยใหม่ อาคารต่างๆ เหล่านี้ในปัจจุบันมักได้รับการอนุรักษ์ พื้นฟูและปรับปรุงสภาพการใช้สอย เนื่องจากได้รับความสนใจจากคนในชุมชน และนอกชุมชน และจากความสำคัญของอาคารที่มีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ที่สื่อถึงประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ตลอดจนมีการใช้สอยประจำวันอย่างต่อเนื่อง ลักษณะเด่นที่พบในอาคารประเภทนี้ คือการขยายตัวของพื้นที่ใช้สอย ซึ่งขยายตัวในแนวราบสำหรับอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ และการปรับปรุงอาคารเดิมให้เหมาะสม (Renewal) ปรากฏชัดในอาคารของทางราชการ และอาคารในโรงเรียนต่าง ๆ ความสูงของอาคารอยู่ช่วง 4-5 ชั้น (ประมาณ 12.00-15.00 เมตร) ปัจจุบันยังคงมีการใช้สอยอาคารอยู่และสภาพค่อนข้างดี

จากการสำรวจภาคสนาม อาคารที่ก่อสร้างใหม่จะเน้นการพัฒนาในทางตั้ง หรือเน้นความสูงอาคาร และพื้นที่ใช้สอยที่สูงสุดเท่าที่จะทำได้ เช่น อาคารเรียนสูง 15 ชั้น (54.00 เมตร) ของสถาบันราชภัฏธนบุรี อาคารสูง 5 ชั้น (ประมาณ 23.00 เมตร) ของโรงเรียนช่างตาครูชคอนแวนต์ เป็นต้น อาคารเหล่านี้จะเน้นประโยชน์ใช้สอยภายในเป็นหลัก ทำให้ก่อสร้างเต็มพื้นที่และส่งผลให้พื้นที่ว่างรอบอาคารน้อย จึงแลดูอัดอัด เนื่องจากมีขนาดใหญ่มากจนเกินไป ประกอบกับการสร้างรั้วกันอาณาเขตส่วนตัวแบบถาวรทำให้อาคารเหล่านี้ เปรียบเสมือนแห่งคอนกรีตยักษ์ที่ไม่มีการเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมใด ๆ ทั้งสิ้น ในขณะที่อาคารทางศาสนายังคงเป็นทั้งศูนย์กลางของชุมชน ทั้งในแง่การใช้สอยทางกายภาพ และทางจิตใจของคนในชุมชน

Thesis of Urban and Regional Planning Department Faculty of Architecture, Chulalongkorn University		แผนที่	
			4.11
แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ กรุงเทพมหานคร Development Planning for Wat kanlaya Subdistrict, Bangkok		มาตราส่วน scale	1 : 5,000
สัญลักษณ์ Legend		แผนที่แสดงรูปแบบการกระจุกตัว	
		 รูปแบบการกระจุกตัวของอาคารบ้านเรือน และสิ่งปลูกสร้างต่างๆ	
ที่มา source	จากการสำรวจภาคสนาม		

ระยะที่ 1 เริ่มต้นของการพัฒนา	ระยะที่ 2 การพัฒนาในช่วงกลาง	ระยะที่ 3 การพัฒนาสมัยใหม่
<p>วัด บ้านไม้ เรือนแถวไม้</p>	<p>บ้านตึก เรือนแถวคสล.</p>	<p>บ้านตึก ตึกแถวคสล.</p>

Thesis of Urban and Regional Planning Department
Faculty of Architecture, Chulalongkorn University

แผนที่ 4.12

แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ์ กรุงเทพมหานคร
Development Planning for Wat kanlaya Subdistrict, Bangkok

มาตราส่วน scale 1 : 5,000

แผนที่แสดงพัฒนาการของอาคาร

สัญลักษณ์
Legend

N 	1	ระยะที่ 1 เริ่มต้นของการพัฒนา
	2	ระยะที่ 2 การพัฒนาในช่วงกลาง
	3	ระยะที่ 3 การพัฒนาสมัยใหม่

ที่มา source จากการทำสำรวจภาคสนาม และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่

(2) ระบบคมนาคมขนส่งในพื้นที่ (Transportation System)

การศึกษาระบบคมนาคมขนส่งในพื้นที่แขวงวัดกัลยาณ์แห่งนี้เน้นสาระสำคัญ 2 ประการ ได้แก่

(2.1) ระบบเส้นทางการเชื่อมโยงการสัญจรในพื้นที่ (Transportation Linkage System)

(2.2) การเข้าถึงพื้นที่ (Site Accessibility)

ดังมีรายละเอียดดังนี้

(2.1) ระบบเส้นทางการเชื่อมโยงการสัญจรในพื้นที่

(Transportation Linkage System)

พื้นที่แขวงวัดกัลยาณ์ ปรากฏเครือข่ายของการเชื่อมโยงระบบการสัญจรใน 2 ลักษณะคือ ทางบก ได้แก่ ถนนสายสำคัญต่างๆ ในพื้นที่และโดยรอบพื้นที่ประกอบด้วยทางน้ำ ได้แก่ คลองบางกอกใหญ่และแม่น้ำเจ้าพระยา สำหรับคลองขนาดเล็กที่เชื่อมโยงกับแม่น้ำเจ้าพระยา ได้แก่ คลองวัดดอกไม้ คลองข้างสำนักงานตำรวจเทศกิจ สภาพคลองในปัจจุบันไม่สามารถใช้เป็นทางสัญจรได้ เนื่องจากระบบโครงสร้างคอนกรีตขวางกกลางคลอง และประตูระบายน้ำขนาดใหญ่ ในบริเวณรอยต่อระหว่างคลองเล็กๆ และแม่น้ำสายใหญ่ๆ จึงกลายเป็นสภาพทางระบายน้ำที่มีน้ำขังอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการเชื่อมโยงการสัญจรในพื้นที่ จึงพิจารณาใน 2 ลักษณะ คือ

1) การสัญจรทางบก

จากการสำรวจภาคสนาม สามารถแบ่งลักษณะของการสัญจรทางบก โดยการพิจารณาระบบถนนเป็นสำคัญ สามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ซึ่งอาศัยรายละเอียดของสภาพปัจจุบันที่เกิดขึ้นเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง ได้แก่ ขนาดของถนน ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นหน้าที่ใช้สอย ผู้ใช้ และความหนาแน่นของการใช้สอย

การวิเคราะห์การสัญจรทางบก (ตารางที่ 4.13) สามารถแบ่งระบบถนนได้เป็น 3 ประเภทคือ ถนนสายหลัก ถนนสายรองและทางเท้า ถนนในพื้นที่แขวงวัดกัลยาณ์ จะปรากฏเพียงถนนสายรองและทางคนเดิน ในขณะที่ถนนโดยรอบพื้นที่เป็นถนนสายหลักที่มีความสำคัญเพื่อการเชื่อมโยงในระดับเขต โดยเฉพาะถนนประชาธิปไตย ถนนอิสรภาพ ความซับซ้อนของปัญหาการสัญจรในอดีตก่อนการตัดถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่ผ่านนั้น เกิดจากวิวัฒนาการของการใช้สอยถนนในพื้นที่ในลักษณะชุมชนขนาดเล็กๆ ที่มีการเข้าถึงและการเชื่อมโยงจำกัดอยู่เพียงถนนเทศบาลสาย 1 และ 2 เท่านั้น ซึ่งเมื่อพิจารณาจากความหนาแน่นของการใช้สอยในอดีต ซึ่งเน้นการเดินทางเท้าเป็นหลัก ทำให้ระบบถนนไม่ได้พัฒนาไปในแนวทางเพื่อการสัญจรโดยรถยนต์ ในขณะที่เดียวกันพัฒนาการของการใช้สอย

ได้พัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง จึงเกิดการซ้อนทับของกิจกรรมต่างๆบนถนนเดิมที่ไม่ได้พัฒนาไปด้วยกัน อย่างไรก็ตามข้อดีของระบบถนนขนาดเล็กๆ ที่รองรับกิจกรรมที่หลากหลายเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนเกิดการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันในระดับย่อยๆ และกลายเป็นความผูกพันในที่สุด ข้อสังเกตดังกล่าวนี้ได้มาจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ ในช่วงเวลาที่มีการตัดถนนอรุณอมรินทร์สายใหม่ ซึ่งพบว่ามีการพัฒนาไปในเชิงพาณิชย์อื่นๆ มากกว่าเพื่อการพักอาศัยในรูปแบบเดิมๆ ทำให้คนในพื้นที่แขวงวัดกัลยาณ์ แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ ผู้อยู่อาศัยที่มีความผูกพันกับพื้นที่ ซึ่งมักจะเป็นผู้ที่อยู่มากแต่เดิม และผู้อยู่อาศัยที่ไม่ค่อยมีความผูกพันกับพื้นที่ในลักษณะเดิม ซึ่งมักจะเป็นผู้ที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เปลี่ยนไปคือระบบถนน จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการอพยพเข้ามาและเป็นไปในเชิงพาณิชย์มากขึ้นกว่าแต่ก่อน ทำให้รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ของคนในพื้นที่เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย จนในที่สุดจึงเกิดความผูกพันในรูปแบบใหม่ที่ไม่เหมือนในอดีต

การวิเคราะห์ประเด็นการเชื่อมโยงการสัญจรในพื้นที่ โดยอาศัยแผนที่แสดงประโยชน์ใช้สอยของระบบถนนในพื้นที่ (แผนที่ 4.13) ร่วมกับแผนที่แสดงความหนาแน่นของการใช้สอย (แผนที่ 4.14) พบว่ามีข้อน่าสังเกตดังนี้

(1) การซ้อนทับของกิจกรรมต่างๆ และการสัญจรที่หนาแน่นเป็นช่วงเวลาที่แตกต่างกัน เช่น เวลาเช้าและตอนเย็นเป็นตลาดสด เป็นต้น ปรากฏการณ์ที่แตกต่างกันบนพื้นที่เดียวกัน (Same Place with Different Time) สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ดีกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น โดยมุ่งเน้นการจัดการที่แตกต่างตามแต่ละระยะเวลาและกิจกรรมในหนึ่งวัน มากกว่าการมุ่งเน้นการขยายปรับปรุงขนาดถนนเพื่อรองรับกิจกรรมที่แปรเปลี่ยนไปทุกขณะ

(2) ถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่ที่พาดผ่านนั้น ปัจจุบันยังไม่เปิดใช้อย่างเป็นทางการ (2542) แต่เริ่มมีการสัญจรบ้าง ซึ่งทำให้เห็นแนวโน้มของการใช้สอยบางประการ กล่าวคือทิศทางการใช้สอยมุ่งเน้นเพื่อผ่านบริเวณโรงเรียนสำคัญๆ และแออัดในบริเวณหน้าโรงเรียนต่างๆ ทำให้ถนนเทศบาลสาย 3 ช่วงที่ผ่านหน้าโรงเรียนขางตาครูชคอนแวนต์ มีการเข้าถึงที่ง่ายและสะดวกขึ้น จึงมีปริมาณการสัญจรที่คาดว่าจะสูงขึ้นภายหลังที่ถนนอรุณอมรินทร์มีการใช้งานอย่างแท้จริง

(3) ถนนอรุณอมรินทร์ที่พาดผ่านทำให้พื้นที่ตัดขาดจากกันเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนเหนือและส่วนใต้ ซึ่งแยกขาดจากกันอย่างเป็นรูปธรรมประกอบกับการซื้อที่ดินริมถนนขนาดใหญ่เพื่อพัฒนาในเชิงพาณิชย์ ทำให้รูปแบบการเชื่อมโยงในเชิงเพื่อชุมชนพักอาศัยแบบในอดีตนั้น เกิดขึ้นเฉพาะในขอบเขตของชุมชนขนาดเล็กๆ เท่านั้นในปัจจุบันสภาพแวดล้อมที่มุ่งเน้นการพัฒนาที่อยู่อาศัยในทางตั้ง (vertical growth) และมีราคาสูงเกินไปกว่าที่คนในชุมชนเดิมส่วนใหญ่จะเข้าไปพักอาศัยได้นั้น เป็นสาเหตุสำหรับที่จะทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่เชิงสังคมแบบเมืองมากขึ้น โดยมุ่งเน้นระบบเสรีเชิงทุนนิยม ทำให้เจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินหรืออาคารสามารถพัฒนาได้อย่างเสรีนั้นควรจะได้รับการพิจารณาอย่างถี่ถ้วน ภายใต้แนวคิดการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมกรุงเทพมหานครเดิม

ตารางที่ 4.13 แสดงการวิเคราะห์การสัญจรทางบก

ประเภทของงาน	ขนาด (เลน)	ลักษณะกิจกรรม ที่เกิดขึ้น				หน้าที่ใช้สอย (FUNCTION)	ผู้ใช้ (USER)	ความหนาแน่น ของการใช้สอย
		1	2	3	4			
ถนนสายหลัก - ถนนประชาธิปไตย - ถนนอิสรภาพ	8 เลน 4 เลน	/	/	/	/	ทางสัญจรหลัก (Main Street)	คนในพื้นที่ คนนอกพื้นที่	มาก
ถนนสายรอง - ถนนเทศบาล สาย 1,2 และ 3	2 เลน	/	/		/	ทางสัญจรผ่านหลัก (Main Circulation and Pathway) จุดเปลี่ยนการสัญจร (Changing Nodal Point)	คนในพื้นที่ คนนอกพื้นที่	มาก
ถนนคนเดิน ซอยขนาดเล็ก และทางคนเดิน	1 เลน ไม่มีเลน		/		/	ทางเดินเท้าหลัก (Main Pedestrian Walkway) ทางรวบรวมการสัญจร (Collecting Circulation and Pathway)	คนในพื้นที่	น้อย

สัญลักษณ์

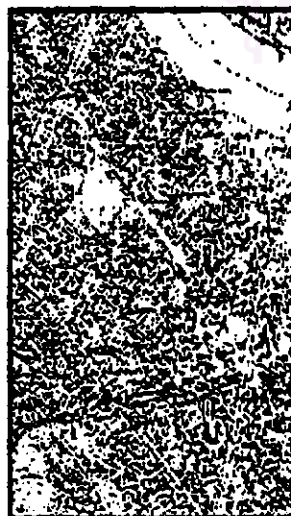
หมายเลข 1 หมายถึง การสัญจรโดยรถจักรยาน จักรยานยนต์

หมายเลข 2 หมายถึง การสัญจรโดยคนเดินเท้า

หมายเลข 3 หมายถึง บริเวณข้างถนนที่มีการค้าขาย พาณิชยกรรมหนาแน่น

หมายเลข 4 หมายถึง กิจกรรมอื่นๆ

ที่มา : ผู้วิจัย (2542)

Thesis of Urban and Regional Planning Department
Faculty of Architecture, Chulalongkorn University

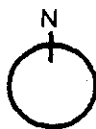
แผนที่ 4.13

แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ์ กรุงเทพมหานคร
Development Planning for Wat kanlaya Subdistrict, Bangkok

มาตราส่วน scale 1 : 5,000

แผนที่แสดงประโยชน์ระบบถนน

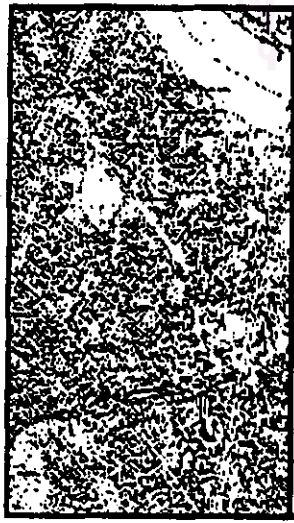
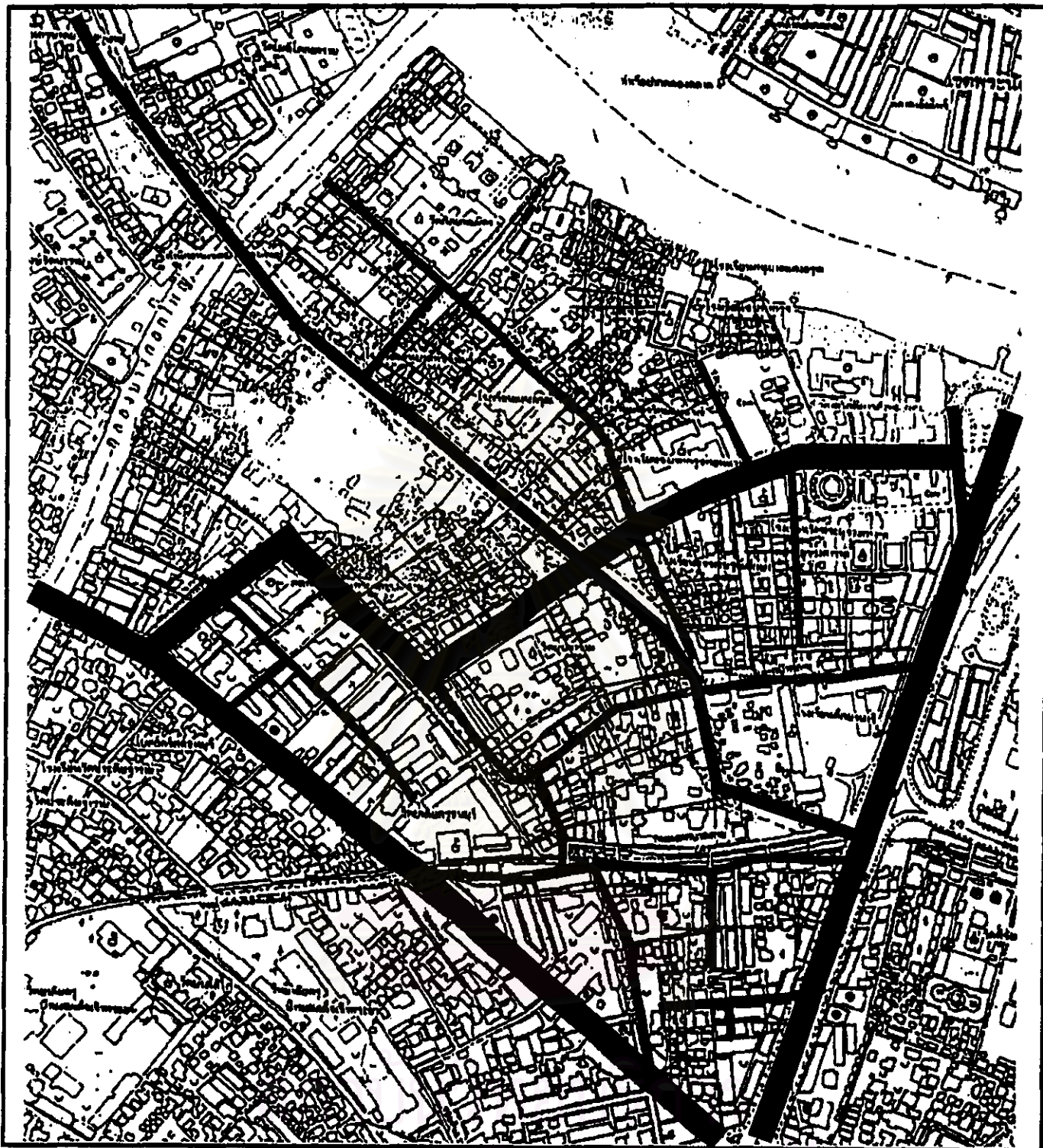
สัญลักษณ์
Legend

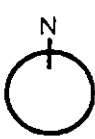

- เส้นทางถนนที่มีการใช้สอยในเชิงพาณิชย์กรรม
- เส้นทางถนนที่มีการใช้สอยเพื่อเป็นเส้นทางสัญจรผ่านหลัก
- เส้นทางถนนภายใน หรือทางเดินภายในชุมชน
- จุดเปลี่ยนของการสัญจร (Changing Nodal Point)
- จุดรวมของการสัญจร (Collecting Circulation and Pathway)

ที่มา source

จากการสำรวจภาคสนาม

Thesis of Urban and Regional Planning Department Faculty of Architecture, Chulalongkorn University		แผนที่ 4.14
แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ์ กรุงเทพมหานคร Development Planning for Wat kanlaya Subdistrict, Bangkok		มาตราส่วน scale 1 : 5,000
แผนที่แสดงความหนาแน่นระบบถนน		
สัญลักษณ์ Legend 	<ul style="list-style-type: none"> เส้นทางถนนที่มีความหนาแน่นของการใช้สอยสูง เส้นทางถนนที่มีความหนาแน่นของการใช้สอยปานกลาง เส้นทางถนนที่มีความหนาแน่นของการใช้สอยต่ำ 	
ที่มา source	จากการสำรวจภาคสนาม	

2) การสัญจรทางน้ำ

การสัญจรทางน้ำบริเวณแขวงวัดกัลยาณิในปัจจุบัน โดยเฉพาะด้านแม่น้ำเจ้าพระยา ยังคงมีความคึกคักทางการใช้สอย ในขณะที่ด้านคลองบางกอกใหญ่มีการก่อสร้างประตูระบายน้ำขนาดใหญ่ ทำให้การสัญจรเข้าสู่พื้นที่เป็นไปด้วยความยากลำบาก ส่งผลให้กิจกรรมริมคลองซบเซาตามไปด้วย เช่น โรงงานน้ำมันมะพร้าว โกดังเก็บพริก เรือข้ามฟาก รวมทั้งการใช้พื้นที่ริมคลองเป็นที่นั่งพักผ่อนของคนในพื้นที่

ประเภทของการสัญจรทางน้ำ โดยอาศัยเรือสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

(1) เรือโดยสาร แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

(1.1) เรือข้ามฟาก จากท่าเรือราชินีข้ามไปท่าเรือกุฎจีนและวัดกัลยาณิ

(1.2) เรือด่วนเจ้าพระยา มีเส้นทางจากเกาะเกร็ดถึงสี่พระยา โดยจอดเฉพาะที่ท่าเรือราชินี

(1.3) เรือหางยาว มีเส้นทางจากท่าเรือราชินี ผ่านคลองบางกอกใหญ่ถึงปากน้ำภาษีเจริญ นอกจากนั้นเรือประเภทยังถูกใช้เป็นเรือสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศอีกด้วย

(2) เรือขนส่งสินค้า ขนาดกลาง-ใหญ่ เช่น บรรทุกซุง ทรายหรือข้าวสาร เรือประเภทยังใช้เส้นทางขึ้นลงแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นหลัก ในขณะที่พืชผักผลไม้จากสวนท้ายคลองบางกอกใหญ่ นิยมใช้เรือขนาดกลางขนถ่ายมายังตลาดวัดกลาง (บริเวณตลาดพลู) แล้วจึงขนไปยังบริเวณอื่นอีกครั้งหนึ่ง

การวิเคราะห์ประเด็นการเชื่อมโยงการสัญจรทางน้ำ อาศัยแผนที่แสดงประโยชน์ใช้สอยของการสัญจรทางน้ำ (แผนที่ 4.16) ร่วมกับแผนที่แสดงความหนาแน่นของการใช้สอย (แผนที่ 4.17) พบว่ามีข้อสังเกตดังนี้

1) ทิศทางการเชื่อมโยงเข้าสู่พื้นที่แขวงวัดกัลยาณิ มักเน้นจากทางแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นหลัก โดยเฉพาะจากท่าเรือราชินีข้ามไปยังท่าเรือวัดกัลยาณิมิตรเดิม และท่าเรือกุฎจีน ซึ่งหนาแน่นเฉพาะในช่วงเวลาเปิดเทอมที่ปรากฏนักเรียน และผู้ปกครองข้ามฝั่งไปมา อย่างไรก็ตามจำนวนผู้โดยสารที่เข้าสู่พื้นที่ เมื่อเปรียบเทียบกับฝั่งปากคลองตลาดนั้น จัดว่าอยู่ในเกณฑ์ที่น้อยกว่ามาก เนื่องจากผู้ที่ข้ามฝั่งเข้าสู่พื้นที่มักเป็นแต่เพียงคนที่พักอาศัยในพื้นที่ และในบางช่วงเวลา เช่น ช่วงเปิดภาคการศึกษาของโรงเรียนต่างๆ และช่วงเทศกาลเฉลิมฉลองทางศาสนาของศาสนสถานต่างๆ ในแขวงวัดกัลยาณิ จึงมีคนเข้าสู่พื้นที่มากขึ้น โดยอาศัยการสัญจรทางน้ำ

2) หน้าที่ใช้สอยหลักของการสัญจรทางน้ำ มุ่งเน้นสำหรับคนในพื้นที่ และคนนอกพื้นที่ในบางช่วงเวลา ซึ่งมีวัตถุประสงค์เฉพาะ เช่น เพื่อมาโรงเรียน เพื่อไปทัศนศึกษา หรือเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หากพิจารณาความหนาแน่นของการใช้สอยประกอบ จะพบว่าท่าเรือวัดกัลยาณิมิตรเดิมมีการใช้สอยหนาแน่นที่สุด และมีการเชื่อมโยงโดยตรงกับฝั่งปากคลองตลาด จึงมีความสำคัญเป็นอันดับหนึ่ง อันดับสองคือท่าเรือกุฎจีน ซึ่งท่าเรือทั้งสองนั้นปรากฏว่ามีคนนอกพื้นที่เข้ามาใช้สอยด้วย ในขณะที่ท่าเรือกุฎจีนมีความสำคัญในอันดับสาม ปรากฏว่าผู้ใช้สอยเฉพาะคนในชุมชนเท่านั้น

3) ปรากฏการณ์ใหม่ของการสัญจรทางน้ำคือ การก่อสร้างท่าเรือวัดกัลยาณมิตรใหม่ (2541) ซึ่งมีขนาดใหญ่และออกแบบที่สวยงามตามโครงการ Amazing Kanlaya ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สภาพในปัจจุบันนั้นยังขาดการใช้สอยอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้ดูเหมือนไม่มีการใช้งาน ทั้งที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในพื้นที่ เนื่องจากเรือข้ามฝากยังคงใช้ท่าเรือวัดกัลยาณมิตรเดิม ซึ่งมีขนาดเล็กกว่า แต่มีการใช้สอยมากกว่า ตลอดจนเรือตัวเจ้าพระยาและเรือประเภทอื่นๆ มุ่งเน้นการเชื่อมโยงกับฝั่งปากคลองตลาดมากกว่าฝั่งวัดกัลยาณมิตร ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ท่าเรือวัดกัลยาณมิตรใหม่ขาดการใช้สอยเท่าที่ควรในปัจจุบัน (2542)

4) จากการพิจารณาความสัมพันธ์ของขนาดท่าเรือ (แผนที่ 4.15) และความหนาแน่นของการใช้สอย (แผนที่ 4.17) พบว่า ขนาดของท่าเรือทั้งสามอันดับความสำคัญ ได้แก่ ท่าเรือวัดกัลยาณมิตรเดิม ท่าเรือกุ๊กจีน และท่าเรือกุ๊กชานนั้น มีความสัมพันธ์กับความหนาแน่นของการใช้สอยอยู่แล้วนั้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติของการใช้งาน ในขณะที่ท่าเรือวัดกัลยาณมิตรใหม่ ปรากฏความไม่สัมพันธ์ของขนาดท่าเรือ กับความหนาแน่นของการใช้สอยในสภาพปัจจุบัน นอกจากนี้ในอดีต ท่าเรือสะพานพุทธยังคงเคยเป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นการพัฒนาพื้นที่ โดยเฉพาะบริเวณหน้าวัดประยูรวงศาวาส ซึ่งยังคงปรากฏร่องรอยของการเติบโตของกิจกรรมต่างๆ ในบริเวณดังกล่าว แต่ในปัจจุบันท่าเรือสะพานพุทธได้ถูกยกเลิกไป ทำให้กิจกรรมเหล่านั้นลดบทบาทความสำคัญลง ประกอบกับการก่อสร้างสะพานพระปกเกล้า ทำให้การสัญจรทางน้ำเพื่อเชื่อมโยงทั้งสองฝั่งสูญสลายไปโดยปริยาย อย่างไรก็ตาม การเชื่อมโยงทางน้ำระหว่างฝั่งกรุงเทพและฝั่งธนบุรี โดยเฉพาะในบริเวณแขวงวัดกัลยาณมิตร มีแนวโน้มที่จะสามารถพัฒนาเพื่อเป็นทางเลือกในการสัญจรที่นอกเหนือไปจากการสัญจรทางบกได้อีกวิธีหนึ่ง เนื่องจากความได้เปรียบของทำเลที่ตั้งของแขวงวัดกัลยาณมิตรที่สามารถเชื่อมโยงกับพื้นที่เขตชั้นในของกรุงเทพมหานครได้โดยตรง

สถาบันวิทย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

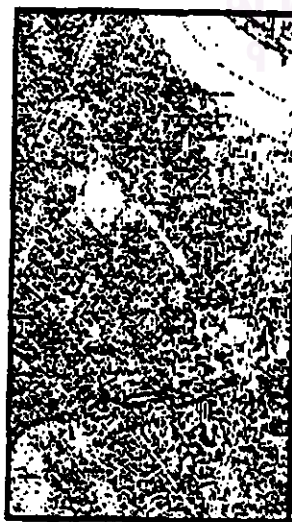
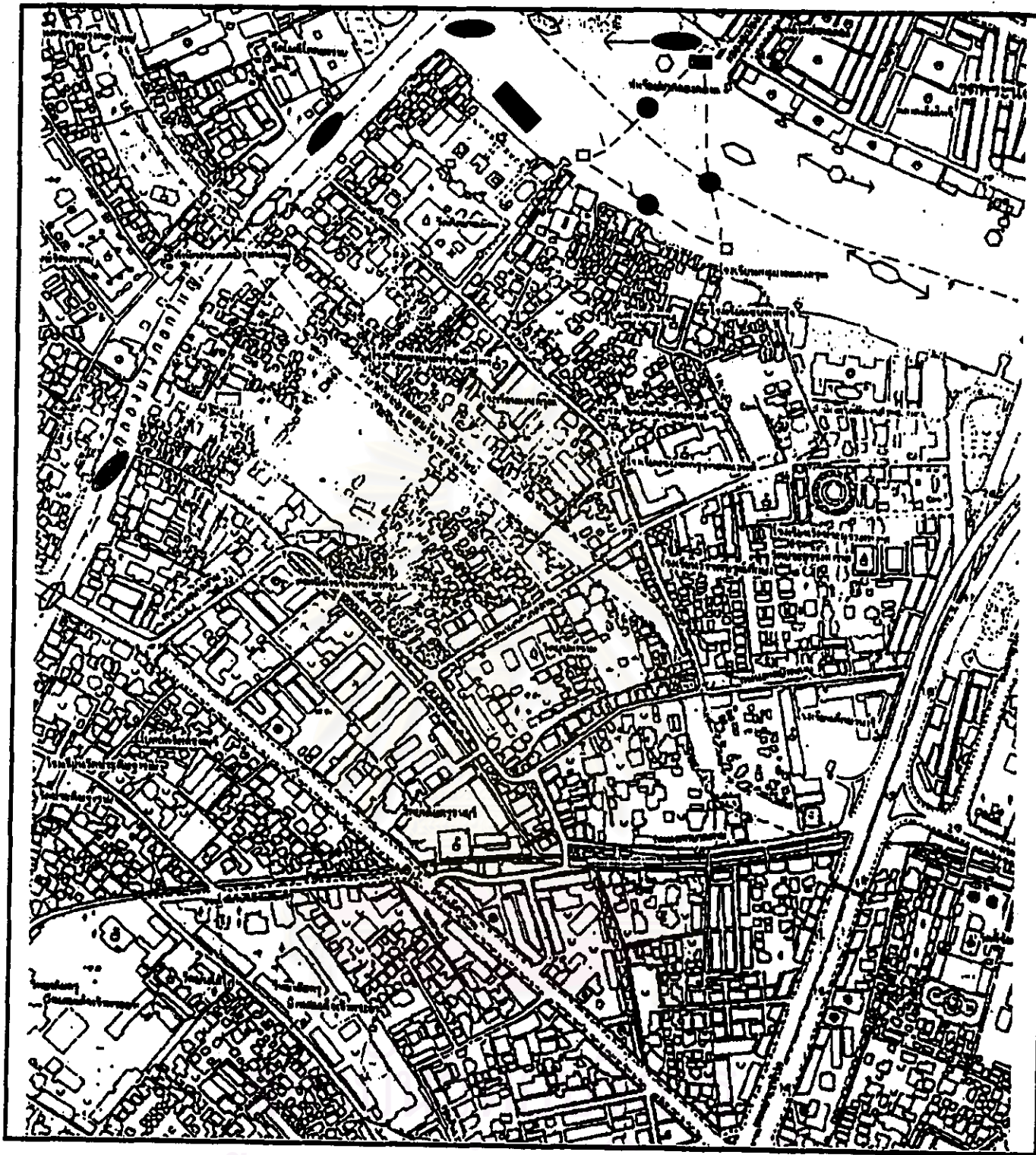
ตารางที่ 4.14 แสดงการวิเคราะห์การสัญจรทางน้ำ

ประเภทของการสัญจรโดยเรือ	วัตถุประสงค์					ประโยชน์ใช้สอย (FUNCTION)	ผู้ใช้	ความหนาแน่นของการใช้สอย
	A	B	C	D	E			
เรือโดยสารข้ามฟาก	/	/			/	กิจวัตรประจำวัน เรียน ทำงาน	คนในพื้นที่ คนนอกพื้นที่	น้อย มาก
เรือด่วนเจ้าพระยา		/		/	/	หลากหลาย (Multifunction)	คนนอกพื้นที่	มากแต่ไม่ เชื่อมโยงกับพื้นที่โดยตรง
เรือหางยาว		/	/		/	สัญจรทางน้ำ ท่องเที่ยว	คนนอกพื้นที่ นักท่องเที่ยว	มาก ปานกลาง
เรือขนส่งสินค้า			/		/	การค้าขายและ พาณิชย์กรรม	คนนอกพื้นที่	ปานกลาง

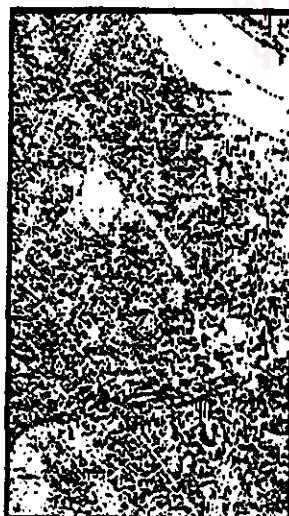
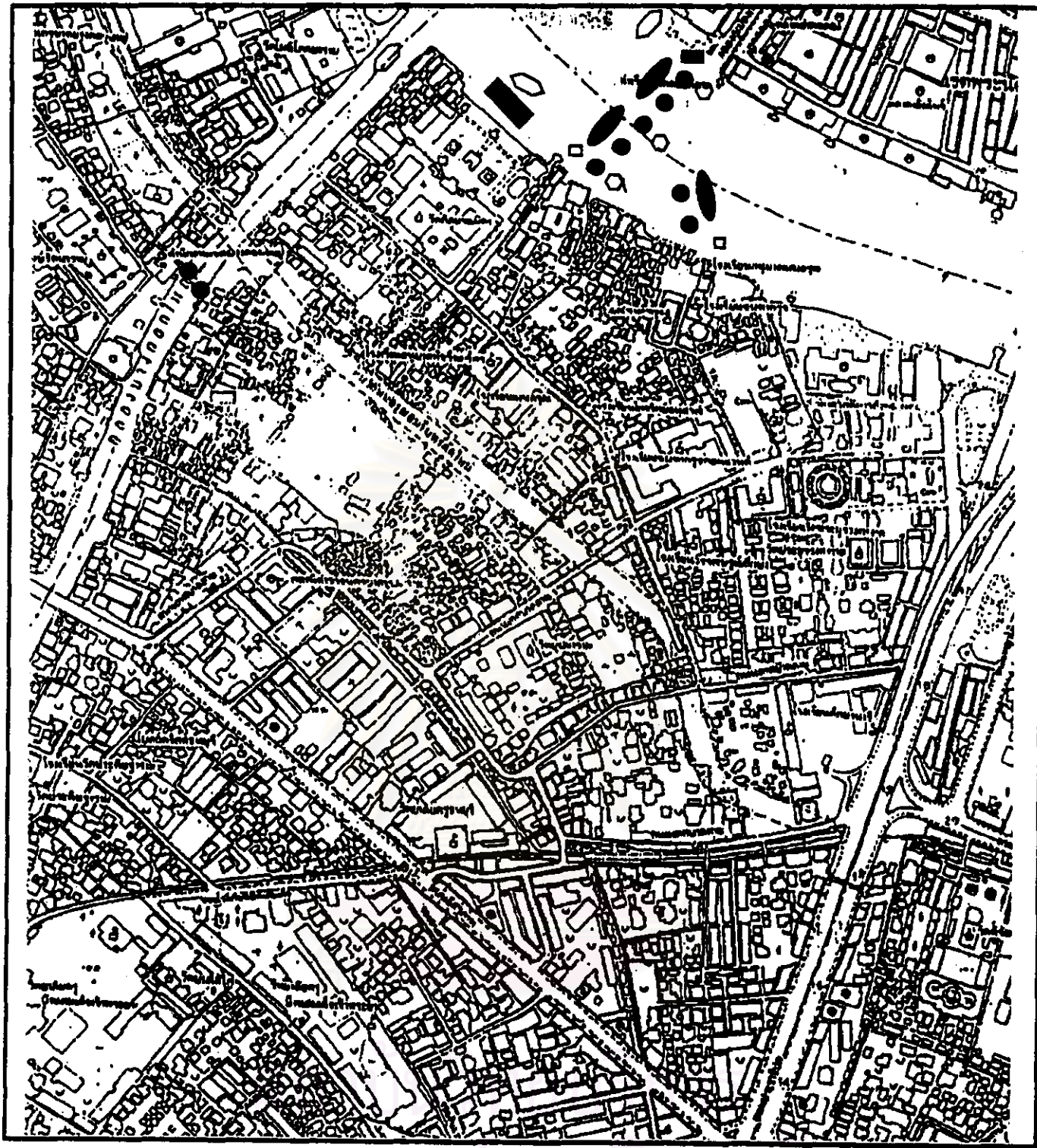
สัญลักษณ์

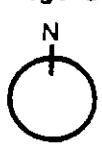

- A หมายถึง จับจ่ายใช้สอยประจำวัน
- B หมายถึง การศึกษา ทำงาน
- C หมายถึง การขนส่งค้าขาย พาณิชยกรรม
- D หมายถึง การท่องเที่ยว นันทนาการทางน้ำ
- E หมายถึง กิจกรรมอื่นๆ

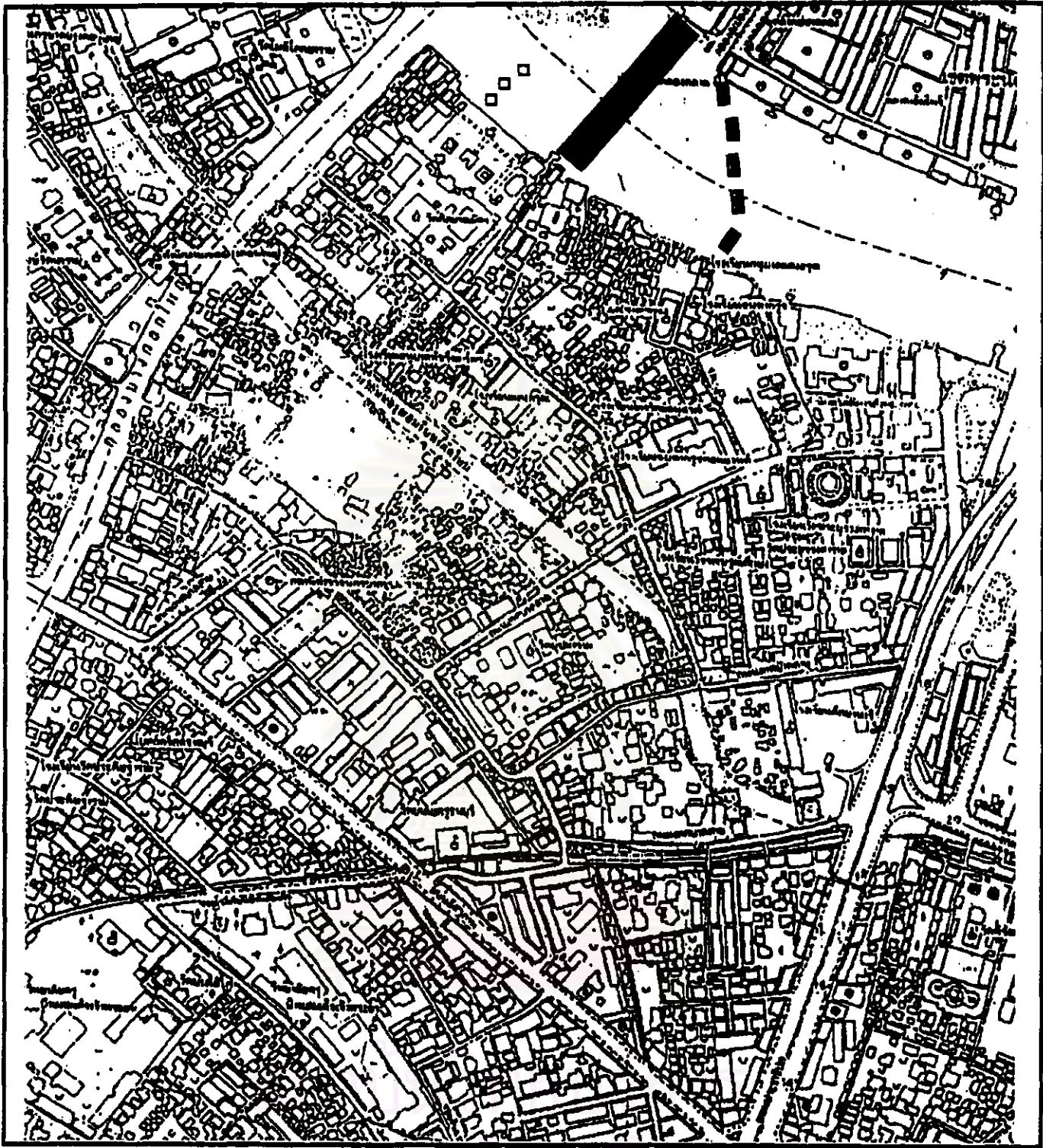
ที่มา : ผู้วิจัย (2542)

Thesis of Urban and Regional Planning Department Faculty of Architecture, Chulalongkorn University		แผนที่ 4.15
แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ์ กรุงเทพมหานคร Development Planning for Wat kanlaya Subdistrict. Bangkok		มาตรฐาน scale 1 : 5,000
สัญลักษณ์ Legend	■ ทำเรือนขนาดใหญ่ ■ ทำเรือนขนาดกลาง □ ทำเรือนขนาดเล็ก ⇄ ทิศทางการเชื่อมโยง ● เรือโดยสารข้ามฟาก ● เรือหางยาว ○ เรือสวนเจ้าพระยา ◌ เรือบรรทุกขนาดกลาง และขนาดใหญ่	
ที่มา source	จากการสำรวจภาคสนาม	

Thesis of Urban and Regional Planning Department Faculty of Architecture, Chulalongkorn University		แผนที่ 4.16
แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ์ กรุงเทพมหานคร Development Planning for Wat kanlaya Subdistrict, Bangkok		มาตรฐาน scale 1 : 5,000
สัญลักษณ์ Legend ที่มา source	 ทำเรือขนาดใหญ่	 การใช้ตอยแบบข้ามไปกลับ (Commutor's Usage)
	 ทำเรือขนาดกลาง	 การใช้ตอยโดยคนในพื้นที่ (Dweller's Usage)
	 ทำเรือขนาดเล็ก	 การใช้ตอยเพื่อพาณิชย์กรรม (Commercial's Usage)
	 การใช้ตอยโดยนักท่องเที่ยว (Tourist's Usage)	
	จากการสำรวจภาคสนาม	

Thesis of Urban and Regional Planning Department Faculty of Architecture, Chulalongkorn University		แผนที่ 4.17
แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ์ กรุงเทพมหานคร Development Planning for Wat kanlaya Subdistrict, Bangkok		มาตรฐาน scale 1 : 5,000 แผนที่แสดงความหนาแน่นทางน้ำ
สัญลักษณ์ Legend <div style="text-align: center;"> </div>	<div style="display: flex; flex-direction: column; gap: 10px;"> <div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="width: 20px; height: 10px; background-color: black; margin-right: 5px;"></div> <div>ความหนาแน่นของการใช้สอยการสัญจรทางน้ำสูง</div> </div> <div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="width: 20px; height: 10px; border: 1px dashed black; margin-right: 5px;"></div> <div>ความหนาแน่นของการใช้สอยการสัญจรทางน้ำปานกลาง</div> </div> <div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="width: 20px; height: 10px; border: 1px solid black; margin-right: 5px;"></div> <div>ความหนาแน่นของการใช้สอยการสัญจรทางน้ำต่ำ</div> </div> </div>	
ที่มา source	จากการสำรวจภาคสนาม	

(2.2) การเข้าถึงพื้นที่ (Site Accessibility)

การวิเคราะห์การเข้าถึงพื้นที่แขวงวัดกัลยาณ์ พิจารณาใน 2 ประเด็น คือ

1) ประเภทของการเข้าถึง (Type of Accessibility) โดยอาศัยวิธีการเข้าถึงพื้นที่ สามารถแบ่งเป็น 2 วิธีคือ การเข้าถึงโดยไม่ใช้ยานพาหนะ และการเข้าถึงโดยใช้ยานพาหนะ ซึ่งแยกย่อยโดยอาศัยชนิดของยานพาหนะที่ใช้ในการสัญจร เป็นเกณฑ์ในการพิจารณา

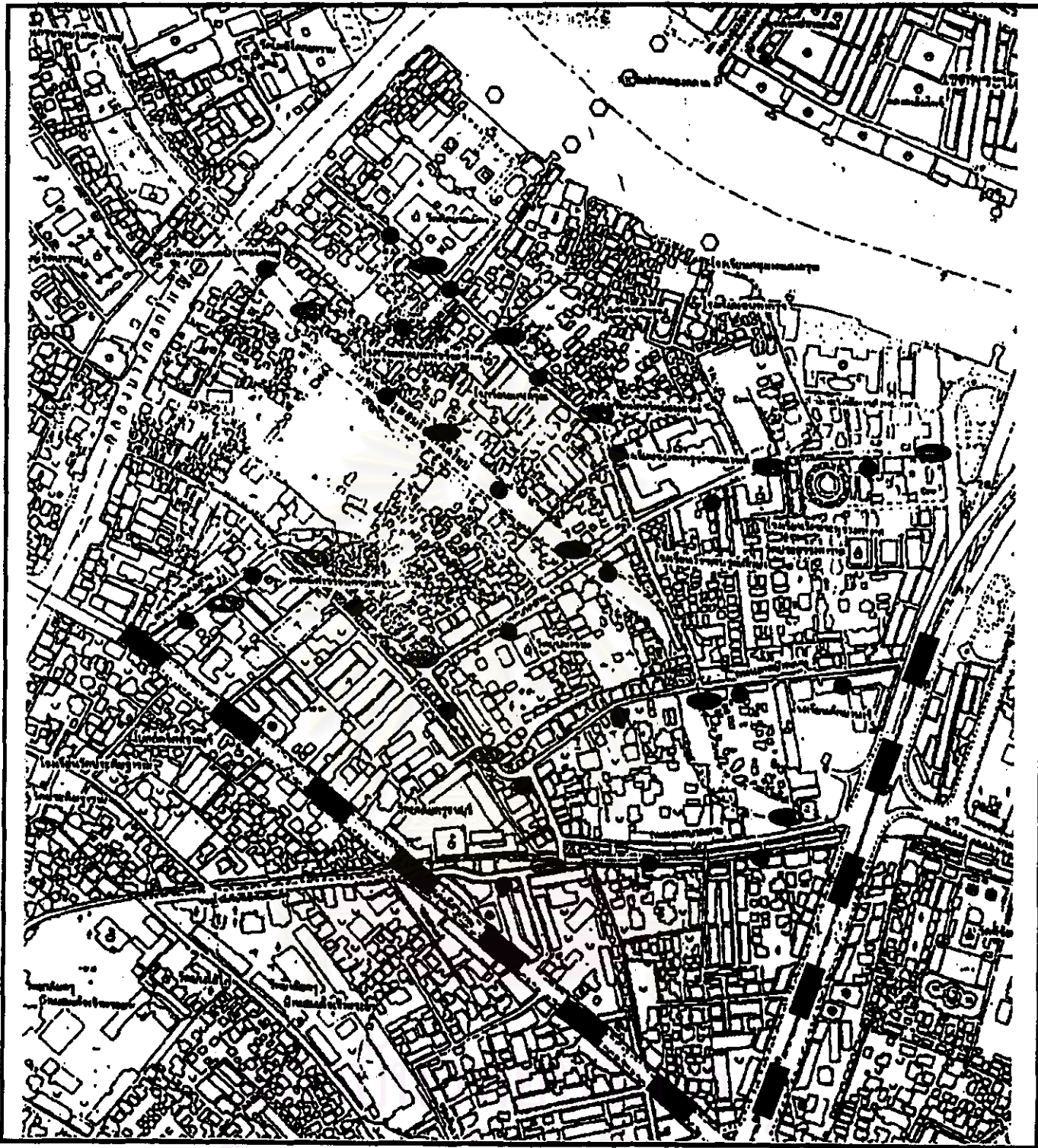
2) ความหนาแน่นของการใช้สอย (Density of Accessibility Usage) วัดจากปริมาณผู้ใช้เส้นทางสัญจร ตามแต่ละประเภทของการเข้าถึง ดังมีรายละเอียดดังนี้

1) ประเภทของการเข้าถึง

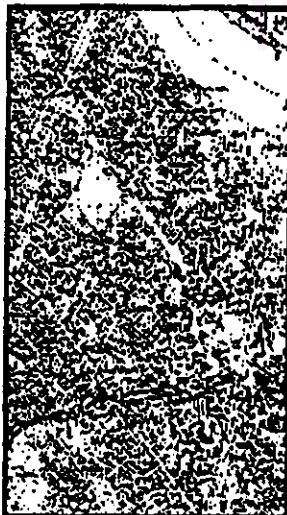
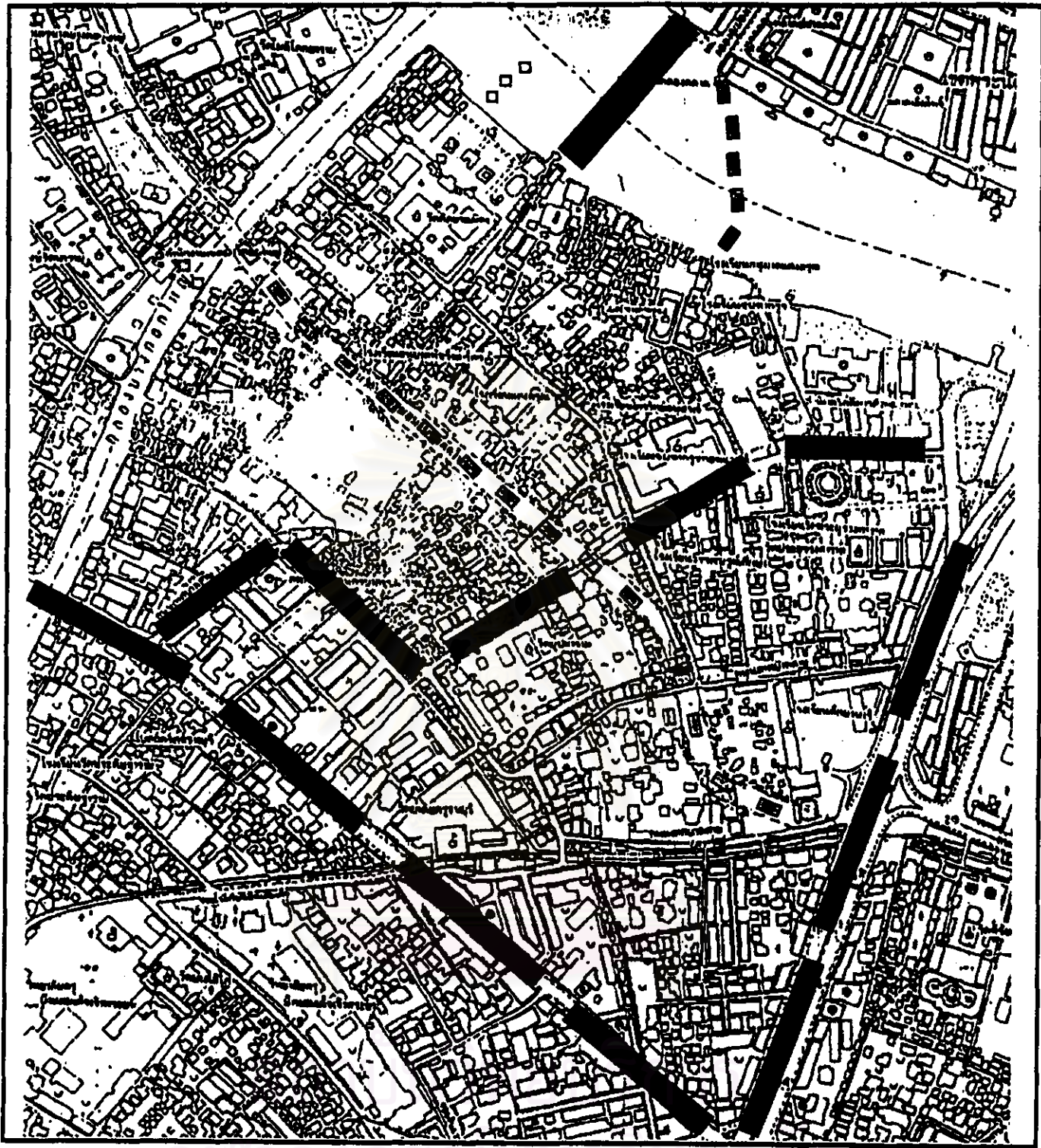
จากแผนที่ 4.18 แสดงการวิเคราะห์ประเภทของการเข้าถึง พบว่ามีประเภทของการเข้าถึงได้ 5 วิธี คือจากรถโดยสารสาธารณะ รถยนต์ส่วนบุคคล รถจักรยานยนต์ เรือและการเดินเท้า พื้นที่แขวงวัดกัลยาณ์ด้านเหนือถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยานั้น ยังคงใช้การสัญจรทางการเดินเท้าเป็นหลักและรถยนต์เป็นรอง ทำให้เกิดขนาดของเส้นทางสัญจรที่สัมพันธ์กับขนาดมนุษย์ (Human Scale) ซึ่งเป็นมาตั้งแต่เดิม ในขณะที่พื้นที่แขวงวัดกัลยาณ์ด้านใต้ถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่ ติดกับถนนอิสรภาพนั้นใช้การสัญจรด้วยรถเป็นหลัก เนื่องจากการเชื่อมโยงกับถนนอิสรภาพโดยตรงและถนนเทศบาลที่ช่วยเชื่อมโยงในระดับที่รองลงมา ทำให้เกิดขนาดของเส้นทางสัญจรที่เน้นเพื่อรถยนต์มากกว่าคนเดินเท้า ปรากฏการณ์การเชื่อมโยงกับถนนหลักด้านทิศใต้ นั้น กำลังจะเกิดกับพื้นที่ด้านเหนือ จากการวิเคราะห์พบว่าเส้นทางสำคัญในอนาคต คือถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่จะกลายเป็นทางเข้าถึงหลักที่มีความสำคัญเช่นเดียวกับถนนประชาธิปไตย และถนนอิสรภาพ ซึ่งสามารถเข้าถึงได้จากรถยนต์ทุกประเภท และทำให้ถนนขนาดรองลงมา ด้านทิศเหนือต้องรองรับสภาพการจราจรจากถนนหลักอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในขณะที่รูปแบบการเดินเท้าที่ถูกรบกวนจากการจราจร จะเป็นแนวโน้มที่ทำให้ยกเลิกไปในที่สุด อย่างไรก็ตามข้อดีของการเข้าถึงด้วยถนนขนาดใหญ่ จะเป็นเสมือนแรงกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาแบบใหม่ขึ้นในพื้นที่

2) ความหนาแน่นของการใช้สอยในการเข้าถึง

จากแผนที่ 4.19 แสดงการวิเคราะห์ความหนาแน่นของการใช้สอย พบว่าเส้นทางถนนที่ตัดผ่านบริเวณหน้าโรงเรียนช่างตาครุฑ ซึ่งมีการกระจุกตัวของโรงเรียนเป็นจำนวนมากนั้น เป็นเส้นทางที่หนาแน่นที่สุด โดยเฉพาะในช่วงเวลาก่อนและหลังเลิกเรียนทุกวัน อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาการเข้าถึงชุมชนโดยทั่วไป ความหนาแน่นของการใช้สอยจะเน้นที่ถนนเทศบาลสาย 1,2 และ3เป็นหลัก และคาดว่าในอนาคตการเชื่อมโยงกับถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่ จะทำให้ความหนาแน่นในถนนเทศบาลสาย 1,2 และ3 อยู่ในระดับที่ต่ำกว่า และจะกลายเป็นถนนรองที่เชื่อมโยงกับถนนหลักไปในที่สุด

Thesis of Urban and Regional Planning Department Faculty of Architecture, Chulalongkorn University		แผนที่ 4.18
แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ์ กรุงเทพมหานคร Development Planning for Wat kanlaya Subdistrict, Bangkok		มาตราส่วน scale 1 : 5,000 แผนที่แสดงประเภทการเข้าถึง
สัญลักษณ์ Legend		การเข้าถึงโดยรถร่วมบริการ การเข้าถึงโดยรถยนต์ส่วนบุคคล การเข้าถึงโดยรถจักรยานยนต์ การเข้าถึงโดยเรือ การเข้าถึงโดยการเดิน
ที่มา source	จากการสำรวจภาคสนาม	

Thesis of Urban and Regional Planning Department Faculty of Architecture, Chulalongkorn University		แผนที่	
			4.19
แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ์ กรุงเทพมหานคร Development Planning for Wat kanlaya Subdistrict, Bangkok		มาตราส่วน scale	1 : 5,000
แผนที่แสดงความหนาแน่นการเข้าถึง			
สัญลักษณ์ Legend		ความหนาแน่นของการใช้สอยจากการเข้าถึงสูง	
		ความหนาแน่นของการใช้สอยจากการเข้าถึงปานกลาง	
	ความหนาแน่นของการใช้สอยจากการเข้าถึงต่ำ		
ที่มา source	จากการสำรวจภาคสนาม		

4.2.2 สรุปการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทางกายภาพของชุมชน และบทบาท หน้าที่ของแขวงวัดกัลยาณีนอนาคต

จากขั้นตอนการวิเคราะห์ทิศทางการเปลี่ยนแปลงเครือข่ายชุมชน นำมาพิจารณาพร้อมกับการวิเคราะห์เครือข่ายชุมชนทำให้สามารถจัดแบ่งชุมชนได้เป็น 4 กลุ่มคือ

กลุ่ม A ชุมชนที่ควรอนุรักษ์ มีลักษณะดังนี้

- รูปแบบการปะทะสัมพันธ์ค่อนข้างแน่นหนา มักเป็นชุมชนที่มีเครือข่ายในระดับที่สาม (Thirdary Community's Network) ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการปรับตัวกับสังคมสมัยใหม่ในปัจจุบันได้ดี

- ระดับความผูกพันอยู่ในเกณฑ์ที่สูง และมีลักษณะเครือข่ายชุมชนที่เกิดขึ้นเป็นแบบปิรามิด รวมทั้งทิศทางการเปลี่ยนแปลงในอนาคตเป็นไปในเชิงสร้างสรรค์ คุณสมบัติทั้ง 3 ประการนี้เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการพัฒนาอย่างมีคุณภาพในอนาคต

- ชุมชนที่ควรอนุรักษ์ ได้แก่ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนวัดบุปผาราม ชุมชนโรงคราม

กลุ่ม B ชุมชนที่เสื่อมถอย มีลักษณะดังนี้

- ทิศทางการเปลี่ยนแปลงเป็นไปในเชิงถดถอยจากอดีต มีค่าระดับความผูกพันอยู่ในเกณฑ์ต่ำ และลักษณะเครือข่ายในอนาคตเป็นแบบเส้นตรง ปรากฏการณ์เหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงการสูญสลายในอนาคตของชุมชน หากไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข เนื่องจากขาดองค์ประกอบทางสังคมที่เหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน มักปรากฏในชุมชนที่มีเครือข่ายชั้นพื้นฐาน

- ชุมชนที่เสื่อมถอย ได้แก่ ชุมชนคอมมิวนิสต์ ชุมชนบุกรุกหลังโรงเรียนศึกษานารี

กลุ่ม C ชุมชนที่กำลังปรับตัวเข้าสู่สมัยใหม่ มีลักษณะดังนี้

- ระดับความผูกพันมีค่าน้อยถึงปานกลาง มักมีลักษณะเครือข่ายชุมชนแบบสามเหลี่ยม รวมทั้งทิศทางการเปลี่ยนแปลงเป็นไปในเชิงถดถอย เนื่องจากมีความเป็นอยู่ในแบบเมืองมากขึ้น ทั้งในด้านสภาพแวดล้อมและทางสังคมที่มีรูปแบบเป็นทางการมากขึ้น รวมทั้งความแปลกแยกโดดเดี่ยวและความเป็นส่วนตัว ลักษณะดังกล่าวล้วนชี้แนะชุมชนไปสู่สังคมในแบบเมืองสมัยใหม่มากขึ้น

- ชุมชนที่กำลังปรับตัวเข้าสู่สมัยใหม่ ได้แก่ ชุมชนวัดกัลยาณีนอนาคต ชุมชนวัดประยูรวงศ์ ชุมชนริมคลองบางลำไย และชุมชนอิสรภาพ ซอย 26

กลุ่ม D ชุมชนที่กำลังเกิดขึ้นใหม่ มีลักษณะดังนี้คือ

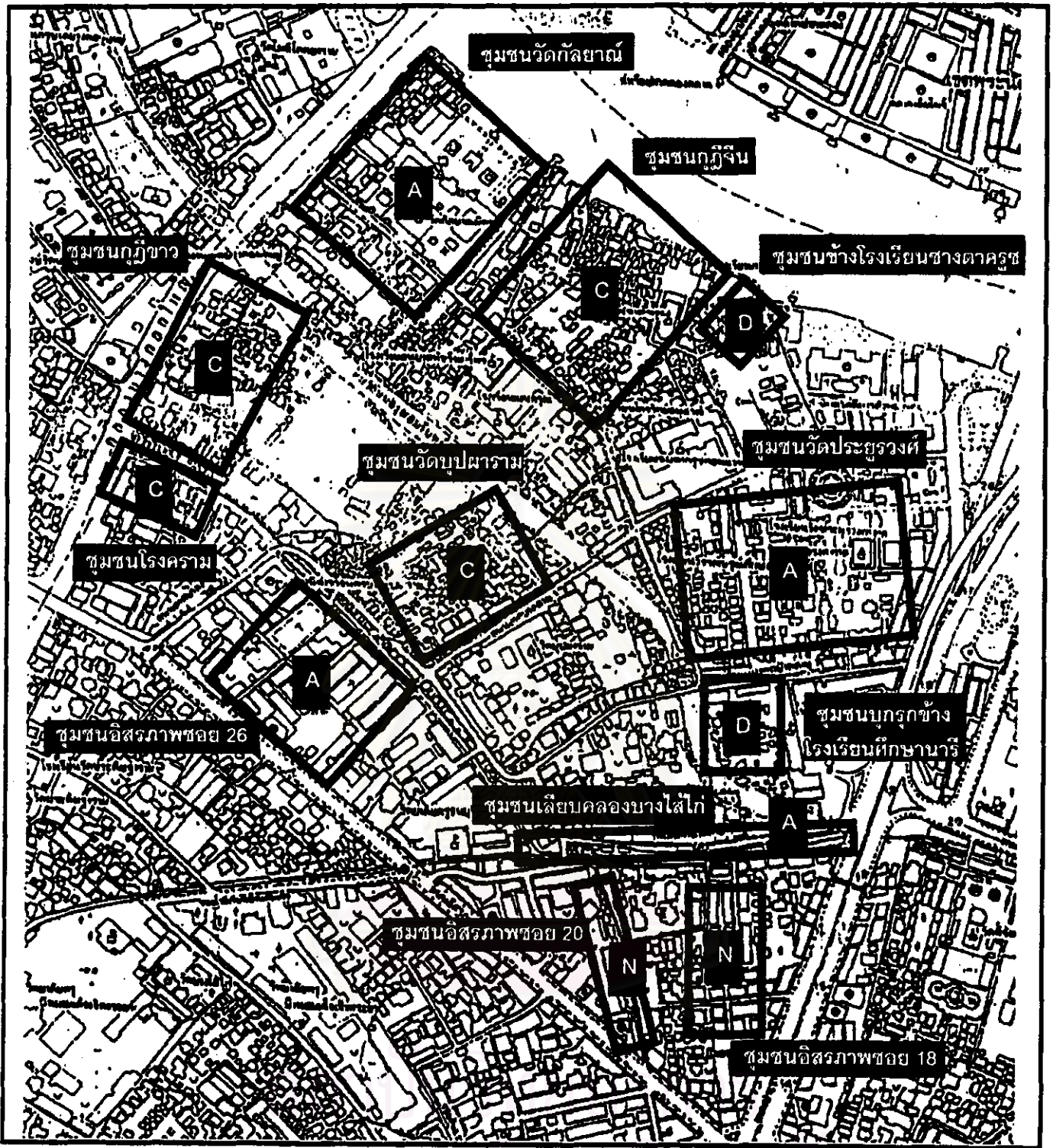
- ระดับความผูกพันอยู่ในเกณฑ์ต่ำอย่างชัดเจน ลักษณะเครือข่ายชุมชนแบบสามเหลี่ยมและทิศทางการเปลี่ยนแปลงเป็นไปในเชิงถดถอย ในขณะเดียวกันก็กำลังปรับตัวให้เข้ากับสังคมเมืองมากขึ้น จึงเป็นพัฒนาการที่ขาดการสืบสานจากอดีต และจำเป็นต้องเข้าสู่ระบบเมืองสมัยใหม่อย่างเร่งรีบ ปรากฏการณ์เช่นนี้เป็นสิ่งที่สวนทางกับความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่ต้องการปัจจัยในการดำรงชีวิต ทั้งทางกายภาพและทางสังคม ทำให้เกิดปัญหาตามมาอย่างเห็นได้ชัด เช่นความแออัดด้านที่อยู่อาศัย ซึ่งขาดสาธารณูปโภค ปัญหาทางสังคมที่ตามมา เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาการไม่ยอมรับระหว่างคนที่อยู่เดิมกับคนที่เข้ามาอยู่ใหม่ จนเกิดการกระทบกระทั่งกัน เป็นต้น

- ชุมชนที่กำลังเกิดขึ้นใหม่ ได้แก่ ชุมชนอิสรภาพ ซอย 18 และซอย 20

ตารางที่ 4.15 การคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงชุมชน

ประเภทชุมชน	รูปแบบเครือข่าย	ระดับเครือข่าย	ระดับความผูกพัน	ทิศทางการเปลี่ยนแปลงเครือข่าย
ชุมชนที่ควรอนุรักษ์ ชุมชนโรงคราม ชุมชนวัดบุปผาราม ชุมชนภูฎีขาว ชุมชนภูฎีจีน	แบบสามเหลี่ยม แบบปิรามิด แบบปิรามิด แบบปิรามิด	ชั้นที่สอง ชั้นที่สาม ชั้นที่สาม ชั้นที่สาม	อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง อยู่ในเกณฑ์ที่สูง อยู่ในเกณฑ์ที่สูง อยู่ในเกณฑ์ที่สูง	เชิงสร้างสรรค์ เชิงสร้างสรรค์ เชิงสร้างสรรค์ เชิงสร้างสรรค์
ชุมชนที่เสื่อมถอย ชุมชนคอมมิวนิสต์ ชุมชนบุกรุกหลังโรงเรียน	แบบเส้นตรง แบบเส้นตรง	ขั้นพื้นฐาน ขั้นพื้นฐาน	อยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำ อยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำ	เชิงถดถอย เชิงถดถอย
ชุมชนที่กำลังปรับตัว ชุมชนวัดประยูรวงศ์ ชุมชนริมคลองบางไผ่ไก่อ ชุมชนอิสรภาพขอย 26 ชุมชนวัดกัลยาณัม	แบบสามเหลี่ยม แบบสามเหลี่ยม แบบเส้นตรง แบบสามเหลี่ยม	ชั้นที่สาม ขั้นพื้นฐาน พิเศษ ชั้นที่สาม	อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง อยู่ในเกณฑ์ที่สูง	เชิงถดถอย เชิงถดถอย เชิงถดถอย เชิงถดถอย
ชุมชนที่กำลังเกิดขึ้นใหม่ ชุมชนอิสรภาพขอย 18 ชุมชนอิสรภาพขอย 20	แบบสามเหลี่ยม แบบสามเหลี่ยม	พิเศษ พิเศษ	อยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำ อยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำ	เชิงถดถอย เชิงถดถอย

ที่มา : ผู้วิจัย (2542)

Thesis of Urban and Regional Planning Department Faculty of Architecture, Chulalongkorn University		แผนที่	4.20
แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ กรุงเทพมหานคร Development Planning for Wat kanlaya Subdistrict, Bangkok		มาตราส่วน scale	1 : 5,000
สัญลักษณ์ Legend 		แผนที่แสดงลักษณะชุมชนในอนาคต	
C	ชุมชนที่ควรอนุรักษ์ (Conservative Community)		
D	ชุมชนที่เสื่อมถอย (Decay Community)		
A	ชุมชนที่กำลังปรับตัว (Adjustable Community)		
N	ชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ (New Community)		
ที่มา source	จากการสำรวจภาคสนาม และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่		

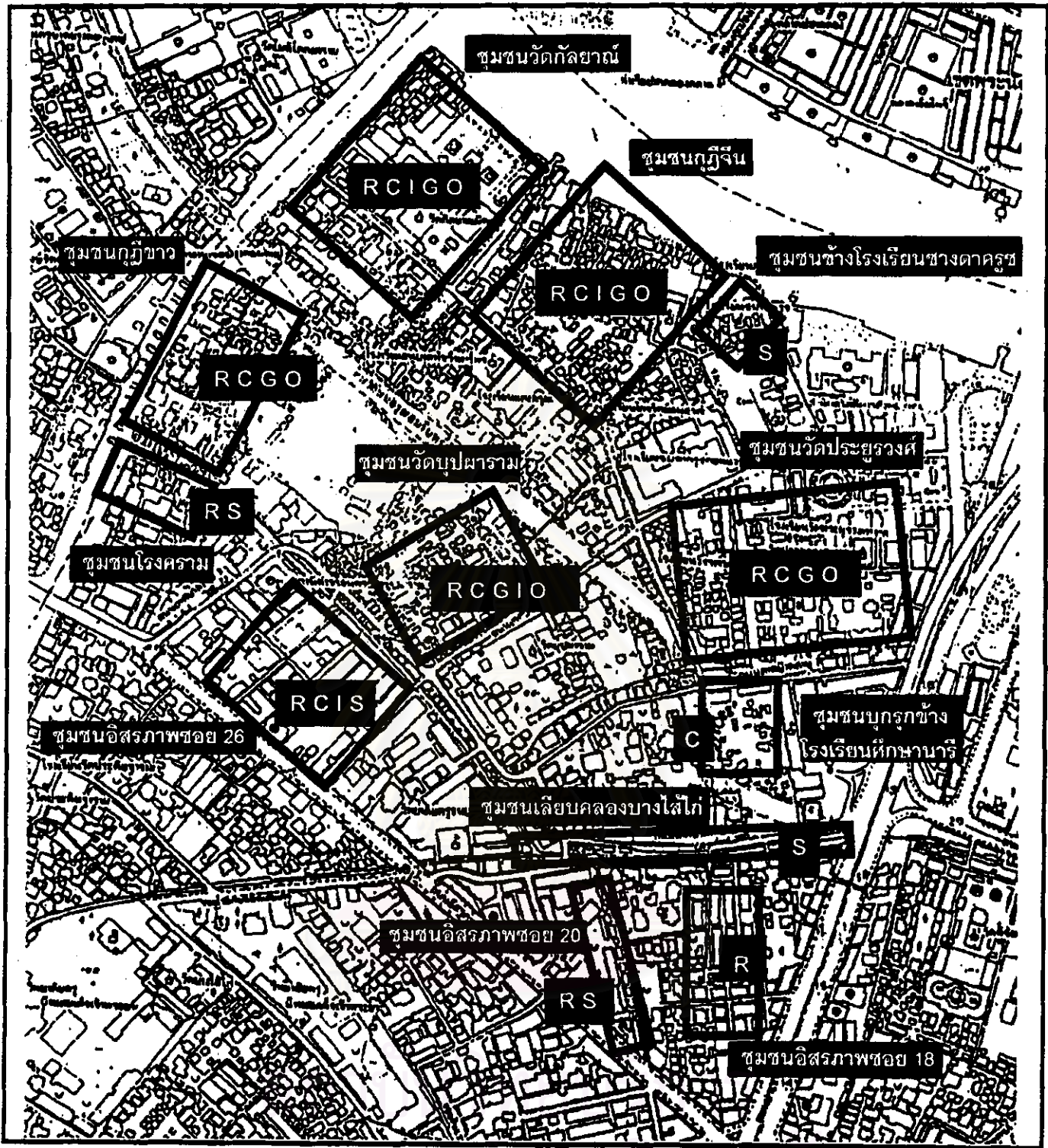
จากการสำรวจภาคสนาม (2541-2542) และการวิเคราะห์รูปแบบการปะทะสัมพันธ์
ของชุมชนต่างๆ ในแขวงวัดกัลยาณ์ นำไปสู่การวิเคราะห์บทบาท และหน้าที่ของพื้นที่ต่างๆ ในบริเวณ
พื้นที่ศึกษา สรุปได้ดังนี้

- พื้นที่ชุมชนเดิมที่มีเครือข่ายในชั้นที่สาม มีความหลายหลายของกิจกรรมและการใช้
พื้นที่ เนื่องจากแต่ละชุมชนมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์และเป็นของตนเองโดยเฉพาะ ได้แก่ สถานที่
สำคัญทางศาสนา โรงเรียน บริเวณที่พักผ่อน บริเวณลานโล่งสาธารณะสำหรับชุมชน องค์ประกอบ
เหล่านี้โดยเฉพาะความสำคัญของอาคารทางศาสนาที่ได้รับการบูรณะซ่อมแซม และสืบสานความ
เชื่อก่อกระทั้งปัจจุบัน ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทำให้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ชุมชนต้องปรับตัวให้
เข้ากับสภาพการติดต่อจากภายนอกที่เข้ามาถึงโดยตรง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบทบาท หน้าที่ใช้สอย
ของพื้นที่จะมีความหลากหลายมาก แต่ยังเน้นอยู่ที่เพื่อการอยู่อาศัยเป็นหน้าที่หลัก

- พื้นที่ชุมชนที่มีเครือข่ายในชั้นที่สองมีการพัฒนาไปในทางใดทางหนึ่ง เช่น บริเวณ
ค้าขาย บริเวณอู่ซ่อมเครื่องจักร หรือบริเวณโรงงานขนาดเล็ก เป็นต้น ลักษณะหน้าที่ใช้สอยและ
บทบาท จะเป็นในเชิงผสมผสานระหว่างที่พักอาศัยและส่วนที่ประกอบธุรกิจ การค้าหรือกิจการ
อุตสาหกรรมอื่นๆ ทำให้รูปแบบการอยู่อาศัยเป็นไปในทางดัง เช่น ดึกแถวสูง 4-5 ชั้น เป็นต้น

- พื้นที่ชุมชนที่มีเครือข่ายในชั้นแรก มีการพัฒนาไปใน 2 ลักษณะคือ ลักษณะที่หนึ่ง
มีการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นระบบ และพยายามที่จะดำรงอยู่ให้ได้ภายใต้ความไม่แน่นอน และการ
เปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอกต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ทำให้บทบาท หน้าที่ใช้สอยพื้นที่
เป็นไปในลักษณะเดียวที่คล้ายคลึงกันมาก ลักษณะที่สอง คือ บริเวณพื้นที่ที่มีแนวโน้มการพัฒนา
เชิงพาณิชย์สูง ทำให้เกิดความเสียดสูง หรือโอกาสในการเติบโตของเครือข่ายแทบจะหมดโอกาสใน
การพัฒนาต่อไปในอนาคต แม้กระทั่งปัจจุบันบทบาทของพื้นที่ดูเหมือนจะไม่แน่นอน สังเกตได้จาก
พื้นที่ว่าง พื้นที่ที่มีการจับจองโดยเอกชน พื้นที่เสื่อมโทรมที่ไม่ได้รับการดูแล โดยเฉพาะขาดระบบ
ไฟฟ้า และระบบประปา พื้นที่เหล่านี้ขาดการจัดการที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาในอนาคต ทำให้ไม่มี
คนใส่ใจเท่าที่ควร และเริ่มปรากฏการบุกรุกเข้ามาตั้งถิ่นฐานจากคนภายนอกพื้นที่ อันอาจจะนำมา
ซึ่งปัญหาในอนาคต

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis of Urban and Regional Planning Department Faculty of Architecture, Chulalongkorn University		แผนที่	
			4.21
แผนพัฒนาแขวงวัดกัลยาณ์ กรุงเทพมหานคร Development Planning for Wat karlaya Subdistrict, Bangkok		มาตรฐาน scale 1 : 5,000 แผนที่แสดงบทบาท หน้าทีของพื้นที่แขวงวัดกัลยาณ์ในอนาคต	
สัญลักษณ์ Legend 	R ที่พักอาศัย (Residential Area)	S กิจกรรมเฉพาะอย่าง (Specific)	
	C พาณิชยกรรม (Commercial Area)	G ที่ราชการ (Government Area)	
	I อุตสาหกรรม (Industrial Area)	O ที่โล่งว่าง (Open Space Area)	
ที่มา source	จากการวิเคราะห์และคาดการณ์โดยผู้วิจัย		